Brieven over verscheide onderwerpen. Deel 5

Rhijnvis Feith

bron
Rhijnvis Feith, *Brieven over verscheiden onderwerpen. Deel 5*. Johannes Allart, Amsterdam 1790.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/feit007brie05_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

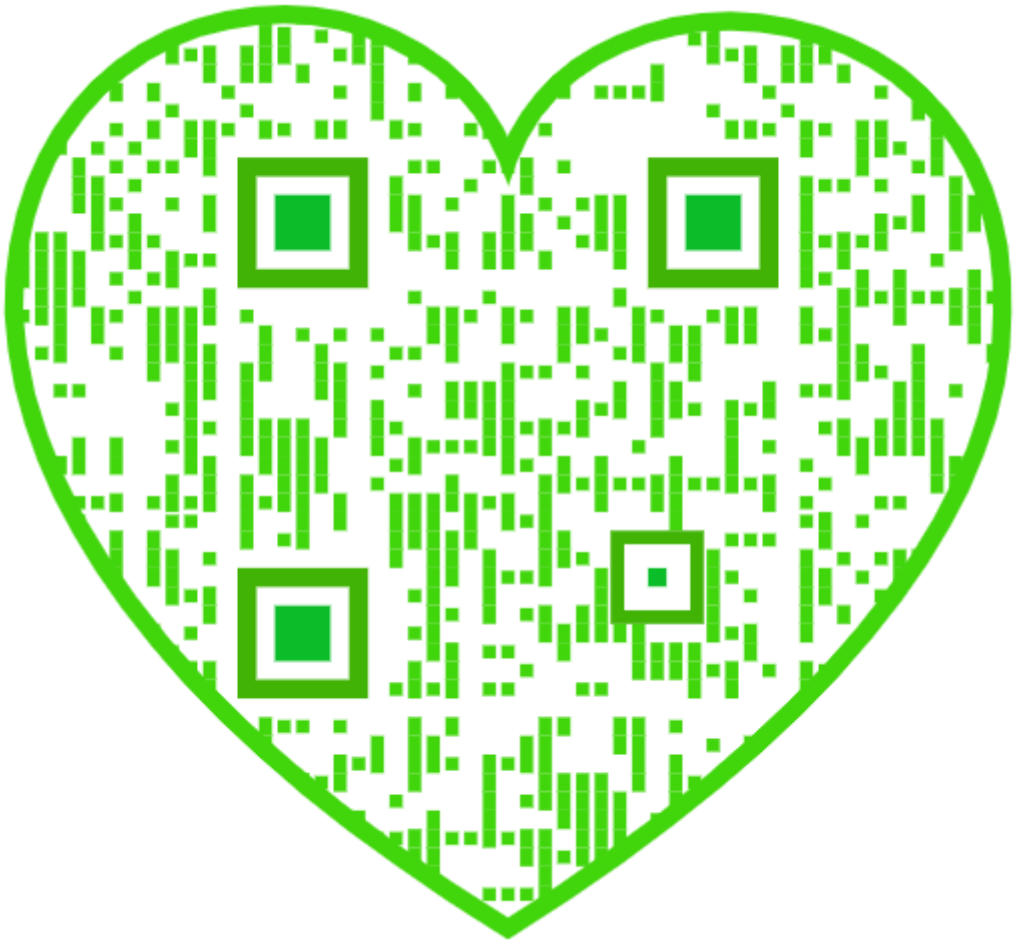

IV

Es ist gewisz, dasz beij jungen Gemüthern von guter Anlage eine recht zärtliche Liebe überaus vortheilhafte Würkungen hervorbringen und der ganzen Gemüthsart eine höchst vortheilhafte Wendung geben kann. Beij einem edlen und rechtschaffenen Jüngling kann durch die Liebe das ganze Gemüth um einige Grade zu jedem Guten und Edlen erhöhet werden; und alle guten Eigenschaften und Gesinnungen können dadurch einen Nachdruk bekommen, den keine andre Leidenschaft ihnen würde gegeben haben.

SULZER.

EERSTE BRIEF.

EENIGE AANMERKINGEN, UIT DE VOORIGE BRIEVEN GETROKKEN.

Gij hebt mijne voorige brieven in het rechte licht beschouwd. In de daad, mijn voornemen was niet om u eene Verhandeling over het Minnedicht aan te bieden; maar alleen eenige losse gedachten en aanmerkingen, die u gelegenheid konden geven om nader over dit onderwerp te denken, en, zo gij dit verkoost, 'er eene Verhandeling voor u zelven uit te vervaardigen. Mag ik u verzoeken de brieven, die ik, volgens mijne belofte, over het eigen onderwerp nog aan u te schrijven heb, en daar ik thans een' aanvang meê gaa maaken, uit het zelfde gezichtpunt te willen beoordeelen? Ik zal 'er mij weder aan geene vaste orde in verbinden, maar de gedachten op elkander laaten volgen, zo als ze mij in 't hoofd komen. Genoeg, zo gij 'er met de natuur van het Minnedicht meer

door bekend wordt, en mooglijk eenige nieuwe inzichten verkrijgt, om het bij ons in dichterlijke schoonheid en zedelijke waarde te verheffen.

De taak, die mij nog overig bleef, was, uit de voorbereidselen, u in mijne voorige brieven medegedeeld, eenige aanmerkingen te verzamelen, die ons in staat stellen, om over het Minnedicht van onzen tijd iets naders te bepaalen, 'er eenige regels, voor zo ver dit onderwerp regels duldt, van op te geven; althans iets meer van deszelfs waare genie en gebruik te kunnen zeggen, dan tot hier toe gedaan is. Beginnen wij met de aanmerkingen te verzamelen, die ons de voorige brieven aanbieden.

1. De waare Liefde is in alle tijden en onder alle volkeren één geweest. Waar zij sprak, sprak ze overal op dezelfde wijze, en haare taal, het zij ruuw, het zij bevallig uitgedrukt, had altijd de verdienste, dat ze lijnrecht tot het hart ging, en dat hart vertederde. Ik weet wel, dat de uitdrukking van eenen bevalligen Joniër ons lieflijker in de ooren klinkt, dan die van eenen ruuwen Beötiër; ik ontken ook niet, dat de zuivere taal, de gelukkige uitdrukking, de welluidende versificatie, zeer veel toebrengen om de gedach-

ten voor ons treffender te maaken; maar het gevoel zelf, en de warme uitboezeming van het zelve, zullen in beide altijd één zijn, zullen in beide altijd de waare liefde vertoonen, onderscheiden van alle nabootsing, onderscheiden van alle andere hartstochten, en de Beötiër sprak voor zijn Meisje juist dezelfde taal, die de Joniër voor het zijne sprak; het geheele onderscheid was, niet in de liefde, niet in haar eigen taal; maar alleen in de meerdere beschaafdheid gelegen, die de Joniër boven de Beötiër vooruit had; het eigen gevoel drukten ze beiden even warm uit; maar de eerste deed het onder kiescher woorden en bevalliger beeldtenissen, wijl hij aan beiden gewoon was; de laatste louter door de natuur geleid, en met de kunstelooze beeldtenissen, die hem de natuur aanbood, en die hij daaglijks, ook zonder nadenken, voor oogen had. Wij, altijd gewoon om over woorden te struikelen, en om zaaken over 't hoofd te zien, zullen thans mogelijk lagchen over de Minneliederen van verschooven eeuwen, zodra ze den griekschen of romeinschen beschaafden stempel missen; maar die waarachtige natuur gevoelen kan, en niet ten eenenmaal vreemdeling is in de eeuwen of landen, daar die stukjes t'huis hooren, zal ze, met

alle hunne ruuwheid en eenvouwigheid, gewisselijk, als warme taal der liefde, oneindig boven de meeste moderne voortbrengselen van onzen tijd verkiezen. Deeze laatsten mogen hem door hunne kunst en geestigheid voor een oogenblik vermaaken, maar als hij het boek toegeslaagen heeft, denkt hij 'er niet meer aan; terwijl de eersten zijn hart roeren, eenen onwilligen zucht uit zijnen boezem weeten te lokken, en hem menigwerf op zijne eenzaame wandelingen vergezellen. Ik zal u dit uit voorbeelden poogen te doen zien.

Ik ben verzekerd, dat SCHEFFER, toen hij ons in zijne Historie van Lapland eenige Minneliedjes van dit Volk mededeelde, heimelijk over derzelver dwaasheid en kunsteloosheid lagchte; ten minsten, dat hij 'er de waarde niet van gevoeld hebbe, blijkt uit zijne gebrekkige opgaave van dezelve Deeze is hier en daar bijna zinneloos. Tot een enkel staaltje diene het begin van den Minnezang, dien ik straks beter op zal geven. Dezelve luidt bij SCHEFFER aldus: *Gij zeer helderschijnende Zon! werp uwe straalen op het Meir* Orra*, dan zal ik gelooven, dat gij op de hooge takken van de Pijnboomen zijt geklommen* enz. Gij ziet hier, dat hij den armen Laplander eene groote zotheid doet zeggen. Wat zou de Zon toch op de hooge takken van de Pijnboomen maaken? Waartoe zou hij gelooven dat de Zon deeze hooge toppen beklommen had, indien ze haare straalen op het meir Orra wierp? Inmiddels moet ik u zeggen, dat ik deeze gebrekkige opgaave uit de nederduitsche vertaaling genomen hebbe; de oorsprongelijke uitgaave heb ik niet magtig kunnen worden; mooglijk dat het daar beter opgegeven wordt, waaraan ik echter twijffele, dewijl het geheele verhaal niet minder toont, dat de Schrijver 'er niets fraais in gevonden hebbe. Zie het 15*de Hoofdst. des 2den B.* Een zeker medelijden met den dommen Laplander heerscht in zijnen geheelen toon. Zo zag men ook eenmaal de Bergschotten voor halve beesten aan; men wilde 'er menschen van poogen te maaken, en men leerde van hun Liederen, die Europa verwonderen en verrukten..

Ondertusschen zou hij mooglijk moeite gehad hebben, om onder zijne Landgenooten iets voor den dag te brengen, daar de waare liefde meer in sprak. Twee bevoegde Kunstrichters VAN KLEIST en GÖTHE hebben ze, meer dan een eeuw laater, bewonderd, en eene plaats in hunne werken waardig gekeurd. Dat van den laatstgenoemden wil ik u hier aanbieden. Gij zult 'er den lof van uit zijn eigen mond hooren. Het is juist het zelfde dat SCHEFFER ons mededeelt.

O Sonne, dein hellester Schimmer beglänze den Orra-See!
Ich würde den Fichtengipfel ersteigen, könnt' ich schauen den Orra-See!
Ich würd' ihn ersteigen, den Gipfel, meine Blumenfreundinn zu sehn!
Ich würd' ihn bescheeren, ihm alle Zweige, seine grünen Zweige stümmeln -
Hätt ich Flügel, zu dir zu fliegen, Flügel der Krähen
Dem Laufe der Wolken folgt' ich, ziehend zum Orra-See!
Aber mir mangeln die Flügel! Enteflügel! Füsse der Ente!
Rudernde Füsse der Gänse, die mich zu dir bringen!
O du hast lange gewartet, so viel Tage! schöne Tage,
Du mit erkwickenden Augen, mit deinem freundlichen Herzen! -
Was ist stärker, als Flechts Sehnen! als eisene, mächtige Ketten
So fesselt uns die Liebe, die Umschafferinn Sinns und Willens:
Den der Wille des liebenden Jünglings ist Windesgang
Die Gedanken des Liebenden lange Gedanken!
Folgt ich ihnen allen, ich irrte vom rechten Weg' ab.
*Drum bleibt mir Ein Entschluss, die sichre Bahn zu gehn!*Voor hun, die het Hoogduitsch niet magtig zijn, diene deeze woordelijke, en dus gebrekkige, vertaaling: ‘O Zonne! dat uwe helderste straalen de Orra-Zee beschijnen! Ik zou den top van den Pijnboom beklimmen, konde ik van daar de Orra-Zee zien, ik zou hem beklimmen, den top, om mijne bloemenvriendin te zien (hier vertaalt SCHEFFER mooglijk te recht: *ik zal onder de bloemen zien of mijne Minnaaresse daar wandelt*) ik zou hem besnoeien, hem alle takken, zijne groene takken, afsnijden - O dat ik vleugels hadde, om tot u te vliegen, vleugels van een kraai, ik zou den loop der wolken volgen, drijvende naar de Orra-Zee! maar mij missen vleugels! Enden vleugels! voeten van Enden! roeiende voeten van Gansen, die mij tot u kunnen brengen! - O Gij hebt lang gewacht, zo veele dagen! schoone dagen - o gij met uwe verkwikkende oogen, met uw vriendelijk hart! - Wat is sterker dan gevlochten zenuwen! als magtige ijzeren ketenen boeit ons de Liefde, die herschepster van zin en wil; want de wil des minnenden Jongelings is windsgang, de gedachten des Minnenden zijn lange gedachten! Indien ik haar alle volgde, doolde ik van den rechten weg af; daarom blijft mij een besluit overig - het zekere spoor te gaan.’

Hoe veel natuur, zegt GÖTHE te recht, is in dit Lied! Het smachtend verlangen van den jongen Laplander, het alles in betrekking tot de Orra-Zee, tot zijn Meisje stellen, zon, kruinen van boomen, wolken, kraaien, enden, ganzen, alles wat hij ziet, alles wat hem ontmoet, zie daar wel de taal van 't gevoel, de eigen taal der Liefde *Es ist, wie gesagt, aus der dritten Hand, dieses Lappländische Lied - Aber noch immer, wie natürlich, wie sehnlich sinnet der junge, begehrende Lappländer, dem sein Weg zu lange wird, dem Alles, was er sieht, Sonne und Wipsel und Wolke und Krähe und Ruderfüsse sich zum Orra-See, auf sein Mädchen beziehen muss! Der auf die Schnelle und Langsamkeit seines Weges, auf sein Hineilen der Seele, auf seine vorwandernde Gedanken, auf seine Lust, Richtsteige zu suchen, wie natürlich! wie sehnlich zurück kommt!* Que de choses dans un menuet! *und ich liefre Ihnen doch nur die stammlendsten, zerrissensten Reste. Von Deutscher Art und Kunst, Hamb.* 1773. *pag.* 24 *u. 25*..

Wat zegt gij van de volgende plaats uit OSSIAN? Bij gelegenheid dat de invallende nacht het gevecht tusschen Cuthullin en Swaran onbeslist had gelaten, gebruikt Carril, een oude Barde, de uuren, die 'er tot den aanstaanden morgen overig waren, om de aandoenlijke geschiedenis van Grudar en Brassolis te verhaalen. Cuthullin, hevig door dit verhaal geroerd, wenscht dat de Barde ook zijne Geliefde bezingen moge, en naauwlijks heeft hij haaren naam genoemd, of de tederste denkbeelden verdringen zich in zijn hart:

'Uwe stemme is aantrekkelijk, O CARRIL! zei Erins blaauwoogige Gebieder (Cuthullin) aantrekkelijk zijn de woorden van vervlogene jaaren! Ze zijn als de zachte regen der Lente, wanneer de Zon op de

Velden nederblikt, en de ligte wolk over den heuvel heenen vliegt. O roer de harp tot lof van mijne Geliefde, van den eenzaamen Straal van Dunscaith, roer de harpe tot lof van BRAGELA, die ik op het Eiland des Nevels achter liet! Gij schouwt van de rotsen, schoonste Gemaalin des Zoons van Semo! om de naderende zeilen van uwen Getrouwen te ontdekken. Ach! ver in 't verschiet rollen de golven, en in haar wit misleidend schuim waant gij mijne zeilen te zien Deeze geheele plaats is zo schoon, zo waarlijk dichterlijk in mijne oogen, dat ik gedrongen worden 'er nog eenige aanmerkingen bij te maaken, ten einde u hier in mijn gevoel te doen deelen. BRAGELA was niet meer. Haar altijd getrouwe Echtgenoot wil, ter zijner verkwikking, haar' lof nog hooren - wil hem hooren van CARRILS roerende snaaren; maar naauwlijks heeft hij zelf den welluidenden naam dier Geliefde aangeslagen, of CARRIL en zijne harpe zijn vergeten - zijne verbeelding is geheel vuur en tederheid - BRAGELA leeft nog, hij ziet ze nog, hij hoort ze nog - de aandoenlijkste voorige tooneelen staan volkomen tegenwoordig voor zijn gezicht - zo sterk, zo treffend, dat hij haar nog voor de gevaarlijke nachtlucht hoeden wil, daar haare liefde, daar haar teder ongeduld, haar op de rots, onder het staaren naar de terugkeerende zeilen haars Geliefden, voor blootstelde. Zeker voor de Minnaars van de achttiende Eeuw is dit razernij; wat voor derzelver Dichters? - De groote HUGO BLAIR brengt deeze plaats tot de hoogste schoonheden van OSSIAN; hij beschouwt hem hier in eene gelukkige en gevoelvolle verrukking, schoon hij toestemt, dat dezelve ongetwijffeld den behoedsaamen toon der hedendaagsche Dichtkunde wel eenigzins te boven gaa; en eindigt met zelf verrukt uit te roepen: ‘Hier ademt de waare geest van hartstocht en tederheid!’ Zie zijne *Kritische Abhandl. über die Gedichte* OSSIANS, *pag.* 125; te vinden voor het *3de D.* van OSSIANS *und* SINEDS *Lieder* door DENIS. Weenen 1784.. Begeef u te

rug, mijne Geliefde! de nacht is voor handen; in uwe lokken zuchten de duistere winden. Begeef u tot mijne gastvrije Halle te rug en laaf u daar met de dagen die vervlogen zijn! Zwijgt de krijgsstorm nog eens, dan keere ik weder! - o CONNAL! spreek mij meer van krijg en van wapenen; verdring de Geliefde uit mijne gedachten - dat mijn hart zich niet altijd Sorglans witgeboezemde Dochter met haare golvende hairlokken herinnere!' FINGAL; *Eerst. Zang; op 't einde.*.

Voelt gij niet in beide deeze stukjes het eigen levendig, smachtend, gevoel spre-

ken? - miskent gij 'er de taal der liefde in? - Zo sprak zij in het Noorden, zo spreekt zij in het Zuiden, en in alle landen, waar God haaren zegen verspreidde. Het tooneel is verschillend, maar de ijsklippen en lusthoven hooren de eigen liederen rollen. Of hoort gij eenen anderen grondtoon in het volgend stuk - 't is van SALOMO Zie *Hoogl.* 2. *V.* 8 - 14. Ik heb hier voor 't overige de vertaaling van HERDER gevolgd., en heeft eene in 't oogloopende gelijkheid met de opgegeven noordsche liederen:

Stemme mijnes Liefsten!
Ziet, hij komt!
Springt over de bergen
Huppelt over de heuvelen
Als een Rhee is mijn Liefste
Als een snelloopend Hert.

Ziet daar staat hij reeds
Daar achter den muur
Hij schouwt door het latwerk
Hij blinkt door de tralien
Hij spreekt, mijn Liefste,
Hij spreekt tot mij:
'Sta op, mijne Vriendinne!
Staa op, mijne Schoone!
Kom! -

Want zie - de Winter is voorbij
De regen is geweken, geheel geweken!
Men ontdekt reeds bloemen op den grond
De Zangtijd is daar,
Men hoort de stemme
Der Tortelduive
In ons Land.

De Vijgeboom heeft zijne vijgen
Met zoetigheid aangezet,
De jonge druiven des Wijnstoks
Geven reeds geur af
Staa op, mijne Vriendinne!
Staa op, mijne Schoone!
Kom! -

Mijne Duive in de klove der Steenrots
In de holle reeten der Steilte
Doe mij uwe gedaante zien!
Doe mij uwe stemme hooren!
Want uwe stemme is lieflijk
Uwe gedaante is schoon.

Om u deeze gelijkheid, zo levendig als mogelijk is, te doen gevoelen (want hier rust de kracht deezer geheele aanmerking op) zal ik hier de uitlegging van HERDER nog bijvoegen, en gij zult terstond in dit lied de taal des Laplanders - des Bergschots - en van elke Natie, die waare minnezangen bezit, wat den karakteristieken grondtoon der liefde betreft, hooren.

HERDER begint met het opgegeven lied, als een stukje, dat geheel op zich zelven staat, aan te merken; en de geheele verzameling, bij ons onder den naam van het Hoogelied bekend, bestaat, naar zijn oordeel, uit enkel zulke losse, en, voor 't grootste gedeelte, niets met elkander gemeens hebbende minnedichtjes. Doch hoor hem zelven:

'Dat dit stuk, zegt hij Daar ik niemand gaarn ergernis geve, en vooral de hoogschatters des Bijbels niet, daar ik mij van harten mede onder schik; wil ik doen opmerken, dat ik hier enkel van het Lied van Salomo spreek, als van een werk van vernuft, als van een Oostersch Minnelied, even zo als ik van een Grieksch of Romeinsch Minnelied spreken zou; verder komt het mij in deeze brieven niet te pas. Dit kan ik 'er echter van zeggen, dat HERDER het den Bijbel zeer waardig keurt, en, om dit te doen voelen, zijnen arbeid aan deze Liederen voornaamlijk gewijd heeft., met het voorige niet te saamen hange, ziet een ieder. Daar sliep het Meisje onder den Appelboom in, onder de zoete droomerijen van haaren Geliefden, die haar een sluimerlied zong. Hier is hij afweezend, lang afweezend geweest; zij heeft den regentijd des Winters, als een opgeslooten Duifje in de steenrots-

klooven, doorgebragt; thans wekt haar - niet de Lente, niet de Leeuwrik - maar de stemme haares Geliefden, die van verre komt, en haar Lente en Vreugde aanbrengt. Van verre kent zij zijne stemme en hij is 't. Hij huppelt, hij springt over de kleine bergen, daar Palestina vol van is, als een huppelend Hert, als een springende Rhee. Daar staat hij reeds achter den groenen wand, kijkt door het latwerk, blinkt, als eene uitbottende bloem, door de tralien; nu spreekt hij, nu zingt hij, luister! - Alles wat Lente en Liefde, Hof en Morgen, geven kan, is in dit Lied; maar de liefkoozende toon van het oorspronglijk is onvertaalbaar. Hij roept zijn Duifje uit het hol van de rots, en lokt ze met alle de aantrekkelijkheid en met al het sieraad der Lente. Alles is daar, ook de Tortelduive, haare gespeelinne; zij alleen mist nog! Alles waasemt, bloeit, zingt; maar haare stemme en schoone gestalte worden niet vernomen! En zij zwijgt nog, het Duifje antwoordt niet! - Het is duidelijk een eenig afgebrooken stuk, het eerste Lentebezoek der Liefde - en in 't Oosten, waar 't op eens Lente wordt, waar, zo dra de regentijd voorbij is, de natuur ontwaakt en vaak op éénen morgen

plotseling eene geheel andere waereld toont, is trek voor trek waarheid.'

Lees nu hier op het volgende Fransche Minnedichtje, zo gij kunt, en indien gij geen onderscheid tusschen de taal van 't gevoel en die der kunst voelt; zo gij in de eersten het hart zelve, in het laatste het vernuft alleen niet spreken hoort, zijt gij te beklaagen, en alle verdere uitpluizing zou u van geen dienst ter waereld zijn:

Ma Bergère revient, c'est demain que ces lieux
S'embellissent par sa présence;
J'iray, s'iraij m'offrir le premier à ses yeux.
Ah, Ciel! si de quelque distance
Elle me reconnoist à mon impatience,
Que mon sort sera glorieux!

Ouy, je seray le seul dont la joye éclatante
Par d'assez vifs transports marquera ce beau jour;
J'auray seul une ardeur digne de son retour;
Elle ne pourra plus paroistre indifferente;
Je lui prepare trop d'amour. & c.Poës. pastor, de Mr. DE FONTENELLE*; Eglog.* 6 . *p.m.* 50.

Meen echter niet, dat dit geheel de schuld van onzen tijd zij, geenzins! de waare liefde is zeker bij ons iets zeldzaams, moet, bij onze menigvuldige andere behoeften, iets

zeldsaams zijn, maar waar zij nog is, spreekt ze, wat het wezen betreft, wêer juist de zelfde taal, zelfs onder de Franschen Waarom ik hier bepaald de Franschen noem, zal u uit mijne voorige brieven duidelijk genoeg zijn:

Il a regné ce veritable amour
Dans ces beaux jours ou la simple nature
Etoit sans art, & parloit sans détour;
Il a regné, son existence est sure;
Mais les François l'ont banni sans retour.

Terwijl ik dit schrijf komt mij eene Fransche *Aria* onder de oogen, die thans algemeen gezongen wordt, en zeer duidelijk aan kan toonen, wat al niet voor taal der Liefde onder de geestige Franschen doorgaat, en hoe zeer zeldsaam haare echte taal onder die natie gevonden wordt. Elk kent het schoone, gevoelvolle voortbrengsel van GÖTHE'S Genie: *het Lijden van den jongen Werther!* De *Aria* is hier uit genomen: zij heeft tot tijtel: *Charlotte au tombeau de Werther!* In het vreeselijke oogenblik, dat Lotte de schim van haaren Minnaar uit zijn graf meent te zien verrijzen, legt haar de Dichter dit gekunsteld *couplet* in den mond:

Je m'abuse, il ne peut entendre
Ces vains cris, jouets des zéphirs:
Je ne puis ranimer sa cendre
Par la chaleur de mes soupirs;

Envain un fol espoir m'enyvre,
Le trépas seul peut nous unir,
Et ce n est qu'en cessant de vivre
Que je cesserai de mourir.

Neen, deeze Charlotte bemint Werther zeker niet; beminde zij hem, haar vernuft zou zo tegenwoordig niet geweest zijn, om in dit aaklig tijdstip aan de Zephiertjes te denken, die met haare vergeefsche klachten speelden - aan de warmte haarer zuchten, daar ze zijne koude asche op nieuw mede bezielen wilde - aan de kunstige antithèse, daar dit *couplet* mede eindigt. Duizenden, ik weet het, zullen deeze versen boven alles, wat wij hier boven opgegeven hebben, verkiezen; maar wij durven deeze allen niet te min veilig verzekeren, dat dus nimmer het gevoel, maar wel het vernuft; nimmer de hartstocht, maar wel de nagebootste hartstocht, spreekt.. Het volgende lieve versje van

FLORIAN kan ik zeer wel op de bovenstaan de stukken leezen, en ik hoor 'er het eigen gevoel, schoon uit eene andere eeuw, in spreeken:

Je vous salue, ô lieux charmans,
Quittés avec tant de tristesse,
Lieux cheris ou de ma tendresse
Je vous par-tout les monumens.

Lorsqu'une sévère défense
M'exila de ce beau séjour,
J'en partis avec mon amour,
Et j'y laissai mon esperance.

J'ai retrouvé dans d'autres lieux
Des eaux, des fleurs & de l'ombrage;
Mais ces fleurs, ces eaux, ce feuillage,
N'avoient point de charme à mes yeux.

On n'est bien que sa patrie;
C'es là que plaisent lès ruisseaux,
C'est là que les arbres plus beaux
Donnent une ombre plus chérie.

Qu'il es doux de finir ses jours
Aux lieux ou commença la vie,
D'y viellir près de son amie,
Sans changer de toit ni d'amours! Schoon ik het volkomen eens ben met den Recensent van MARMONTELS *Elémens de Littérature* (Zie *Neue. Bibl. der Sch. Wissensch.* 39 *B.* I. *st.*) dat men den echten Lierdichter gewoonlijk in zijne oorspronglijke taal moet leezen, om hem wel te beoordeelen, en van alle soorten van Lierzangen de naive het minst vertaalbaar zij, biede ik echter dezulken, die het fransch niet magtig zijn, de volgende vertaaling, die ik aan de goedheid eener Vriendin verpligt ben, met dat vertrouwen aan, dat ze het toverachtige Versje van FLORIAN mogelijk niet veel beter in onze taal lezen zullen.

Bekoorlijk Oord, met zo veel droefheid
Voorheen verlaaten, zijt gegroet;
Geliefde streek, waar 'k al de tekens
Nog van mijn tederheid ontmoet.

Toen een te wreed bevel mij arme
Uit dit zo schoon verblijf verdreef,
Vertrok ik, nam mijn liefde met mij,
Terwijl mijn hoop hier achter bleef.

'k Vond elders ook wel klaare beeken
Gebloemte en lieve lommer weêr;
Maar noch gebloemt', noch beek, noch lommer
Bekoorden daar mijn harte meer.

't Is in ons Vaderland het beste,
Veel schooner is ons daar 't geboomt',
Zijn lieve schaduw meer bevallig;
De beek ruischt zachter, die daar stroomt.

Hoe zoet is 't, nooit van dat te wislen,
Het leven te enden waar 't begon,
Met de Echtvriendin allengs te grijzen,
Wier hart onze eerste jeugd reeds won!

Gij hoort hier zeker eene beschaafdere taal, maar het eigen gevoel spreekt haar. Even als bij den Laplander staat alles in betrekking tot de Geliefde - ieder boom, elke beek, het geringste bloempje, is beduidend voor NEMORIN - ze zijn die van zijn Vaderland - daar ESTELLE was - daar hij haar eerst bemind had - daar hij haar nu weder vond - daar zijn hart het voorledene en toekomende in zijn genot in een smolt, en door beide zalig was. Dan, deeze

aanmerking heb ik genoeg uitgebreid; wij zullen 'er in 't vervolg de nuttigheid voor den Minnedichter nader uit zien.

2. Liefde en Natuur gaan altijd hand aan hand; geen liefde zonder natuur, geen natuur zonder liefde. Waar de weelde de natuur verdrongen heeft, is de liefde naar de eigen maat zeker ook verdrongen, en om tot haare eerste zuiverheid weder te keeren, is zij verpligt op nieuw haare toevlugt tot de natuur te nemen. De weelde is een kunstig genot; de liefde onder het gebied der weelde, eene gekunstelde liefde. Waar Natuur heerscht, is het gevoel de Leidsman, en deeze Leidsman voert nimmer op eenen dwaalweg; waar Weelde den scepter voert, verstrekt het vernuft tot gids, en dit voert op even zo veele dwaalwegen, als 'er neigingen in het menschlijk hart zijn, voor welke alle hij beurteling den Sophist speelt - van vooren altijd gegrond, ten minsten met sluitredenen, die de eigenliefde en hartstochten zo graag, en hierdoor zo gemaklijk, voor gegrond verklaaren - van achteren altijd verkeerd; het genot, daar men zo angstig heenen snelde, is schijn geweest; men ziet dit, nu de begeerten sterker, maar de ledigheid van 't hart, helaas! gaapender dan ooit geworden is. Waar

Natuur heerscht, spreekt het gevoel, en dit spreekt overal ééne taal, zijne eenvouwige moedertaal; waar de Weelde het bewind voert, spreekt het vernuft, en dit spreekt even zo veele taalen, maar alle aangeleerde taalen, als het wil, en het wil altijd die, welke meest in gang is; welke het naast in verband staat met een koel overdacht en berekend plan, dat ter voldoening eener begeerte bereikt moet worden. Zo heeft, bij voorbeeld, onder het gebied der natuur ieder hartstocht zijn eigen taal, en waar die hartstocht spreekt, wordt die taal gehoord. De eenvouwige Wilde (waarom moet ik hier mijne toevlugt tot de Wilden nemen!) begeert rijkdom, en hij eischt rijkdom; hij begeert liefde, en hij eischt liefde; maar waar de weelde beschaafd heeft, heeft geene hartstocht zijne eigen taal meer. Alles is ontleend, alles nagebootst; geen genot onvermengd meer, geene behoefte, die alleen kan voldaan worden; de gouddorst spreekt de taal der liefde, zo dra deeze taal beter op het wit mikt; de eerzucht die van belanglooze zucht voor het algemeen welzijn, en zo met alles; dan, daar deeze taal niet door 't gevoel gesproken, maar door de kunst nagebootst wordt, is ze zo verschei-

den, als de bijzondere omstandigheden van ieder Volk, wat zeg ik? van elk *individu* verscheiden zijn, en van hier het eindelooze verschil tusschen de taal der Galanterie, die bij elke natie bijzonder is, en de volkomen gelijkheid tusschen de taal der Liefde, die overal, ook onder de meest van elkander verwijderde Volken, één is. Zoude ik hier met Mr. de SAINT-PIERRE *Etud.* 12. Zie het voorige Deel, 5. Br. bladz. 188 en volg. niet mogen zeggen: dat de eerste het werk der menschen, de laatste het werk der Natuur, de indruk des Scheppers zelven zij? Maar deeze aanmerking behoef ik ook niet verder uit te breiden; mijne voorige brieven bevestigen ze overal; dit alleen wil ik 'er nog bijvoegen, om dat de Minnedichter hier een oneindig voordeel uit kan trekken, dat de Liefde, die HERDER met zo veel nadruk *de natuur aller natuuren* noemt De geheele schoone plaats verdient uwe aandacht. Hier is ze: *Siehe diese mondnacht, voll Nachtigallengesang und Abendroth und Frühlings- und Zauber-düfte; Alles fliesst zusammen, Alles wird Ein Ton, Ein Seufzer. Wie sie jezt singt, die Nachtigall, wird sie nie wieder singen; wie jezt das Abendroth glänzt, wird es, bis zum lezten der Tage, nie mehr glänzen. In der unerschöpfbaren Natur ist Alles einzig und einzeln, und so in der Natur aller Naturen, der Liebe. Jedes Bild, jedes Blatt, jedes Liedchen schwimmt in seinem eignen Duft, hat seine einzelne Süssikeit und Wonne, oder es hat gar keine.* Lied. der Liebe. p.m. 78., de natuur altijd bemint, altijd op-

zoekt, en zich ook hierin van de valsche liefde en alle nabootsing onderscheidt. Het Veld is terstond het favoriet tooneel der Liefde; zij schuuwt de Stad met al derzelver pracht en vermakelijkheden, om het stille land, het sombere bosch, de murmelende beek, de rijzende Zon, de vertederende Maan, den aantrekkelijken Starren nacht, te verkiezen, en hier, hier vindt ze in de natuur zelve voedsel en verzachting beide. Deeze weldaadige invloed van de Liefde op de wederbrenging tot de Natuur, en hier door (want een ander weg is 'er niet) tot het Geluk, is zo waar, dat men ze zelfs in de meestbedorven eeuwen, en ook onder ons, waarneemt. Zie dien Jongeling, die, door de zachte handen der weelde opgevoed, voor de ledige verveelendheid der natuur op het Land te rugge beeft, om zich daaglijks

in alle de verdoovende vermaaken van het woelig Stadleven te verliezen. Naauwlijks bemint hij van harten, of alle die vermaaken hebben hunne prikkel voor hem verlooren; de natuur heeft haare volle toverkracht wêer voor hem, en dit wonder wrocht de Liefde. De Stad is hem onverdraaglijk geworden; hij zoekt de eenzaamheid der Velden en Bosschen; en daar, daar voelt hij, dat zijn hart voor het geluk bestemd is, dat de natuur dit geluk aan elk haarer kinderen van zelve aanbiedt, maar dat de weelde haare slachtoffers aan beiden ontrooft.

'Verliefden, zegt daarom ZIMMERMAN *Ueber die Einsamkeit* 4. *Th.* II *Cap.* met recht, zijn nergens zo gaarn als in de Eenzaamheid. Zij zoeken rust op afgelegen plekken, om daar de eenige gedachte aan te hangen, voor dewelke het hun de moeite beloont van te leven. Wat bekommert hun alles, wat in de Stad omgaat, alles, wat niet liefde ademt, of ademen laat. Donkere Vertrekken, zwarte Dennenwouden, stille Zeeën, in dewelke zij hunne gedachten zinken laaten, zijn de eenige vertrouwden hunner

Ziel. Ze zijn even zo vergenoegd in hooge boschrijke schaduwen en bij het rilling-aanjagend geschrei van den Adelaar, als op gronden, waar eene eenzaame Herderin haaren zuigeling de borst biedt, terwijl haar Geliefde aan haare zijde zijne harde broodkorst breekt en gelukkiger is dan gij alle.'

En waar vinden wij Minnedichten, die ons sterk interesseeren, in welke de Dichter het Land niet tot hoofdtooneel gekoozen heeft, waar alle de gelijkenissen, met versmaading van de pracht der weelde, niet uit den rijkdom der natuur genomen zijn? Ook hier weêr de eigen overeenkomt tusschen het Oosten het het Westen, tusschen het Zuiden en het Noorden. Bij OSSIAN biedt de Maan, het Gestarnte, de Wolken Bij OSSIAN b.v. glanst een Meisje in haare schoonheid *als de Maan op de westelijke baaren.* Keert de kommer op een aanminnig gelaat te rug, 't is *een dun wolkgespan, dat over de Maan wandelt*. Drijft een schoon oog in traanen, 't is *een star, die door eene waterige wolk heenblikt*; Bij SALOMO is het Meisje *een roos van Saron, een lelie der dalen*; de Minnaar *een Appelboom onder de Boomen des wouds. 'lieflijk in zijne schaduw, verkwikkelijk in zijne vrucht*. in het barre Noorden, even schoone

en roerende gelijkenissen aan, als de bloemen, boomen, en plantgewassen in het mildere Zuiden aan SALOMO doen

Tot op dit oogenblik zijn de bloemen in het Oosten woorden uit het Woordenboek der Liefde. De Gelieven zenden zich dezelve onderling, en elke bloem heeft haare eigen bestemde betekenis, die nimmer kwalijk verstaan wordt. Van een deezer bloemen deelt ons HASSELQUIST (*Zie Reiz. naar Palestina I D. bl.* 43.) het volgende mede: 'Op den zeventienden van Sprokkelmaand vond ik overal om Smirna groeien en in vollen bloei staan de *Hyacinthus Muscari*, bij de Turken geheeten *Muschirumi*, maakende zij van deeze bloem in hunne vrijaadjen het volgende gebruik. De Jongman of Vrijer zendt dezelve aan de Vrijster, op welke hij verliefd is. Als deeze ziet, dat het de bloem *Muschirumi* is, zo moet zij zich een woord herinneren, 't welk hierop rijmt en dat is *Ydskerumi*, welk haar van verre te kennen geeft het geen haar Minnaar van haar verlangt. Dit kan men met recht eene *verbloemde* manier van spreeken heeten.'

Deeze Oostersche gewoonte ontvangt eene nieuwe waarde, wanneer men zich de aanmerking van *Mr.* B. DE SAINT PIERRE (*Etude de la Nat. Tom.* 3. *Et.* II) omtrent de bloemen herinnert. *L'impression* (zegt hij) *que font les fleurs sur nous, semble liée avec quelque affection morale, car il y en a qui nous égaient & d'autres qui nous attristent, sans que nous en puissions apporter d'autres raisons que celles que j'ai essayé d'établir en examinant quelques lois générales de la Nature. Au lieu de les distinguer en jaunes, en rouges, en bleues, en violettes, on pourroit les diviser en gaies, en serieuses, en melancoliques: leur caractère est si expressif, que les amans, dans l'orient, emploient leurs nuances pour exprimer les divers degrés de leur passion.*

Ondertusschen vindt men ook in OSSIAN enkele plaatsen, daar de Lente en bloemen in aangebragt worden; maar ze zijn even zo weinig bij hem, als bij SALOMO die, in welke hij gebruik maakt van de besneeuwde toppen van den Libanon, Amana, Senir, en Hermon; van de wooningen der Leeuwinnen en de bergen der Luipaarden. Drie van de schoonsten zal ik u hier opgeven. De eerste is uit BERRATHON: *Krom uwen blaauwen loop om Luthaas enge vlakte, krom hem, o Stroom! dat de groenende wouden zich van hunne heuvelen over haar neigen, en straalen der middagzon op haar nederblikken! De Distel staat daar aan haare rots en schudt haaren baard in den wind. Daar neigt de bloem heur zwaargeworden hoofd en golft temet in 't koeltje. 'Waarom wekt gij mij, o koeltje! (schijnt zij te vraagen) ik ben vol droppelen des hemels; de tijd mijner verwelking is nabij, nabij de windvlaag, die mijne bladeren rooven zal. Dan komt de Wandelaar aan den morgen; de Wandelaar, die mij in mijne schoonheid gezien heeft, komt; zijne oogen zullen het veld doorzoeken, maar zij zullen mij niet meer vinden!' Zo zoekt men eens, als zij in het veld verklonken is, de stemme van Cona.* De tweede is uit BOSMINA. FINGAL vergelijkt deeze zijne ongelukkig gesneuvelde Dochter bij eene bloem, en de vergelijking is, naar mijn gevoel, bij uitstek schoon. *Wanneer*, zegt de rampspoedige Vader, *zal vreugde myne ziel ophelderen. - Ach! waarom spreek ik van vreugde?* BOSMINA, *mijne* BOSMINA *is dood! In mijne oogen verscheent ge, o* BOSMINA! *als eene welriekende bloem, van alle haare sieraaden omgeven. De koetjes der Lente onderhielden haare bevalligheid; de daauw des Morgens zorgde voor haare schoonheid. De Zon leende haar heure kleuren. De Wandelaar blikte de lieflijke bloem aan - hij prees haare heerlijke gedaante; - maar de adem van het noorden rukte op haar aan, verschroeide de bevallige bloem, en wierp haar sierlijk hoofd in het stof. De Wandelaar keerde te*

rug - betreurde het verlies van haare schoonheid - en snelde droevig voorbij! - Zo zijt gij gevallen, BOSMINA! *zo in de dagen uwer jeugd verwelkt!*

De derde is het aandoenlijk Gezang der Barden over den Dood van DARTHULA: *Gij zijt gevallen, o Dochter van Colla! Zwijgen heerscht aan de blaauwe stroomen van Selama. Truthils geslacht is uitgebluscht! - Wanneer zult gij in uwe schoonheid weder opstaan, gij eerste der dochteren van Erin! lang is uw slaap in het graf, uw morgen verre verwijderd; de Zon zal tot uw leger niet naderen en zeggen: 'Waak op,* DARTHULA! *waak op, schoonste der Maagden! De koeltjes der Lente wapperen door het veld, bloem knoppen beeven op de groenende heuvelen, het uitbottend loof golft in de wouden'. Wijk te rug, o Zonne, de Dochter van Colla slaapt; - nimmer treedt zij in haare schoonheid weder op - nimmer zullen haare liefelijke schreeden de oogen weer streelen!*

. Waar

is de Dichter, die zijn Meisje niet bij eene roos vergeleken heeft, in alle landen, waar

roozen gevonden worden? Zelfs de prachtige Heldendichter, wil hij eene schoone

Maagd vertoonen, al ware zij ook naast, of op den troon geplaatst, zal zich wel onthouden om zijne gelijkenissen hier uit de blinkende sieraaden van het Vorstelijk Paleis te kiezen; hij wil belang verwekken en neemt dus zijne toevlugt tot de eenvouwige natuur. Gij herinnert u hier zeker de schoone vergelijking van GABRIELLE D'ESTREE bij eene roos, door VOLTAIRE *Henr. Ch. 9.*:

> Haar hart, tot min gevormd, maar fier, van eedlen aart,
> Is tegen 't minnegif nog onbesmet bewaard;

Een Lenteroos gelijk, die, nieuwlings voortgesproten,
De schoonheid van haar' blos houd in zich zelf besloten,
En 't minziek windenheir op teedre bladen stuit,
Doch, van Auroor gekuscht, op 't geurigst zich ontsluit.

En van MAGDALENA MOONS, schoon hier zichtbaar nagevolgd, door NOMZ *Willem de Eerste,* 13*de Zang.*:

Zij tracht, verr' van door kunst het oog tot zich te trekken,
Uit zedigheid, haar schoon voor 's vleijers oog te dekken;
Een jonge roos gelijk, die, pralende op haar steel,
De tedre bladen sluit voor Zephirs sterkst gestreel;
Doch, zich ontsluitende op 't gekusch der Zonnestraalen,
Met vreugd dien zagten gloed voelt in haar' boezem dalen.

Doch ook hier genoeg van voor elk, die van deeze soort van aanmerkingen gebruik weet te maaken. Ik zal ze met de hier ter plaatse zo nuttige les voor den jongen Dichter, van HUGO BLAIR *Kritisch. Abhandl. uber die Gedicht.* OSSIANS *p.* 100. Deeze les moet echter met oordeel gevolgd worden; wanneer wij ons tooneel in vreemde Landen plaatsen, moeten wij ook onze Beeldtenissen van de voorwerpen, die in dat Land gevonden worden, nemen. Dit spreekt van zelf. Maar 'er is nog meer bij. Wij zijn niet alleen door eigen reizen, maar ook door het voordeel, dat de Drukpers ons hier uit het reizen van anderen biedt, natuurlijk meer met vreemde landen bekend, dan OSSIAN in zijnen tijd met mogelijkheid zijn kon. Dus zijn 'er verscheiden dieren, die wij even zo goed, en onze grootere vorderingen in de natuurlijke Historie in aanmerking genomen, mooglijk beter kennen, dan de bewooners van de Landen zelve, daar ze gevonden worden. De Leeuw b.v. om maar iets te noemen, heeft aan alle moderne Dichters gelegenheid tot de schoonste gelijkenissen gegeven. De dapperheid en grootmoedigheid van deezen Koning der Dieren zijn zo algemeen bekend, dat wij, ook voor 't volk, veilig onze beeldtenissen hiervan ontleenen kunnen. De Schilder staat hier met den Dichter gelijk. Gij zult u hier zeker onzen Leeuw met de pijlen in den klaauw herinneren, en wie voelt niet op het eerste gezicht de betekenis van dit Zinnebeeld ruim zo duidelijk, als dat van den geharnasten Man met dezelfde pijlen in de vuist op onze Ducaaten? Over 't algemeen is de aanmerking van BLAIR echter zeer waar. besluiten:

Ieder land, zegt hij, heeft zijne eigen inlandsche tooneelen, en deeze zal ieder goede Dichter copieeren. Want dewijl hij naar de Natuur schildert, moeten zijne navolgingen noodwendig van die voorwerpen genomen zijn, welken hij om zich ziet, en die reeds dikwerf zijne verbeelding aangetrokken hebben.

Om derhalven over de juistheid van dichterlijke Beeldtenissen een richtig oordeel te vellen, moet men eenigzins met de natuurlijke Historie van dat Land bekend zijn, in 't welk het tooneel eens Gedichts gelegen is. De invoering van vreemde Beeldtenissen verraadt een' Dichter, die niet de natuur, maar andere schrijvers navolgt. Van hier de menigvuldige Leeuwen, Tijgers, Adelaaren, en Slangen, die ons in de gelijkenissen der hedendaagsche Poëeten voorkomen, even als of deeze Dieren zich een eeuwigduurend recht verworven hadden om in dichterlijke vergelijkingen te verschijnen, dewijl ze van de oude Dichters gebruikt zijn geworden. Van hun zijn ze gevoeglijk gebruikt, als dingen, die in hun land in 't gemeen bekend waren; maar wij, die ze alleen uit de tweede hand, of uit beschrijvingen kennen, gebruiken ze zeer onschikkelijk om iets optehelderen. OSSIAN is in dit geval zeer juist. Zijne beeldtenissen zijn, zonder uitzondering, uit de natuur genomen, die hij voor zijne oogen had, en daaruit kan men tot derzelver levendigheid besluiten. Hij verplaatst ons in geen Grieksch of Italiaansch Landschap, maar onder den nevel, onder de wolken en stormen van noordsche Gebergten.

3. Uit de Minnedichten van een Volk kan men tot de waarde der Vrouwen onder dat Volk altijd besluiten. Ademen ze de taal der waare liefde, verheffen ze het hart tot waare deugd en grootheid, wees verzekerd dat de Vrouwen, die deezen dichtrader ontspringen deeden, zeer edele Vrouwen geweest zijn. Loopen ze daar en tegen op laffe verwijfdheid, op de gekunstelde taal der galanterie, op louter dierlijken wellust uit; de Schoonen, aan welke deeze offeranden toegewijd zijn, moogen 'er zich door vereerd vinden, zij moogen de toverkracht haarer oogen heimelijk bewonderen; maar zeker behooren ze tot de laagste klasse haarer Kunne. Welk eene zege haare ongelukkige bekoorlijkheden ook weg moogen draagen, het zeedenbederf zal onder haar gebied lieflijk voorthollen, de weelde geduurig meer veld winnen, de deugd van oogenblik tot oogenblik meer van haare waarde verliezen.

Beminnelijke wederheft des Menschelijken - Geslachts! mijne Vriendinnen! hoe vuurig wenschte ik u van de gegrondheid en het gewigt deezer aanmerking recht levendig te overtuigen. Gij klaagt dikwerf over al te vrije Minnedichtjes en gij klaagt 'er met recht over - wat ik u maar bid-

den mag, vergeet onder deeze klagten niet, dat gij alleen 'er dien toon aan gaaft.

'*Si vous voulez que les hommes soient vertueux, apprenez aux Femmes ce que c'est que frandeur d'ame & vertu;*' zegt, na PLATO, ROUSSEAU van Geneve te recht, en ik durf 'er bijvoegen: 'Wilt gij dat onze Dichters kiesche, onschuldige, edele Minnezangen voortbrengen, wees kiesch, onschuldig, edel, en zij zullen van zelven als Meibloempjes in uwe kringen ontluiken.' Men maakt Minnedichtjes om aan Vrouwen te behaagen; ze zijn overal en altijd naar den heerschenden smaak uwer Kunne in een Land bereekend. Vereischt gij, met de verheven Vrouwen uit den Riddertijd, liefde, trouwe, dapperheid, Godsdienst in een' Man, die tot u op zal durven zien, alle deeze deugden zullen eerlang en als van zelven ons erfdeel worden, en onze Minnedichten zullen, even als van dien tijd, eenpaarig op dezelve uitloopen; maar streelt u daar en tegen meer het getal dan de waarde uwer Aanbidderen; is het verdienste genoeg in een' Man u te begeeren, is uw aanminnig gelaat, uwe bevallige gestalte, het eenige waare schoon in uwe oogen, dat gij bezit, en hoort gij dit met

meer genoegen vergoden, zelfs door onbeschaamde en verdienstelooze lippen, zelfs met de hartelooze taal der galanterie, dan alle de gaven van uw verstand en hart, dan uwe deugd en rechtschapenheid, ook waar de stomme, maar zo zeer welsprekende taal van eene eerlijke, verdienstvolle ziel dezelve verheft; loopt uwe eigen begeerte (door welk eenen doolhof van beschaafdheid dan ook) eindelijk toch op louter ligchaamlijke schoonheid, eerlooze stoutmoedigheid, en dierlijken wellust uit; - o jammert dan niet langer over al te vrije Minnezangen! Ze zijn voor u gedicht, en zoudt gij het euvel kunnen nemen, dat derzelver Vervaardigers door het masker heen gezien hebben, dat ze, door die algemeene zucht om te behaagen, welke allen stervelingen ingedrukt is, gedreeven, den eenigen weg ingeslagen zijn, die op alle de verdiensten uitloopt, door de welke gij zo zichtbaar gewonnen wordt, en die u zo alleen schijnen te behagen?

Femmes, c'est dans vos mains qu'est le sort de la Terre,
L'équité dans la Paix, la valeur dans la Guerre,
Les progrès des talens, la bonne foi, les moeurs,
Tout est prêt à subir le destin de vos coeurs.

Parlez; & les accens de votre voix séconde
De Héros vertueux repeupleront le Monde.
Méritez de régner; & dans vos jeunes ans,
Du bonheur des humains jettez les fondemens.
Ne craignez point qu'un jour nous brisions nos entraves,
Commandez à jamais à ce Peuple d'esclaves;
Qu'il vole de vos bras dans le sein des beaux Arts,
Au Temple de Thémis, dans les plaines de Mars;
Que partout vos regards soutiennent son courage;
Que le Monde moral soit enfin votre ouvrage. Académie des jeux Floraux: Ann 1762& 1763.

4. De Natuur is nooit *indecent*, het Minnedicht kan derhalven nimmer *indecent* zijn, zo lang het *natuurlijk* is. Ik weet niet of gij de waarheid van deeze aanmerking zo levendig gevoelt, als ik ze gevoele; maar zo gij het tot hier toe beredeneerde met oordeel hebt doorgedacht, moet gij 'er van overtuigd zijn. Ik zal 'er dus niets meer bijvoegen. Houd alleen maar in 't oog, dat hier de rede niet is van nagebootste Minneliederen, maar van de taal der Liefde zelve. Leezeren, die voor soortgelijke aanmerkingen vatbaar zijn, bieden wij de volgende schoone *passage* uit WIELAND aan. Wie eene verdere uitlegging van nooden mogt

hebben, is te beklaagen, maar voor hem is deeze aanmerking niet geschreeven.

WIELAND voert den Minnegod in 't gezelschap der Bevalligheden. Tot hier toe had hij altijd beschadigd, tot hier toe was hij altijd een redelijk schelmachtig Guitje geweest; nu ondergaat hij eene geheele gedaanteverwisseling, en zie hier hoe de Dichter dezelve beschrijft:

'In de daad, de kleine God wist zelf naauw, wat hem bejegende. Hij kende zich niet meer, sederd hij bij deeze lieftallige Meisjes was. Alle zijne schelmerij ging weg; hij voelde zich onbekwaam om haar een' van zijne trekken te spelen. Zijne aandoeningen werden verfijnd, en namen een kleur van zachtheid en onschuld aan, gelijk men zegt, dat het Kameleon de kleur aanneemt van het voorwerp, daar het op het digtste bij is. Waren het gewoone Nimfen geweest, hij hadde geen tien minuuten kunnen wachten, met zijnen kinderlijken moedwil op kosten van haare rust uit te laaten. Maar deeze lieve Meisjes, in welke alles, wat eigenaartige onschuld, behaaglijke goedheid, en vrolijke opgehelderdheid goddelijks hebben, als in den bloemknop inge-

wikkeld lag, deeze kon hij slechts beminnen’. *Bevalligh.* 3. *Boek.*

5. Het Zeedenbederf, daar onze Eeuw, en ook wij in deelen, heeft eene zekere *decentie* noodig gemaakt. Ons verdorven hart herinnert zich dikwerf, bij de onschuldigste voorwerpen in de natuur, denkbeelden, die in verband staan met de gevaarlijkste driften, en dezelve op eens vuur kunnen doen vatten. Zo verzamelt de onreine Spin haar gift uit eigen bloemen, daar de zuivere Bije haaren hoonig uit puurt. Deeze aanmerking zal den Minnedichter niet aanzetten om de natuur te verlaaten, en zich naar den aangenomen toon der beschaafde waereld te voegen; dit zou het zeedenbederf in de hand te werken zijn; nog minder zal hij dat kunstige gaas over al te groote naaktheden pogen te werpen, 't welk de Beschaafdheid uitvond, om de afzichtelijkste zijde der ondeugd te bedekken; dit doet altijd meer kwaad, dan de naaktheden zelven immer zouden konnen doen; het oog ziet genoeg door deezen dunnen sluier heen om de verbeeldingskracht aan 't werken te hel-

pen, en het overige met bovennatuurlijke bekoorlijkheid te gissen. Maar zij zal hem over eenige voorwerpen van de Natuur, als ik mij zo uit mag drukken, heen doen springen Mooglijk zondigt het bekende schoone Minnelied, *de Landliefde* genaamd (Zie *Tael- en Dichtkund. Bijdragen I D. N°.* 26 iets tegen deeze aanmerking. Niet dat ik het voor waarlijk *indecent* wil keuren; geenzins! De natuurlijkheid maakt 'er de waarde van uit; alleen keur ik deeze natuur voor onze eeuw te naakt. Ondertusschen verkies ik ze ver boven de Fransche *equivoques*; deeze zijn in allen geval gevaarlijker dan de platste uitdrukking; de laatste verstaat elk, de eersten meent elk te verstaan, en voor één gevaar zullen 'er duizend uit verrijzen, naar maate men meer geest in de uitlegging verkwist.; zij zal hem te binnen brengen, dat zijne Gedichten niet enkel door onschuldige harten geleezen worden; dat zijne woorden in de beschaafde waereld, helaas! niet meer het zelfde betekenen, wat ze in de natuur, en op de onschuldige lippen der liefde betekenen - maar waartoe hier meer bijgevoegd? Zo hij de waare liefde genoeg kent om ze te bezingen, zal hij geenen anderen Leermeester, om *decent* te zijn, van nooden hebben. Ook zullen de

hoogere en duurzaamer schoonheden, welke hem hier het Christendom aanbiedt, en die de waare Liefde zo graag aanneemt, gelijk wij in 't vervolg zien zullen, hem gemaklijk voorbij eenige, in de daad schoone, maar ligtverganglijke bloemen doen heen stappen; die hij mooglijk zonder gevaar zou kunnen plukken, maar daar hij anderen, tegen zijn doelwit, mede zou kunnen vergeeven. In mijne volgende brieven zal dit alles duidelijker worden.

TWEEDE BRIEF.

OVER HET MINNEDICHT IN 'T ALGEMEEN.

Wat is nu het Minnedicht?

Gij verwacht toch wel niet, dat ik u hier eene regelmaatige *definitie* van zal geven? Terwijl ik dit schrijve, blaast de Lente bloemen over de Velden; schouw om u heen, en de geheele verjongde Natuur zal u deeze definitie aanbieden. Zo gij haare welsprekende taal verstaat, zouden mijne geestelooze woorden overtollig; zo niet, vergeefs zijn.

Wat is het Minnedicht? - Een zucht! In de daad deeze korte warme *definitie* van HERDER is en blijft nog de beste, die ik weet.

Een hart, zodaanig van de liefde doordrongen, dat het geperst wordt zich te ontlasten, brengt het Minnedicht voort.

Het eerste vereischte van het zelve is dus,

dat 'er de waare Liefde zelve, of, 't geen ik nader verklaaren zal, haar voorgevoel in spreeke. Dit behoort tot deszelfs wezen; al het overige tot zijne meerdere of mindere schoonheid.

Ontwikkelen wij deeze eerste bepaaling, en, zo ik mij niet bedrieg, zult gij, ook zonder eene *definitie*, duidelijk weeten, wat het Minnedicht, onderscheiden van alle andere soorten van Dichtstukken, zij.

De Dichter volgt hier niet de schoone Natuur na; hij beschrijft de Liefde niet, die hij om zich heen ziet - al ware hij ook louter van Arkadiesche Herders en Herderinnen omgeven; al schilderde hij ook, wat zijne oogen zagen, met het altijd verschoonend penseel van een' TITIAAN, of wilt gij een Dichter, van een' WIELAND - hij mogt een zeer schoon dichtstuk voor den dag brengen, maar een Minnedicht ware het gewis niet. Om dit voorttebrengen moet hij zelf de Liefde gevoelen, althans voorgevoelen; dit gevoel moet uit zijn hart in zijne Lier stroomen, en uit al derzelver snaaren trillen. Hij moet, als ik mij zo uit mag drukken, niet willen dichten, hij moet 'er door een onwederstaanbaar geweld toegedrongen worden, en zijne eigen gewaar-

wording lucht geven, door ze op het papier uit te storten. Staat ze daar, zo levendig, zo warm, als in zijn hart, dan is het een Minnedicht, een geheel kunsteloos Minnedicht, maar dat door de hoogste kunst alleen in eeuwigheid niet bereikt zal worden.

Gij ziet reeds van zelf, dat met deeze bepaaling alle die Dichtstukken uit de klasse der eigentlijke Minnedichten vervallen, waar in wel schilderingen van de Liefde voorkomen, hoe natuurlijk dan die schilderingen ook zijn mogen; maar de Liefde zelve echter niet spreekt. Het vierde Boek van de Eneade behelst ongetwijffeld een der schoonste Schilderijen van de Liefde, die wij bezitten; maar het vierde Boek der Eneade is geen Minnedicht. DIDO spreekt, zo als waarlijk in haar' toestand iemand spreeken zou, en met dat alles is het niet het gevoel zelf, dat daarin spreekt, maar de Dichter. Zo deeze gedachte nog eenige duisterheid voor u hebben mogt, zal ik u herinneren, dat de navolging der schoone Natuur tot in den hoogsten graad door een' groot Dichter bereikt kan worden, door genie, smaak, en eene grondige studie der Natuur, zonder dat daarom de hartstocht

zelf nog uit den Dichter spreeke. Laat mij het door een voorbeeld ophelderen. Ik wil het genoegen van eenen schoonen Lentemorgen uitdrukken. Nu ben ik waarlijk op 't Land. Ik zie dien schoonen Meijmorgen voor mijne oogen; ik schilder hem naar de Natuur; geene van zijne genoegens ontsnappen aan mijn penseel - het gevolg is, dat elk kenner mijn tafereel toejuicht en voor zeer gelukkig verklaart. Neem, dat ik juist zo de Liefde tref, en ik heb geen Minnedicht voor den dag gebragt. Maar stel dat ik op 't land ben; 't is een schoone Lentemorgen; ik heb geen gedachte om hem te schilderen; maar ik wandel - ik voel hem, ik voel hem, zo geheel, zo levendig, dat dit gevoel in mij uitbarst en zich zelven daar stelt. - Zo hier de Lentemorgen de Liefde geweest ware, zoude ik een echt Minnedicht voortgebragt hebben.

Duidelijker kan ik mij over dit onderwerp niet uitdrukken; elk, die het onderscheid tusschen *uit gevoel* en *met gevoel* te Dichten, bij ondervinding kent; die de van zelfheid, mag ik mij dus uitdrukken van het eerste, de altijd nog vereischt wordende pooging van het laatste, ooit ontwaar is ge-

worden, zal mij hier genoeg verstaan. De overigen zouden het toch niet, al ware ik hier ook omslachtiger.

Gelijk ik zeide; de eigen, zuchtende, spreekende, spelende, dartelende, of klaagende gewaarwording, maakt het wezen van het Minnedicht uit. Ondertusschen kunnen 'er feilen en schoonheden in zijn. Was onze eeuw die der Natuur nog, het gevoel, dat den Minnedichter tot Dichter maakte, zoude hem de eersten leeren mijden, en de laatsten leeren daar stellen. Dan, de verbaazende afwijking van de Natuur heeft hier eenige regelen noodig gemaakt; die echter alle uit de Natuur genomen zijn, en het hart, om zo te zeggen, tot dezelve terug voeren. Zonder thans op deezen te letten, zullen wij gevaar loopen van eene meenigte Minneliedjes te zien gebooren worden, die, ja door de Liefde ingegeeven zijn, maar door de Liefde van onze eeuw, waarin het vernuft het gevoel vervangt, en de Dichter de aangenomen, beschaafde taal der Weelde spreekt

'De Minnegod - gij kent hem immers, Danaé?'

'En hoe, indien ik hem niet kende; of hem niet anders dan uit de tafereelen uwer vrienden, of uit oude gesteenten, of uit de beelden, welke Daullé en Mechel naar Coijpel en Vanloo van hem gemaakt hebben, kende?'

'In dit geval zoude een Fransch Dichter zich zeer hoflijk aanbieden, om u nader met hem bekend te maaken. Maar ik, alles, wat ik voor u doen konde, ware, dat ik u beklaagde.' *Bevalligheden van* WIELAND 2de *B.*
. Wij zullen ons zo zeer aan

dien valschen toon gewennen, dat wij eerlang de Natuur onnatuurlijk zullen vinden, eene reine gewaarwording van dezelve voor geoutreerd verklaaren, en de warme taal van 't gevoel op rekening van eene romaneske verbeeldingskracht zetten. Ongelukkig de Dichter, die zich naar soortgelijke Aristarchen regelt

Hoe menig een is echter dwaas genoeg geweest van dit te doen; hoe menig een heeft zich liever naar den bedorven smaak zijner Tijdgenooten willen schikken, dan eene berisping te ondergaan, die hem bij dwaazen slechts schaaden kon; met den Midas, die haar voortbragt, vergeten en door den duurzaamen lof van het Nageslacht vervangen wierdt. Een beroemd Spaansch Schrijver schijnt dit laatste zwak in den volsten zin bezeten te hebben. Zijne fraaie klagte luidt, in 't Fransch overgebragt, dus:

Je me vois obligé de servir l'ignorance,
D'enfermer sous quatre verroux
Sophocle, Euripide & Terence.
J'ecris en insensé, mais j'ecris pour des fous.
Le Public est mon maître, il faut bien le servir;
Il faut pour son argent lui donner ce qu'il aime;
J'ecris pour lui, non pour moi-même,
Et cherche des succès dont je n'ai qu'a rougir.

! Al bezaten ze het vernuft ook van een' Engel, hunne rechter-

lijke uitspraaken vertraagen den voortgang der Poëzij onder een Volk meer, dan alle overige gelukkige omstandigheden denzelven bevorderen kunnen

De volgende aanmerkingen van SULZER behelzen voor niemand meer waarheid, dan voor den Minnedichter, die, zonder dien fijnen smaak, welken de Bevalligheden haare Lievelingen alleen instorten, altijd verkeerd beoordeeld wordt: ‘Even gelijk de grondigste kop, wanneer hij onder Sophisten leeft, ook van Subtiliteiten aangestoken wordt, zo kan ook de Kunstenaar, wien de Natuur al het noodige, om groot te worden, gegeeven had, door voorbeelden, en door begeerte om anderen na te volgen, van de waare baan gevoerd worden. Wanneer men hem aanbeveelt, de stemme der Natuur, die in zijn binnenste spreekt, getrouw te zijn, dan waarschouwt men hem voor willekeurige regelen, voor blinde navolging van zulke werken, die niet door zijn eigen onverdorven gevoel, maar door de mode en den lof, dien onbevoegde Kunstrechters, of een reeds lang van de baan der Natuur afgeweeken Publiek aan dezelve gegeven hebben, tot modellen gekoozen zijn. Waar komt het van daan, dat overal de eerste tijdkring der, onder een Volk ontluikende, kunst de voortreffelijkste werken voortbrenge? Ligt de reden niet hierin, dat de Kunstenaars van dien tijdkring, door de Natuur beroepen, zich aan de Natuur hielden; daar die welke in laater tijd ontstaan, of bloot uit navolging Kunstenaars worden, of, zonder eigene, uit hun natuurlijk gevoel genomen, regelen, onberaaden naar kwalijk begrepen modellen arbeiden? Daarom neem, o Jongeling! wanneer gij eenige roeping tot de Poëzij, de Schilderkunst, of de Muziek in u ontwaar wordt, den raad, dien APOLLO (PLUTARCHUS *in 't leven van* CICERO) aan CICERO gaf, ook voor u. ‘Kies uw eigen gevoel, en niet de meenig des Volks tot Gids.’ *L.c. Art.* NATUR.

.

Ik wil mijne regelen uit het wezen van het Minnedicht zelve afleiden, en, zo veel mij doenlijk is, met voorbeelden bewijzen. Beoordeel ze zelf, en weet gij 'er beter, verwerp de mijnen vrijmoedig. Wij zoeken beide naar waarheid.

De Liefde spreekt in het Minnedicht; het moet dus *kort, eenvouwig, natuurlijk* zijn. Alle deeze vereischten liggen in de natuur deezer gewaarwording zelve. Ik wil ze één voor één opnemen.

Omtrent de *kortheid* biede ik u alleen de

volgende plaats uit HERDER l.c.p. m. 77. aan: ‘Ieder weet, dat niets in de waereld zo zeer langdraadigheid haat, dan Liefde. Liefde in een Foliant gebragt, is geen Liefde meer. Kusch en Zucht, tot een boek gestempeld, gingen lang eer ze daar kwamen verlooren. Gelijk de Nachtegaal en Tortelduif maar kort en afgebroken girren en klaagen, zo koos zich de Liefde ten allen tijde, en onder ieder Volk, altijd het kortste Gedicht uit. Sonnet, Tafereel, Liedje, Bijschrift, Ode, Madrigal, Idijlle, Ekloge; het heete zo het wil, is het zucht der Liefde, zo is het alleen adem, alleen zucht. Niets in de waereld vereischt dus ook eene zo innige gantsche tegenwoordigheid dan Liefde, en derzelver korte afdrukselen en spooren. Zij is, zo als ook dit Boek (het Hoogelied) zegt, vlamme des Heeren, Bliksemstraal, Vonk: is zij niet daar, gij kunt ze u niet geven. -

> Al bood een Man ook huis en goed voor Liefde,
> Veracht, versmaadet hem! -

Is zij ook in haar' zegel en afdruk niet daar, erkent gij 'er haar niet in, en kunt

gij ze in den eersten elektrieken straal niet voelen - gij moogt tot veele andere dingen goed zijn, maar gewis niet tot Minnaar of uitlegger der Liefde. Hier is alles oogenblik, alles gelukkig Herdersuurtje!'

Dit voorschrift wil niets meer en niets minder zeggen, dan: 'Werpt de Dichtveder uit de hand, zo dra uw gevoel ophoudt te spreeken; zo dra gij, om voort te gaan, het noodig zoudt hebben, uw vernuft te baat te moeten nemen.' Slechts in één geval heeft deeze algemeene regel opheldering van nooden. In beschrijvingen, hoor ik u zeggen, vinde ik het Minnedicht menigwerf niets minder, dan kort; vooral waar de verrukte Dichter zijn geliefkoosd ideaal, het voorwerp, dat hij bemint, schilderen moet; hier schijnt de geheele Natuur dikwerf geene beeldtenissen, de rijkste taal geene woorden genoeg te bezitten. - 't Is zo, maar niet te min ook hier, en hier zo veel dan ergens elders, houdt onze regel stand. Gebruik vrijmoedig alle die beeldtenissen, alle die woorden, die 't gevoel zelf u aanbiedt; met dit te doen zult gij in niets tegen de aanmerking van Herder zondigen; maar wacht u, om naar woorden, naar beelden te zoeken! De eigen vergelijking, die door 't

gevoel aangegreepen, warm, levendig daarstaat, is koud, levenloos, zo dra haar 't vernuft verknoeid heeft. Zweeft ZULIMA als de Lenteroos voor uwe oogen, schilder haar als deeze Koningin der bloemen; de Roos en Zulima zullen 'er bij winnen. Maar hebt gij vooraf gedacht: men zou Zulima bij de Roos kunnen vergelijken; hebt gij naar overeenkomsten gezocht; uwe Roos zal altijd eene zeer verlepte Roos, of een kunstbloem zijn, maar gewis niet de Roos der Natuur, door den dageraad met daauw overademd; en ZULIMA? Zij zal waarlijk den Dichter weinig verpligting voor zijne vergelijking hebben.

De *eenvouwigheid* 'Omtrent voorwerpen van den smaak, verstaat men door dit woord het gebrek aan, of de afwezigheid van, alle toevallige, door kunst ingebragte, omstandigheden. Men schrijft aan eene zaak eene edele eenvouwigheid toe, of wanneer de werking, die ze doen moet, door weinig omstandigheden bereikt wordt, of ook wanneer ze alleen door het wezenlijke, dat in haar is, bevalt, en alle toevallige verfraaiingen weg blijven.' SULZER l.c. Art. EINFALT. is een wezenlijk vereischte van het Minnedicht. Wanneer wij

de Liefde schilderen, mogen wij onze toevlugt tot bijsieraaden neemen; maar als zij zelve uit onze Lier toont, zal ze, even als de eenvouwig bevallige Jonische Zuil, alle loofwerk versmaaden. Ons vernuft speelt eene aanzienlijke rol in het eerste geval, en dit bemint altijd eene zekere omslagtigheid; ons hart draagt alleen de kosten in het laatste, en dit verwerpt alles, wat niet warm en lijnrecht tot het wit leidt. Het walgt van alle die verfijningen, welke de Weelde uitvond, van alle die *convenances*, welke de groote waereld tot regelen maakte; het zoekt bij de Natuur zelve voedsel voor zijne behoeften, en vindt daar verzaadiging. De taal van het hart heeft haare *metaphoren* en *figuuren* 'Voor het overige zou men zich vergissen, wanneer men aan deeze eenvouwige taal alle Metaphoren en Figuuren ontzeggen wilde. Het hart en de driften hebben hunne eigen Figuuren, en hoe naïver een Persoon is, des te levendiger zal hij zijne aandoening uitdrukken, wijl ze goed is, en hij niet bevreesd behoeft te zijn haar aan anderen te vertoonen.'SULZER art. NAÏF., maar hoe oneindig verschillen ze van die van den geest! De laatsten zijn altijd uit den beschaafden kring genomen, daar wij in omgedreeven

worden Treurig, maar zeer waar, is de volgende aanmerking van SULZER: ‘Wijl de met moeite geleerde Kunst bijna reeds tot eene andere Natuur geworden is, zo is zelfs bij zeer veele menschen het natuurlijke welgevallen aan de edele eenvouwigheid verlooren.’ *Art.* EINFALT. Hoe zeer de waare Vrijheid op deeze edele Eenvouwigheid invloeie, moogen de volgende woorden van den eigen Wijsgeer nog aantoonen: ‘Wie bij een gezond en geoeffend verstand getrouw gebleeven is aan de Natuur, zal zo wel in zijn gedrag, als in zijne gesprekken en werken, deeze edele eenvouwigheid vertoonen. Dit is het algemeene karakter der oudste Grieksche en Roomsche Schrijvers en Kunstenaars, waar door ze zich voornaamlijk van de Nieuweren onderscheiden. Een zeker bewijs, dat de edele Eenvouwigheid een gewrocht der onverdorven Natuur zij. Eerst ten tijde, dat in Athene en Rome, door het verlies der natuurlijke Vrijheid, onnatuurlijke middelen om aan de Grooten en Regenten te behaagen, noodzaaklijk wierden, kwam een gedwongen wijze van denken in smaak, welke zich van lieverlee uit de verkeering in de werken der kunst mengde.’; ze zijn op zich zelve koud galant, en ontvangen alle haare waarde van de kunst, van de overwonnen moeilijkheid; maar nog overal draagen ze de duidelijkste kenmerken, hoe veel arbeid de Zege gekost hebbe. De eersten schijnen door de Natuur zelve aangeboden te zijn, ze verraaden

geen kunst ter waereld; warm en bezield als de Natuur zelve, is de eenvouwigheid haar schoonste opschik, en eene beminnelijke nalaatigheid haare hoogste waarde. Liefde, die sieraaden zoekt, is geene Liefde. Bij de Natuur recht ze haaren zetel op; van haar ontleent ze haare taal; in haaren schoot schuilt ze voor de besmetting der Weelde, en zo lang haar de voorbijmurmelende beek, de met riet gedekte hut, de overschaduwende eik, tot genoegzaamen rijkdom verstrekt, is ze verzekerd, aan deeze besmetting ontvlooden te zijn. De reden, waarom wij zo zeer veel van de oude Minnedichten houden, en nu nog zo graag stukjes in den smaak van den Riddertijd leezen, is in deeze beminlijke eenvouwigheid voornaamlijk gelegen. Wij zijn dan voor een oogenblik in 't geval van iemand, die, na den gantschen Winter in een dompig berookt vertrek gezeten te hebben, ijlings, aan den morgen van den schoonsten Lentedag, op den bloemrijken heuvel van een bekoorlijk Landschap geplaatst word - wij voelen de volle Natuur, die wij verlaaten hebben. Ik weet wel, dat het ons niet mooglijk zij, die eenvouwigheid in onze Minnedichten te bereiken, welke 'er die gelukkige tijden in plaatsten; onze

Zeeden zijn te veel anders *Tout ce charme attaché aux langues disparoit, lorsque la vérité est bannie des moeurs, lorsque l'on imagine des tournures pour suppléer à cette vérité qui blesse, ou qui n'est présentée que chargée d'ornements. Les Romains du temps de Sénéque, ne pensoient point & n'écrivoient point comme ils pensoient & écrivoient dans le siécle des Cicerons, des Térences, des Virgiles. Que devons-nous attendre du nôtre, de ce siécle si poli, où par malheur pour le génie & la société, tout pense, tout raisonne, tout se croit philosophe? Que notre littérature ne tardera point à s'anéantir, que la vertu sera regardée comme une chimère; & de la destruction morale à la destruction physique, il n'y a qu'un pas. Rome, quand les Gots étoient à ses portes, trouvoit plaisant qu'Homère eût fait des cuisiniers de ses héros, & travesti ses princesses en blanchisseuses: mais elle admirait ces traits de simple nature, lors qu'elle etoit la maitresse de l'univers, lors qu'elle consacroit les êloges d'un de ses héros qui retourne reprendre sa charrue avec la même dignité qu'il avoit accepté le sceptre militaire.* D'ARNOUD., en de weinigen, wien het gelukt is, is het daar gelukt, waar zij, geheel van dien tijd doordrongen, boven alle de eenvouwigheid, die ze zelven bezaten, oude stukjes nabootsten, en dan nog gedachten, taal, wending, spreekwijzen, uitdrukking, van dien tijd ontleenden. Mooglijk zullen wij hier weinig be-

ters tot een voorbeeld kunnen opgeven, dan de volgende Romanze van MONCRIF *Voiez Tom*. 3. *de Ses Oeuvres*.:

LES INFORTUNES INOUIES

De la tant belle, honnête & renommée
Comtesse de Saulx.

Sensibles coeurs, je vais vous réciter;
Mais, sans pleurer, las! comment les conter?

Les déplaisirs, les ennuis & les maux
Qu'a tant souffert la Comtesse de Saulx.

Si de beauté, de grace & de vertu
Bonheur naissoit, comme elle en auroit eu?

Elle étoit soeur de vaillant Olivier:
A donc pourquoi ne la mieux marier?

Non que le Comte entre les hauts Seigneurs
Puissant ne fut en Vasseux & honneurs.

Mais las, hélas! c'est que par trop étoit
Mari méchant, qui tant mal la traitoit.

Dans son Châtel, entre quatorze tours,
Comme en prison, la tint-il pas toujours?

Sans Damoiselles, sans nuls Cavaliers,
Pages aucuns, & pas plus d'Ecuyers.

Mais pis encor, la pauvrette n'avoit
Serf ni servante, & son mari servoit.

Le pain cuisoit, pâtissoit, rôtissoit.
Faisoit le lit, & volaille engraissoit.

Or si L'Epoux lui fit tel traitement,
C'est qu'il étoit jaloux étrangement.

Est-on jaloux par trop forte amitié,
De ces gens-là faut avoir grand'pitié.

Mais ce mari, qui ne l'aimoit de coeur,
Jaloux n'étoit que par fausse frayeur.

Croyant le fol, que si rare beaúté,
Onc ne pourroit tenir fidélité.

Des yeux, le jour la couvoit contamment;
De nuit, à peine il les clot un moment.

De sa moitié, que sert d'être gardien?
Sans sa vertu, vous ne garderés rien.

En songe un jour il rêva de galant:
A son réveil, las! il la battit tant. . .

Pour passe-temps, qu'est ce donc qu'elle avoit?
Des animaux, elle les élevoit.

Un sanglier & deux grands louveteaux
L'alloient suivant, comme petits agneaux.

Un ours des bois dans leur parc se glissa,
En moins de rien elle l'apprivoisa.

A sa voix douce ils accouroient soudain,
Et ne prenoient vivres que de sa main.

Plus doux cent fois, un chacun d'eux sembloit
Dire à l'Epoux, qu'aimer il la falloit.

Quelquefois l'ours, comme on voit, s'adoucit:
Mais le jaloux toujours plus s'endurcit.

Las! voici bien un autre dèsarroi!
Comte de Saulx, te faut servir le Roi.

Il t'a mandé: mon cousin, vous viendrés,
Me joindre en guerre, & bien me défendrés.

Ne plus garder sa femme, oh quel malheur!
Il s'y résout, la rage dans le coeur.

Vivres chétifs pour trois ans lui donna
Dans la grand'tour, ou vous l'emprisonna.

Or bien qu'Epoux fussent depuis cinq ans,
Elle n'avoit été grosse d'enfans.

Et dans la nuit, la veille du départ,
Enceinte fut; admirés le hasard.

Mais il s'en va, sans en être certain.
Comtesse, hélas! quel sera ton destin!

Deux ans passés, deux ans & seize jours
Elle habita la plus sombre des tours.

Et loin, bien loin qu'elle en eût de courroux,
Le Comte absent, ses jours couloient plus doux.

Mais un matin, source de plus grands maux!
On ouvre l'huis; c'est le Comte de Saulx.

Sa moitié voit, tenant sur son giron,
Et caressant le plus gentil poupon.

Morne & tremblant, il reste avec effroi;
Il fut absent, elle a faussé sa foi.

Il va penser qu'en la tour introduit,
Un verd galant l'escaladoit la nuit.

Sa dague alors prenant avec fureur,
A l'innocent l'enfonça dans le coeur.

Puis sur la femme, avec un noir regard,
Il va levant l'ensanglanté poignard.

Femme sans foi, sans vergogne, sans moeurs,
Recours à Dieu, tu vas mourir, tu meurs....

l'Infortunée, à ces mots n'entendoit;
Serrant l'enfant, qui son ame rendoit.

Bouche sur bouche, elle veut recueillir
Le fruit amer de son dernier soupir.

Quel tigre alors n'eût daigné s'attendrir?
Et le Cruel sa moitié va meurtrix.

Vers son beau sein, déja le fer mortel:
Mais quel grand bruit à l'entour du Châtel?

Ah! Dieu, vrai Dieu! c'est le brave Olivier,
Qui l'escalade, avec maint Cavalier.

l'Epoux se calme, on se trouble autrement;
Madame, allons au bel appartement.

Les y voilà: çà mettés sans retard
Juppes de soie, & le corps de brocard.

Car Olivier vient occir, par courroux,
Cil qu'en l'Eglise avés fait votre Epoux.

Vos Cavaliers, s'il-demande où sont-ils?
Au loup chassant avec chiens & fusits.

s'Il vous demande ou sont vos Aumôniers?
Allant à Rome avec mes Ecuyers.

s'Il vous demande ou Damoiselles sont?
Pélérinage à Saint Claude elles font.

Si Chambrières? Lors répondrés, bon!
Au clair ruisseau blanchissent le linon.

s'Il vous demande où est le petit né?
Dieu l'a repris comme il l'avoit donné.

Bref, s'il disoit, votre Epoux je ne vois?
Mandé par Lettre, il est au Camp du Roi.

Mais à la porte Olivier méne bruit,
Et jà le Comte est caché sous le lit.

Ou est ma soeur? que l'emméne d'ici.
Mon frère, helas! me méconnôit ainsi?

Ma soeur, ma soeur, est-ce bien vous? Helas!
Pàleur avés comme au jour du trépas.

Tout haut repond: J'ai failli de mourir;
Et puis tout bas: Las! j'ai bien à souffrir!

Ma soeur, ma soeur, je ne vois d'Aumôniers,
De Clercs-aucuns, aussi peu d'Ecuyers?

Tout haut: Pour Rome un chacun est parti;
Tout bas: Mon Frere, hélas! j'ai bien pâti!

Ma soeur, ma soeur, n'avés Pages aucun,
Point de Hérault, de Cavaliers pas un?

Elle tout haut: Ils sont chassant au bois;
Et puis tout bas: Par jour me meurs cent fois.

Ma soeur, ma soeur, où donc est votre Epoux,
Qu'il ne me vient recueillir quant & vous?

Tout haut: Il est aller le Roi servir;
Et puis tout bas, pousse un profond soupir.

Ma soeur, ma soeur, cher objet d'amitié,
Quoi! de vos maux me cachés la moitié.

Il est céans, ce tant barbare Epoux,
Qui méconnôit son vrai trésor en vous.

Lors l'apperçoit, & du lit l'arrachant,
Tire sur lui son coutelas tranchant.

Elle l'arrête, embrassant ses genoux:
Mon Frère, hélas! c'est toujours mon Epoux.

Rancune n'ai de tant de maux que j'eus;
Pardonnés-lui, il ne me tura plus.

Non, tout cruel éprouve un cruel sort,
Et qui vous hait a mérité la mort.

Lors il le frappe, & sa soeur lui montrant:
Regrette-la, dit-il, en expirant.

Le Comte expire, & ce coeur sans pitié
Meurt honoré des pleurs de sa moitié.

Epoux, Epoux, n'oubliés son destin,
Ons un jaloux ne fit heureuse sin.

Maar zonder deezen graad van eenvouwigheid te bereiken is 'er een, meer naar onze Eeuw bereekend, die ook genoegzaam is (en mooglijk zelfs geschikter, wijl alle uiterstens zelden voordeel aanbrengen, en den weg, die te rug te leggen, is, te oneindig vertoonen) om ons weêr nader tot de natuur te brengen, en van lieverlee op haare waare schoonheid en vreugde verliefd te maaken. GESSNER De bevallige en gevoelige Schrijver van ESTELLE geeft dit edel getuigenis aan GESSNER, en welk een rechtschapen Dichter zou niet naar een soortgelijk wenschen! ‘Mr. GESSNER *sur tout l'emporte, à mon avis, sur les anciens même.* Mr. GESSNER *n'a peut-être pas cette poësie enchanteresse, qui ennoblit dans* VIRGILE *les détails les plus communs: il ne charme pas toujours l'oreille comme le poëte romain, mais il parle aussi bien au coeur & lui inspire des sentimens plus purs. On forme son goût en lisant* VIRGILE: *on nourrit son ame en lisant* Mr. GESSNER.*L'un fait aimer & plaindre Mélibée & Callus; l'autre fait respecter & chérir l'innocence & la vertu. Essai sur la Pastorale.* kan over 't Alge-

meen in zijne Idijllen hier tot een voorbeeld verstrekkken, en FLORIAN heeft in deezen laatsten tijd duidelijk getoond, dat deeze verdienste voor de Franschen ook nog niet onherstelbaar verlooren zij. Ik zoude u hier gemaklijk een voorbeeld uit een van deeze Schrijveren aan kunnen bieden; maar gij zult voor deeze keer mooglijk liever met een onuitgegeeven stukje gediend zijn. Is het minder volmaakt, het is toch niet geheel van de eenvouwigheid beroofd, die wij hier aanprijzen. Jammer maar, dat het alleen een brok zij!

ADA EN REINOUD.

Aan d'oever van een heldre Beek,
Die van de duinen spartelt,
En, murmlende over kei en zand,
Langs beemd en akker dartelt;
Zat ADA, door een Den beschaaûwd,
Haar jongheid af te kwijnen,
En zag de sleepende uuren traag
In smart en rouw verdwijnen.

Het morgenkoeltje vond haar daar
   Het hair met daauw doortrokken,
En streek op haaren boezem neêr,
   Of wapperde om haar lokken;
En als de schichtige Avondzon
   De laatste duin ontvluchtte,
Zat ADA nog in traanen daar,
   En neurde een lied en zuchtte.
‘Waar zijt gij (sprak ze menigwerf,
   Naar 't kabblend vocht geboogen)
Gij stille jaaren van genot!
   Waar zijt gij heên gevlogen?
Waar is mijn prille lentetijd,
   Mijn kindsche vreugd gebleeven,
Toen 't spiertje gras aan mijn gevoel
   Een nieuw genot kon geven?
Toen frisch en bloozend als de roos,
   En zalig door het minnen;
En nu - verschroeid, verdord, vertreên,
   En louter storm van binnen.
Ach, Roosje, Roosje van 't gevoel!
   Wat baart uw vreugd al zorgen!
Uw bloei is heerlijk, vlekloos schoon,
   Maar duurt slechts éénen morgen;
En dan - dan zoekt het smachtend oog,
   Zo angstig en zo teder,
Het zoekt een dorre waereld rond,
   Maar 't vindt u nergens weder!
Neen, edel Bloempje! neen, gij kwijnt
   Bij 't ondermaansch gewemel;
Ligt bloeit ge aan gindsche zij'des grafs
   Bestendig als de hemel!

Natuur, gij moeder van de Min,
Gij Leidsvrouw van mijn leven!
Ach, waarom aan ons zwak Geslacht,
Een teder hart gegeven,
Een teder hart, dat minnen kan,
Recht vuurig, eeuwig lieven...
Ach, om dat teder minnend hart
Een leven lang te grieven!
Ja, trouw woont niet bij 't aêr Geslacht;
Het liegt met hart en oogen,
En 't Meisje, goedig van natuur,
Is louter mededoogen.
Ach, door de zoetste taal misleid,
Gestaafd door kusch en eeden,
Heeft zij den Vleier ras haar hart,
En nog iets meer gegeven;
Maar naauwlijks heeft haar tederheid
Hem niets meer aan te bieden,
Of hij, hij vindt haar minder schoon,
En zij, zij ziet hem vlieden.
De Droeve houdt van hem alleen
Zijne eeden en haar liefde;
Hij wijkt; maar zij voelt meer dan ooit
Het pijltje, dat haar griefde;
Zij steekt vergeefs haare armen uit,
De ondankbre blijft haar vluchten!
Daar zit het simpel Duifje dan
Een leven lang te zuchten.
Geen vreugd meer, bij een zwart verschiet
Van onuitspeekbre smarte;
Een doodsche bleekheid op 't gelaat,
Een knaagend vuur in 't harte;

En dan, voor al de heldre vreugd,
   Die ze eenmaal zich verbeelde,
Een jeugd, in traanen doorgebragt,
   En 't graf voor jongste weelde!‘

Eens op een' zoelen Zomernacht,
   Na zo veel bange nachten,
Zat ADA weêr op nieuw in 't veld,
   Verzonken in gedachten.
De nacht was schoon. De volle Maan
   Dreef wolkoos langs den hemel.
Het luistrend oor trof stem of klank,
   Noch 't staarend oog gewemel.
Een dartlend avondluchtje alleen
   Bleef door 't geboomte zwerven,
En poogde in 't zachtgestreelde loof
   Vol van genot te sterven;
Terwijl de bladen, voortgewiegd,
   Den koelen daauw deên drupplen;
En boom en heuvel in de Maan
   Op 't beekje scheen te hupplen....

Maar gaan wij tot ons laatste vereischte over. Het Minnedicht, als taal, als zucht, der liefde zelve, moet den hoogsten graad van *natuurlijkheid* bezitten. Naar maate het dit vereischte mist, spreekt 'er zeker de waare Liefde minder in. Het mooge aan menschen, die geene natuur meer gevoelen kunnen, behaagen; een groot aantal onzer Vrouwen mooge het toelagchen, en in de daad

het is de eenige triumf, daar deeze soort van Schoonen meer op roemen kan; aan een onbedorven smaak zal het walgen, even als het WIELAND *Bevalligh.* 4*de Boek.* walgde, de kunstige gelijkmaatigheid, de in koddige gedaanten geschooren boomen, en die in één punt t'zaamenloopende, naar het snoer getoogene haagen onzer lusthoven, in Arkadische gewesten overgebragt te zien; en zeker zal het niemand medesleepen. De waare Liefde wordt, gelijk wij gezien hebben, onder ons, over 't algemeen voor een *ridicule* gehouden *Pour expliquer ce paradoxe, il faut jetter un coup d'oeil sur l'état actuel de notre galanterie. Tout le monde convient qu'elle est bien dégénérée. Ce n'est plus ce commerce de sentimens tendres, de soins délicats & de plaisirs voilés que l'autre siècle connoissoit encore; c'est un trafic déclaré de faussetés, d'inconséquences, quelquefois de noirceurs, un mensonge convenu entre les deux sexes. L'amour-propre attaque une femme, le manège en vient à bout; on la déshonore par reconnoissance. Rien n'est si comique que d'entendre nos jeunes gens ridiculiser l'Amour, le persiffler comme un défaut d'usage, le traîter ensin comme un Dieu de la veille Cour, & s'applaudir bonnement de ce qu'ils n'ont plus que des plaisirs factices & un bonheur empoisonné. Que diroit-on d'un homme qui seroit bien aise qu'on infectat le canal, d'ou ses prairies empruntoient leur agrément & leur abondance? Telle est l'image de ces jolis plaisans; ils s'imaginent étre des Philosophes, & ne sont que des Sots très malheureux. L'ennui profond d'une ame stérile perce bientôt à travers ce rire d'étiquette. Emprisonnés dans un cercle d'intrugues qui les dégradent, ils vicillissent en pirouettant, & en bénissant le siècle fortuné ou l'on s'est défait de toutes les jouissances qui nous étoient ménagées par la Nature.* DORAT; mooglijk hebben daar de me-

nigte van onnatuurlijke Minnedichten, vooral die der Franschen, welke toch 't meest bij ons geleezen worden, veel toe medegewerkt; het gevoel de taal van 't vernuft in den mond te leggen, heeft ongetwijffeld iets ten hoogsten belagchlijks; van aandoeningen, van zuchten, van traanen, van lijden te spreken, en overal eene tegenwoordigheid van geest te verraaden, die, gelijk RIEDEL zegt *Th. der Sch. Kunst. en Wetensch.* 2 *Deel. bladz.* 47., met de kunstigste *touren* en gezochtste beelden en antithesen, naar willekeur schermen kan; eene Vrouw met eene enkele streep van de pen alle volmaaktheden te leenen, en teffens door zijne grove uitdrukkingen duidelijk te toonen, dat men

zeer overtuigd moet zijn, dat ze zelfs geene enkele dier deugden, welke haare Kunne tot eer verstrekken, bezitte; over haare wreedheid geestig te klaagen, en te gelijk overal te staaven, dat men het zelfs niet noodig keure, haare kieschheid en schaamte te ontzien; dit zeker verwekt lagchen, of afkeer, naar maate wij gesteld zijn. Ondertusschen is de natuur zelve nimmer belagchlijk; zij is dit voor de meest verdorven menschen niet. Van hier dat wij met alle onze verfijningen en behoeften niet na kunnen laaten, voor eenige oogenblikken de waarde van een goed Minnedichtje te gevoelen. Het moge dan ook zo somber zijn, als het wil, zo dra het natuurlijk is, zullen wij het nimmer, ten minsten niet ter goeder trouwe, belagchlijk vinden.

Maar van dit vereischte zal ik, wat de natuurlijke taal der Liefde betreft, niet meer noodig hebben te spreeken. 't Geen ik reeds over de *eenvouwigheid* gezegd hebbe, zet ook dit genoegzaam in 't licht. Liever wil ik hier nog eenige aanmerkingen bijvoegen die de uitwendige gedaante van het Minnedicht betreffen, in zo verre het een produkt van de kunst wordt, in zo verre het in verzen onder ons verschijnt. Ook hier wordt

de grootste natuurlijkheid vereischt, op dat de Dichter den Minnaar niet schijne te verdringen, en dit leidt ons van zelf tot den Lierzang, die eigentlijk de uitdrukking van 't gevoel door woorden is *On pourra done définir la Poësie lyrique* (zegt BATTEUX *Pr. de la Litt. Tom.* 3. *Trait.* 6) *celle qui exprime le sentiment. Qu'on y ajoute une forme de versification qui soit chantante, elle aura tout ca dont elle à besoin pour être parfaite.*. Hier alleen zal de Minnedichter die vrijheid vinden, welke het gevoel vereischt, om zich onbepaald, ongedwongen, uit te kunnen storten. Hier zal hij dat *metrum* kunnen verkiezen, dat de natuur zijner aandoening vereischt; ligt, zangerig, vrolijk, treurig, somber, stroef; in een woord, juist zo als zijn hart het begeert; hier behoeft hij zijn gevoel vooraf niet te berekenen; niet zachtkens aanteheffen, niet naar eisch te klimmen en te daalen; zijne gewaarwording mag terstond uitbarsten, zo als ze is; al was zijn eerste toon dan die der verrukking ook. Hier is hij aan geene andere eenheid, dan aan die van zijn gevoel verbonden: hij mag afwijken, waar zijn gevoel afwijkt, overgangen maaken, zo als de hartstocht ze maakt. Alles

wat de drift, die uit hem spreekt, meer natuurlijk kenbaar maakt, verheft de schoonheid van den Lierzang naar eigen maate Onzen geleerden Beoordeelaaren van Lierzangen wilde ik graag de volgende woorden van BATTEUX nog aanbieden: *Quand le sentiment est dans sa plus grande vivacité, il s'affranchit de l'expression vulgaire; il parle par des choses, plutôt que par des mots, parce que les mots sont trop foibles pour lui. Il ne dit point:* mon mal est cruel, *mais:* c'est un tigre impitoyable. *De-là naissent les métaphores, les allégories, les comparaisons. La naïveté n'exclut que ce qui est trop, pensé trop refléchi, ou qui n'a qu'une sécheresse historique, les pointes d'esprit, les épigrammes, les transitions subtiles, les expositoins systematiques. Aussi n'en trouve-t-on point dans aucune pièce vraiment lyrique. Mais les expressions les plus énergiques, peuvent s'y trouver. C'est même là qu'on doit les trouver plus qu'ailleurs; puisque c'est la sur-tout que l'imagination montre tout sa force & que voyant les choses d'une maniére passionnée, elle porte l'ame tout entière vers l'expression.* Hoe menigmaal heb ik, door deeze aanmerking uit het oog te verliezen, eene uitdrukking voor *gezocht* hooren verklaaren, die voor de hartstocht *zeer natuurlijk* was. Ondertusschen is het zo gemaklijk te zien of eene uitdrukking met den stroom van 't gevoel aangebragt zij, dan of zij haare geboorte aan de kunst en een lang nadenken te danken hebbe. In het eerste geval moet ze natuurlijk *gezocht* aan den koelen, regelmaatigen Beoordeelaar voorkomen. Maar dat hij beuzele! zo lang de Dichter door zijne versen de eigen aandoeningen, die hem onder 't vervaardigen bezielden, in het hart zijner Lezeren of Toehooreren verwekken kan, mag hij zich gerust verzekerd houden, van zeer natuurlijk in zijne uitdrukkingen geweest te zijn..

Ik begrijpe dus, dat 'er geen eigentlijk Minnelied zij, dat teffens geen Lierzang is. Zo dra de Liefde zelve in het Minnelied spreekt, heeft ieder Minnelied het wezen van den Lierzang. Ik kan zelfs niet gelooven, dat het voor den waaren Minnezanger doenlijk ware, zijn gevoel in Alexandrijnsche verzen te dwingen, en zo hij het deed, zou hij gewis zo weinig over zijn voortbrengsel te vreden zijn, dat hij 'er nimmer de gewaarwording van zijn hart in zou erkennen. Het gevoel ademt eenvouwig in het Minnelied, en bepaald het tedere gevoel der Liefde; het moet zich in zijne woorden niet te voegen hebben naar eenen afgemeeten regel, naar eene zekere lengte, die altijd gevuld moet worden; integendeel het moet geheel vrij de lengte of korte van het vers zelf maaken, naar maate het woor-

den behoeft, om zich uittedrukken; beweging, harmonie, rhijthmus, om deeze woorden te ondersteunen en krachtiger te maaken.

De *Elegie* zoude ik hier intusschen niet uitsluiten. Ik voor mij heb altijd begreepen, dat ze tot de Ode, althans in haaren oorsprong beschouwd, behoore; en zo men dit al niet toe mogt stemmen, zal men met BATTEUX *Puisque selon Horace, & selon l'idée qu'en à tout le monde, l'Elégie est consacrée aux mouvemens du coeur, nous plaçons ici* (achter de Ode) *comme une dépendance de l'Ode le peu que nous avons à en dire.* ten minsten moeten belijden, dat ze als een aanhangsel van de Ode moet beschouwd worden. Is ze in de daad niet aan de aandoening en vertedering van 't hart toegewijd

Te recht zegt L'OILEAU van dezelve:

Il faut que le coeur seul parle dan s l'Elegie. Zie hier het oordeel van twee zeer bevoegde Kunstrechters over derzelver waare natuur. *Der wahre Charakter der Elegie scheint darin zu bestehen, dass der Dichter von einem sansten Affekt der Traurigkeit oder einer sansten met viel zärtlichkeit vermischten Freude ganz eingenommen ist, und sie auf eine einnehmende etwas schwatshafte Art äussert. - Sie bindet sich nicht so genau an die Einheit der Empfindung, als die Ode, nimmt auch den lebhaften Schwung derselben nicht; ihr Ausdruk ist nicht so rasch, sondern hat den kläglichen Ton, der mehr der Ton eines blos leidenden und vom affekt überwältigten, als des würksamen menschen ist.* SULZER art. ELEGIE.

Quid enim quaeso est, in quo maxime illa (Elegia) *versatur? an in subtili aliqua & ad dialectices regulas execta, seuera & acerba rerum vel sententiarum positione & enarratione? an in eo, vt, quae diligenti consideratione & multo iudicio exegeris, diligenti & castigata oratione exponas? Immo vero in hoc eius ingenium & natura continetur, vt animi commotiones, perturbationes & affectiones exprimat. In hoc regnat; in hoc teta est; hoc praecipuum argumentum sibi tractandum sumit, neque temere ad alia auocari debe:*. C. G. HEYNE *in 't Voorwerk voor zijne* TIBULLUS.

? Heeft ze (vooral

zo als wij ze gebruiken, eene beurteling sleepende en staande regel) niet iets treurigs, althans teder musiekaliesch, dat haar bepaald tot een' klaagzang vormt? Ook laat de goede Elegie zich gewoonlijk in vierregelige coupletten verdeelen. Ik weet wel dat men ze bij ons ook tot vrolijke onderwerpen gebruikt; maar ik weet teffens dat deeze onderwerpen, zo dra ze bij hunne vrolijkheid niet te gelijk eene zekere verte-

dering des harten verwekken moeten, altijd gelukkiger in eene andere soort van verzen te behandelen waren. Ten minsten mij geeft het metrum van de Elegie altijd eene naar 't sombere hellende gewaarwording. Oordeel zelf; ELOÏZE spreekt:

Kunt gij dien plechtigsten, dien droefsten aller dagen
Vergeten, toen we ons, aan den voet van 't gindse altaar,
In onze tranen, gansch boetvaardig, nederbogen?
Vergeet gij 't handgewring, 't gezucht en ongeneugt,
Toen ik met stameltaal en roodbekreten oogen,
Van 't weereldsche afscheid nam in 't prilste van mijn jeugd?
't Gestoelte beefde, een damp scheen 't lamplicht uit te dooven
Zo dra ik met een' kusch het heilig kleed ontfong.
De Hemel, schoon hij 't zag, kon naauwelijks gelooven,
Dat ik, op hem verliefd, naar zijne weêrmin dong.
'k Zag al de Heiligen verbaasd staan door mijn reden,
Toen ik gelofte deed; 'k had echter mijn gezicht,
Terwijl ik 't hoog altaar genaakte met gebeden,
Naar 't kruis niet, maar naar u, naar u alleen gericht.
De Min geleidde mij, geen ijver, geen genade!
'k Ben alles, alles kwijt, zo ik uw liefde mis.
Koom met uwe oogen, met uw woorden mij te stade,
Dat s'immers iet dat nog in uw vermogen is.
Laat mij, gelijk weleer, op uwen boezem rusten,
En uit uwe oogen nog eens drinken 't zoet fenijn:
Dat wij ons, zij aan zij', met minnetaal verlusten.
Uw bijzijn zal op nieuw mijn liefste wellust zijn.

ô Neen: och! neen: leer mij naar andre weelde pogen,
Spoor mijn verdwaalde drift naar 't ware heilgenot;
Stel mijne ziel het schoon des hemels klaar voor oogen,
Op dat zij Abelard verlaten moog voor God! Zie den uitmuntenden *Brief van* ELOIZE *aan* ABELARD door onzen grooten SMITS.

Maar mooglijk zult gij zeggen: dit doen de gedachten, en niet het metrum. Zeker doen de gedachten hier veel; maar niet alles; het metrum ondersteunt ze wel degelijk. De volgende regels hebben louter lagchende denkbeelden, en echter hoor ik 'er den eigen adagiotoon in:

Al viel een heerscher van de waereld voor mijn voeten,
'k Versmade hem, zijn' troon, zij weereld, magt en eer.
'k Wensch niet dat Cesar mij, als zijne bruid koom' groeten,
Maar minnaares te zijn van hem dien ik begeer:
Of weet ge een' naam meer vrij, meer teder, meer verheven,
Dan dien van minnares, men weiger' mij dien niet.
't Is zoet als ziel met ziel door min vereend mag leven,
Als liefde vrijheid is, natuur alleen gebied.
Dan, dan is alles vol, begiftigd en verkregen,
Geen ijdel smeeken baert de borst dan jammernis,
De wenschen komen dan elkander vrolijk tegen,
't Gedachte word verstaan eer 't uitgesproken is.

Om dit volkomen te voelen, behoeft gij

de laatste denkbeelden, maar in een vrolijk metrum te brengen, als dat van POOT bij voorbeeld:

Hoe genoeglijk rolt het leven,
Des gerusten Landmans heen,
Die zijn zalig lot hoe kleen,
Om geen Koningskroon zou geven! enz.

Of dit lagchend, rollend couplet van POOT in het metrum van de Elegie b.v.

Hoe vol genoegen rolt het altijd effen leven,
Des Landsmans in 't genot der vrije velden heen,
Die voor geen Koningskroon zijn blijde rust zou geven,
Noch wisslen met een' Vorst zijn zalig lot, hoe kleen!

Dat deeze vier regels slecht zijn, behoeft gij mij niet te zeggen; de vraag is maar, of gij 'er de aanmerking, waartoe ik ze hier aanvoer, niet in bevestigd vindt, en dan hebben ze aan mijn oogmerk voldaan.

Wat hier van zij, de volgende schoone verzen, uit eene Elegie van TIBULLUS *Lib.* I.*Eleg.* I., behooren zeker tot het waare Minnedicht:

Quam iuuat immites ventos audire cubantem,
Et dominam tenero detinuisse sinu!
Aut, gelidas hibernus aquas cum fuderit Auster,
Securum somnos, imbre iuuante, sequi!
Hoc mihi contingat: sit diues iure, furorem
Qui maris & tristes ferre potest pluuias.
O quantum est auri potius pereatque Zmaragdi,
Quam fleat ob nostras vlla puella vias.
Te bellare decet terra, Messala, marique,
Ut domus hostiles praeferat exuuias.
Me retinent vinctum formosae vincla puellae,
Et sedeo duras ianitor ante fores.
Non ego laudari curo, mea Delia: tecum
Dummodo sim, quaeso, segnis inersque vocer.
Te spectem; suprema mihi cum venerit hora,
Te teneam moriens deficiente manu.
Flebis & arsuro positum me, Delia, lecto,
Tristibus & lacrimis oscula mixta dabis,
Flebis; non tua sunt duro præcordia ferro
Vincta, nec in tenero stat tibi corde silex.
Illo non iuuenis poterit de funere quisquam
Lumina, non virgo, sicca referre domum.
Tu Manes ne laede meos: sed parce solutis
Crinibus, & teneris, Delia, parce genis. De Ouden laaten zich niet dan zeer moeilijk vertaalen; alles, wat men doen kan, is, met smaak na te volgen. Vooral gelt dit van de zachte en zoetvloeiende Verzen van Tibullus; hier gaat, ook in de beste Vertaaling, altijd zeer veel verlooren. Om echter mijne Lezeressen iets van deezen tederen Dichter te doen kennen, biede ik haar de volgende Vertaaling van DORAT aan: *Qu'il est doux, tandis que les tempêtes se font entendre, de reposer près de sa maîtresse & de la ferrer amoureusement dans son sein! Qu'il est doux, quand les vents soufflent des frimats, de se tenir embrassés, & de s'endormir au murmure d'une pluie qui invite au sommeil! Qu'il foit riche, il le mérite, l'insense qui traverse les mers lointaines & court affronter les orages; mais périsse tout ce que la Terre enferme de trésors, avant que mon absence puisse afftiger ce que j'aime! C'est à toi, Messala! de combattre sur l'un & l'autre élément, & de suspendre au faîte de ton palais les dépouilles des ennemis vaincens; pour moi je suis retenu dans les châines de ma belle maîtresse; heureux de veiller à sa porte trop lente à s'ouvrir, & d'en étre le gardien fidèle! Que m'importe qu'on me loue, ma Delie. Que m'importe qu'on m'accuse d'indolence & de paresse, pourvu que je puisse te voir à ma dernière heure, & qu'en expirant je tienne ta main dans ma main défaillante! Sans doute, ô ma Delie, tu regretteras ton cher Tibulle! Quand en m'aura mis sur le bucher, tu viendras, avant qu'il s'allume, me couvrir encore de baisers & de larmes. Oui, tes larmes coulcront, le Ciel t'a donné un coeur tendre & sensible. A ton exemple tes jeunes compagnes & leurs jeunes amans ne reviendront de mes funérailles que l'oeil humide les pleurs qu'ils auront verses. Crains alors d'offenser mes Mânes; épargne ta chevelure flottante, épargne, ô Délie, les roses de tes joues délicates.* Voor de zulken onder mijne Lezers, wien deeze Vertaaling wat al te *gemoderniseerd* voor mogte komen, diene de volgende, meer letterlijke, van mijnen Vriend WAKKER: ‘Hoe zoet is het, terwijl de bulderende Winden zich hooren doen, bij zijne Minnaaresse ter neder te liggen, en haar aan de tederen boezem gekneld te houden! Of als de buiige Zuidenwind koude plassen nedergiet, met behulp van den regen gerustelijk intesluimeren! Dit gebeure mij! Niemand worde zijn rijkdom betwist, die de woede der Zee en de grimmige Hijaden verduuren kan. O dat eer al het goude en alle smaragden vergaan, dan dat een Meisje om mijn vertrek zou weenen! U past het, ô Messala! te Land en te Water te krijgen, op dat uw huis met vijandelijke Trofeên moge praalen. Mij houden hier de ketens van een schoon Meisje gebonden, en ik zit al wachter voor haare gevoellooze deur. Mijne Delia! ik kreune mij aan geenen lof: mag ik met u slechts zijn, ei laat mij dan traag en bloode heeten! Dat ik u moge aanschouwen wanneer mijn laatste oogenblik zal komen, dat ik stervende u met mijne bezwijkende hand moge drukken! Gij zult mij, o Delia! beschreien, als ik op het bedde, dat de lijkvlam toeft, ter

neder zal liggen, gij zult mij kussen geven met droeve traanen vermengd. Ja, gij zult mij beschreien; uw hart is niet met ondoordringelijk staal omtoogen, geen keisteen staan in het zelve. Geen jongeling, geen maagd, zal van die uitvaart met drooge oogen naar huis kunnen keeren. Ontrust gij dan mijne schim niet, maar ontzie, o Delia! uwe loshangende hairen, en uwe tedere wangen.'

Ook zoude ik niet graag aan de volgende,

onuitgegeven, Nederlandsche Elegie deezen rang betwist zien:

AAN CELESTINE.

Beminlijk Voorwerp van een eindelooze liefde!
O Gij, mijn vreugd en smart in deeze rampwoestijn!
Bezeft gij welk een angst mijn' bangen boezem griefde,
Sinds ik om uw gemis in doodsche stilte kwijn?
Een vlugtig oogenblik, aan uwe zij' gezeten,
Ontscheurt zich aan mijn ziel met duldelooze kracht,
Voor dagen, ver van u, mijn Levensbron! gesleten,
Voor nachten, staêg in rouwe en traanen doorgebracht.
Zo mogt dit lijdend hart 't geluk dan nog aanschouwen,
Dat eenigste geluk, daar 't eindeloos naar zucht?
Geliefde! kan uw oog mijn hier een' traan onthouên,
'k Aanschouw het - maar helaas! waar 't eeuwig mij ontvlugt!
Hoe vrolijk zou mijn voet de scherpste rots betreeden,
Of eenzaam woonen in de barste woestenij;
Voor mij een Paradijs, een eeuwig bloeiend Eeden,
Met u, met u alleen, o Eenigste! aan mijn zij'!
Hoe weeldrig zou mijn ziel op uwe lippen zwerven,
En wellust drinken uit uwe oogen, vol van min?
Hoe zalig zou mijn hart op uwen boezem sterven,
En kwijnen op uw' mond op nieuw ten leven in.
Wijkt, dierbre droomen van een al te teder harte,
Op wier begoochling heel mijn aanzijn zwelt en gloeit!
Wijkt, eer mijn matte ziel, gedoemd tot loutre smarte,
Zich woedende aan een schim, die eindloos voortsnelt, boeit!

Ach! zulk een' zwarten nacht vervangt geen uchtendkrieken!
Maar waarom mij beklaagd van 't al te wreed geval?
Het uur spoedt mooglijk aan op rustelooze wieken,
Het mededoogend uur, dat ons vertroosten zal.
Ligt vinden wij dan meer, dan zich ons hart verbeeldde,
Dan ons een bang verschiet in vroeger dagen gaf,
Gij, in den arm der min, der wellust en der weelde,
Ik, in den kouden schoot van 't langgewenschte graf.

Meer zal ik hier thands niet bijvoegen. Over 't algemeen, denk ik, dat gij het Minnedicht kennen zult, althans voor zo verre het zich voor 't gevoel beschrijven laat; en wat deszelfs verschillende soorten betreft, hier over hoop ik u in mijnen volgenden brief nader te onderhouden.

DERDE BRIEF.

VERDEELING VAN HET MINNEDICHT.

Toen WIELAND AGATHON I *Th.* 5 *B.* 2. *Kap.* zijnen Lezeren vertelde, dat 'er eigentlijk drieërleie soort van Liefde ware, moest hij, naar mijne gedachten, gezegd hebben, dat de waare liefde tweeërlei voornaame verbasteringen ondergaan konde, te gevaarlijker, om dat ze beide haar den schijn der waare liefde overlieten.

Daar ik in deezen brief u eenige handleiding wilde poogen aantebieden, om het Minnedicht te rangschikken (want in de daad, men kan de stukjes van ANAOREON en OVIDIUS, van HOOFT, POOT en KLOPSTOCK, om maar iets te noemen, schoon alle Minnedichten, niet wel tot eene klasse brengen) en ik levendig gevoel, hoe moeilijk het hier zij, ook maar als in 't ver-

schiet bepaalingen te maaken, zal ik liefst 's mans gedachten hier vooraf opgeven. Zij zullen mijne verdeeling van 't Minnedicht licht bijzetten.

Als de Schrijver der Bevalligheden de liefde tot drie soorten brengt, is de eerste bij hem de eenvouwige, dierlijke natuurdrift der beide Kunnen tot elkander. Zij gelijkt, zegt hij, die soort van liefde, welke een weltoebereide Rostbeef een' mensch inboezemt, die eenen goeden eetlust bezit.

De tweede is eene liefde van sympathie, eene harmonie der harten, eene geheime verwantschap der zielen, welke zich voor de zodaanigen, die haar bij eigen ondervinding niet kennen, onmooglijk recht beschrijven laat; eene liefde, aan welk het hart en de geest meer aandeel nemen dan de zinnen, en welke mooglijk de eenige soort van verbinding is, die, indien ze algemeen zijn kon, in staat ware, om aan stervelingen eenig begrip te geven van de verbindtenissen en genoegens der hemelsche Geesten. Deeze, zegt WIELAND, is de volstrekte tegenvoeteling van de eerste.

Eindelijk is de derde soort die liefde waarin de beide voorige soorten zich in elkander smelten; die liefde, welk de de zin-

nen, den geest en het hart te gelijk betovert; de herftigste, de aantrekkelijkste, en de gevaarlijkste van alle hartstochten.

Gij ziet terstond, dat onder deeze drie zogenoemde soorten de tweede alleen de waare Liefde zij, en de Man, die ons met zo veel nadruk op eene andere plaats van zijne schriften verzekert, dat de vertedering der Liefde de Deugd voordeeliger is, dan men gewoonlijk denkt, dat de eerste, om zich zelven gelijk te blijven, volstrekt geene liefde moeten noemen. En wat de laatste betreft, zij is eigentlijk geene soort van Liefde op haar eigen, om dat de vermenging, die WIELAND hier droomt, onmooglijk, naar zijne eigen uitdrukking als *antipode*, onmooglijk is. Het is zeer mogelijk, dat de deugd en ondeugd, de waare liefde en de dierlijke wellust, beurteling het zwakke menschelijk hart, daar zo veele uitwendige omstandigheden op invloeien, beheerschen; maar vermengen laaten ze zich wel niet. Zijne laatste soort is eenvouwig het geval, waarin de wellust somtijds de liefde overschreeuwt, en somtijds weder door de liefde overwonnen wordt; waarin nu eens het hart en de geest het gebied over de zinnen in handen hebben, dan weder de zinnen het

hart en den geest in slavernij houden; in de daad een gevaarlijke toestand voor den mensch, die, als 't ware, de grenzen van de deugd en van de ondeugd voor zijne oogen verbergt, en hem meenigwerf waanen doet aan de Hemelsche Venus te offeren, terwijl hij de loutre aardsche met onbekrompen handen wierook toezwaait. De middelste wordt alleen met recht Liefde genaamd; zij is in den grond de waare Liefde; zij behoort niet tot de Engelen, maar geheel tot den Mensch; de zinnen deelen in haare zaligheid; maar zij deelen 'er zo in, dat het hart en de geest altijd den boventoon houden, en aan de zinnen, om zo te spreken, den beker van derzelver geneuchte toereiken.

Zo wij inmiddels deeze rangschikking aannamen, zoude het gemaklijk zijn het Minnedicht te verdeelen, en ieder van deeze soorten van liefde had dan het zijne. Tot de eerste zouden dan behooren die onreine voortbrengselen van het menschelijk hart of vernuft, welke bij alle beschaafde Volkeren niet dan te veel aan te treffen zijn, en die ze in de daad *Minnedichten*, *Poësie erotique*, of iets diergelijks noemen. Bij de Romeinen kunnen wij 'er modellen genoeg van vinden; het bekende: *Aestus eras & c.* van

OVIDIUS en soortgelijken hebben alle aanspraak om in deezen rang geplaatst te worden. Deeze gevaarlijke kunststukken, te gevaarlijker naar maate ze, als kunststukken beschouwd, schooner zijn, ontvangen door hunne kieschheid zelve een doodelijker vergift; zij verheffen het dierlijke in den mensch, en poogen 'er den Engel onder te doen stikken. Verwerpen wij, uit achting voor de waare Liefde, deeze ongelukkige produkten der kunst uit den rang der Minnedichten! Het Hoerenlied kan de rampzalige verdienste hebben van door het gevoel voortgebragt te zijn; maar het is dat gevoel niet, daar wij onze waarde bij afmeeten, dat ons onder de aanlokking eener edele daad zachtkens toefluistert: o Mensch! gedenkt dat gij onsterflijk zijt!

Den jongen Dichteren, die, door eene verkeerde Ik noem eene verkeerde navolging der Ouden, wanneer wij hen daar ter plaatse navolgen, waar ze geene navolging verdienen. Hunne schoonheden kunnen wij niet te veel bestudeeren, niet te veel met smaak ons eigen poogen te maaken, maar hunne dwaalingen zijn zeker onze navolging onwaardig. Wie zou het, bij voorbeeld, in 't hoofd krijgen, om willens eene feil tegen de natuurkunde te begaan, omtrent iets, dat toen niet, en thans zeer algemeen bekend is, uit zucht om de Ouden natevolgen? Is het met de zedekunde anders geleegen? Wij zullen vervolgens gelegenheid hebben, om in de heerlijke en zekere uitzichten op de onsterflijkheid eene nieuwe bron van schoonheid voor het Minnedicht te vinden, die voor een edel, zijne waarde gevoelend, en waarlijk beminnend hart alle andere schoonheden oneindig overtreft. Zien wij de Ouden de kunst af, om met het geen wij weten en bezitten als Dichters dat voordeel te doen, dat zij met hun licht en met hunne kundigheden als Dichters gedaan hebben; maar leeren wij nimmer van hun, groote talenten te misbruiken. In het eerste geval alleen zullen wij waare navolgers der Ouden zijn. en ontijdige navolging der Ou-

den, geneigdheid voelen om hunne talenten in dit vak te doen schitteren, biede ik ter nadere overweging de volgende plaats uit SULZER *Allgem. Theor. der Schön. Künst.* 3 *Th. Art.*LIEBE. aan:

'Liefde, in ruuwe of door wellust verwilderde menschen, die enkel op eene woeste bevreediging der ligchaamlijke behoefte mikt, kan, naar den toestand der omstandigheden, in eenen hoogstgevaarlijken hartstocht uitbarsten, en bij uitstek verderflijke gevolgen na zich sleepen.

Deeze door behulp der schoone kunsten nog meer aantezetten; in het reeds verteerend vuur nog meer olie te gieten, is het schandelijkste misbruik, waar aan zich de Dichter en Schilder maar al te dikwerf schuldig maaken. Voor werken, die bloot tot laagen wellust aanprikkelen, laaten zich hoe genaamd geene verschooningen inbrengen, die bij verstandige menschen den geringsten indruk zouden hebben. De dierlijke aandrift, voor zo ver haar de Natuur behoeft, is bij menschen, die hun temperament niet door buitensporigheden vernield hebben, altijd sterk en levendig genoeg; dus is het dwaasheid haar boven haar doeleinde aantevuuren: maar voor verworpen Wellustelingen te arbeiden, vernedert den Kusntenaar. Wie zou, zonder van schaamte te bloozen, zich tot een' dienaar van zulke, onder het Dier verzonken, menschen maaken, al waren ze dan ook van den hoogsten stand?'

Tot de tweede zouden wij dan het waare Minnedicht kunnen brengen, de stukjes van PETRARCHA op LAURA, bij voorbeeld; van KLOPSTOCK op CIDLI, en alle die beminlijke Gedichtjes, die ons de Liefde als de volmaakst-

er van ons wezen, als de eeuwige Gezellin der Natuur en Onschuld doen kennen, en ons door dezelve op beiden doen verlieven, tot beiden te rug brengen.

Tot de derde, die halve Minnedichtjes, halve hoerenliederen, welke ongelukkig geen gering vak in de Dichtkunst der mee te beschaafde Volkeren beslaan. Zo zijn verscheiden gedichten van OVIDUIS, TIBULLUS, CATULLUS; zo zullen de versen van ABELARD op ELOÏZE geweest zijn; zo zijn verscheiden Minnedichten onder ons, die ik u echter niet verkies nader op te geven. Tot de besten nog van deeze soort behoort POOTS *Beddepraat tusschen* MARS *en* VENUS.

Maar gij voelt, mijn Vriend! dat hier de zaak niet mede afgedaan is, en dat wij, naar WIELAND, dan eigentlijk maar eene soort van waare Minnedichten zouden bezitten; behalven dat 'er altijd nog bijzondere soorten overig zouden blijven, die zich volstrekt tot geen van de drie genoemden laaten brengen; de anacreontische Lierzang, bij voorbeeld; ik meen die losse, als 't ware, daarheen geblaazen bloempjes, die meer de rust dan de onrust van 't hart voortbragt, en welke eer eene stille, dan eene door hartstochten beroerde ziel verraaden.

Liever zoude ik het Minnedicht tot de drie volgende soorten bepaalen. Denk ze zelf eens door, mijn Vriend! Want ik biede ze u alleen als een idé van mij aan, dat u mooglijk op iets beters zal helpen. Alles laat 'er zich, dunkt mij, redelijk wel in schikken, en ten minsten wordt het door onze voorige aanmerkingen over de liefde in verschillende eeuwen en onder verscheiden volkeren niet wedersprooken.

Tot mijne eerste klasse brenge ik den *zachten Minnezang*, en daar verstaa ik dan door die lieve stukjes, die niet zo zeer door de liefde zelve, als wel door haar voorgevoel, door de vatbaarheid voor de liefde, ingegeven werden.

Tot mijne tweede behoort het *nationaale Minnedicht*, dat ieder Volk bijzonder bezit, en 't welk niet door de liefde, zo als ze overal en in alle tijden een was, maar door de liefde, naar het karakter en de zeeden van ieder volk en in elke eeuw berekend, voortgebragt wordt.

En eindelijk tot mijn derde, het *hooge Minnedicht*, het Minnedicht bij uitnemendheid, de zucht der waare, onverdeelbaare, zich zelve altijd gelijkblijvende Liefde.

Ik zal mij nader verklaaren, en mijne ge-

dachten voor u poogen te ontwikkelen. Laat mij met den *zachten Minnezang* een' aanvang maaken.

'Er zijn harten vatbaar voor de Liefde, en die 'er als 't ware het voorgevoel van bezitten, zonder dan nog een bepaald voorwerp te beminnen

Zo zingt KLOPSTOCK in de schoone *Elegie*, *die künstige Geliebte* betijteld:

Ach! warum, o Natur, warum, unzärtliche Mutter,
Gabst du zu dem Gefühl mir ein zu biegsames Herz?
Und ins biegsame Herz die unbezwingliche Liebe,
Daurend Verlangen, und ach keine Geliebte dazu?

Zo zegt J.G. ZIMMERMAN, van de Eenzaamheid spreekende: Welhaast stortte ik in uwe droefgeestige stilte de beweegingen uit van mijn gevoelig hart, en roemde mijn geluk in de liefde van eenig geliefd voorwerp: of zuchtte naar de lonken van eene andere, wie ik onbekend was; of schilderde voor mijn verhitte verbeelding het beeld van haar, die ik nimmer gezien had.'

Ze zijn kenbaar aan de volgende trekken. In die vormende jaaren van het leven, waarin alles nog om ons heen lagcht en speelt, trekt hen de Natuur met een onwederstaanbaar geweld aan zich. Zij beminnen de velden, en alle de tooneelen, die de Lente hun aanbiedt; maar

geene zo uitsluitend als de sombere bosschen en ruischende watervallen. Hier slijten ze hunne meest geliefkoosde uuren; hier breidt zich hun gevoel uit; hier verfijnt het zich om duizend gewaarwordingen te kunnen genieten, die over het gros der stervelingen heen waaien, maar die hem meer met den adel hunner natuur gemeen maaken, meer naar hooger genoegens doen dorsten Zou men tot deeze, voor zo veele stervelingen verloorene, zo ligt op de lijst van het dolle sentimenteele gezette, gewaarwordingen, de volgende van den straks genoemden Dichter niet mogen brengen:

Ich bin redlich! Mir gab die Natur Empfindung zur Tugend;
Aber mächtiger war, die sie zur Liebe mir gab.
Zu der Liebe, der Tugenden schönsten, wie sie den Menschen
In der Jugend der Welt stärker und edler sie gab.
Alles empfind ich von dir; kein halb begegnendes Lächeln;
Kein unvollendetes Wort, welches in Seufzer verflog;
Keine stille mich fliehende Thräne, kein leises Verlangen,
Kein Gedanke, der sich mir in der Ferne nur zeigt;
Kein halb stammelnder Blick voll unausprechlicher Reden,
Wen er den ewigen Bund süsser Umarmungen schwört;
Auch der Tugenden keine, die du mir sittsam verbirgest,
Eilet mir unerforscht und unempfunden verbey!

. Hunne verbeeldingskracht wordt van lieverlee aan 't werken gebragt; maar met de kalmte en zachtheid van de beek, die aan hunne voeten murmelt. 't Is de natuur zelve,

die hen voorbereidt tot de liefde

Daar ik in een onderwerp, als dit is, altijd meer houde van de natuur zelve te doen gevoelen, dan van te redeneeren, zult gij nog twee aanhaalingen uit de eigen *künftige Geliebte* voor lief moeten nemen.

- Erwacht mit unsterblicher Sehnsucht
Wie sie mein Herz mir empört, dir die starke Natur?
Was sagt dieser erseufzende Mund? Was sagt mir diess Auge,
Das mit verlangendem Blick sich gen Himmel erhebt?
Was entdeckt mir diess tiefere Denken, als sähst du ihn vor dir?
Ach, als sänkst du ans Herz dieses Glücklichen hin!

, die de bosschen voor hunne verbeelding met Nimfen bevolkt, en Velden met Herderinnen. Rusten ze aan het oevergras eener beek, eene Beminde, het ideaal, dat hun donker, maar voor hun hart zeer kenbaar,

voor oogen zweeft

Oft um Mitternacht wehklagt die bebende Lippe
Dass, die ich liebe, du mir immer unsichtbar noch bist!
Oft um Mitternacht streckt sich mein zitterndar Arm aus,
Und umfasset ein Bild, ach, das deine vielleicht!
Wo, wo such ich dich? wo werd ich endlich dich finden,
Du, die meine Begier, stark und unsterblich verlangt

, spiegelt zich aan hunne zijde in 't kristal of spreekt met de golfjes, die langzaamer schijne voorttespoeien. Overdekt hen de schaduw der Wouden, het eigen ideaal heeft 'er hen in verzeld; het zucht in de koeltjes, wappert in de telgjes, klaagt in den Nachtegaal. Soortgelijke harten zijn geschapen voor de Liefde, schoon ze dan ook nimmer een bepaald voorwerp beminden, en dit voorgevoel sterker of flaauwer, edeler en vrijer of meer naar den smaak der tijden verwrongen, brengt den zachten Minnezang voort. Hij is nu eens enkel bevallig en teder, zo als de meeste stukjes van *Anacreon*; b.v.:

HET DUIFJE.

Van waar gij, lief Duifje?
Van waar zo ter vlucht?
De geur van uw wiekjes
Bewijrookt de lucht.

Wie schonk u dien balsem?
   Wie zijt ge? Waar heen? . . .
Anakreon zendt mij
   Naar zijne Climeen',
Die thans alle harten
   Beheerscht door haar schoon.
Anakreon heeft mij
   Gekogt van Dioon';
Hij gaf haar een liedje
   En kreeg mij ten loon.
Nu dien ik mijn' Meester
   En heb hem zo lief!
Gij ziet, ik bezorg nu
   Voor hem deezen brief.
Dan laat ik, dus sprak hij,
   Wel spoedig u vrij;
Doch, schoon hij mij losliet,
   Toch bleef ik hem bij.
Waarom zou ik zwerven
   Door 't veld en in 't woud
En eeten in 't wilde
   En schuilen in 't hout?
Neen! liever bewoon ik
   Anakreons schoot
En pik uit zijn vingers
   De kruimeltjes brood,
En lep uit zijn' beker
   Verkwikkenden drank.
Dan spring ik en klapwiek
   Uit vrolijken dank.
En sprei om zijn' schedel
   Mijn vleugeltjes uit,
En, wil ik gaan slaapen,
   Ik rust op zijn luit.

Nu weet gij het alles,
't Is tijd om te gaan;
Geen raaf zou meer klappen,

Dan ik heb gedaan! Wij geven hier de Vertaaling van den Heer P. NIEUWLAND, zo als ze in zijne *Gedichten* te vinden is. Wie eene meer letterlijke Vertaaling mogt begeeren, slaa BATTEUX op *Princ. de la Litt. Tom.* 3. *Trait.* 6. *Chap.* 6. *pag. m.* 272. en zie hier het oordeel, dat hij over dit Liedje van den Griekschen Dichter velt: *Autrefois on se servoit d'oiseaux pour porter les lettres. La colombe qui parle dans cette piéce, est un de ces couriers aîlés. Quelle naïveté dans son discours! que de graces! Quel agrément dans l'image qu'elle présente de sa vie, & de celle de son maître, de la douce liberté, qui régne chez lui! Mais ces beautés ne se démontrent point, il faut étre ne pour les sentir*.

dan weder eene zachte droefgeestigheid ademende, zo als het volgende lieve gedichtje van FLORIAN:

Vous qui loin d'une amante
Comptez chaque moment,
Vous qui d'une inconstante
Pleurez le changement,
Votre destin funeste
Pour moi seroit un bien;
L'espoir au moins vous reste:
Il ne me reste rien.

J'aimois une bergère
Je possédois son coeur;
Mais hèlas! sur la terre,
Il n'est point de bonheur:
Il ressemble à la rose
Qui s'ouvre au doux zéphir;
Le jour qu'elle est éclose
On la voit se flétrir.

l'Objet de ma tendresse
A subi le trépas:
Beauté, grace, jeunesse
Ne la sauvèrent pas.
Je vais bientôt la suivre
Dans la nuit du tombeau;
Le lierre ne peut vivre
Quand on coupe l'ormeau.

nu een schalkachtig geestig, zo als veele stukjes van onzen grooten HOOFT; B.V.

Roozemond, die lagh en sliep
Blies vijoolen uijt haer' lippen.
Pan die zagh 't, en ijlinks liep
Zoetjes op haer borsje knippen.
Mits dat hij zijn' duim liet slippen,
Viel een beez' van 't Moerbeilof;
Die 't recht op haer' boezem mikte.
Dies hij riep (want hij verschrikte)
Ach, ach, ach! de speen is of!

dan weder enkel naïf, zo als het favoriet stukje van SCALIGERZ bij HORATIUS:

Donec gratus eram & c. en het volgende van FLORIAN:

Ah! s'il est dans votre village
Un berger sensible & charmant,
Qu'on chérisse au premier moment,
Qu'on aime ensuite d'avantage;
C'est mon ami: rendez-le moi;
J'ai son amour: il a ma foi.

Si par sa voix tendre & plaintive
Il charme l'écho de vos bois,
Si les accens de son hautbois
Rendent la bergère pensive,
C'est encor lui: rendez-le moi;
J'ai son amour, il a ma foi.

Si, même en n'osant rien vous dire,
Son seul regard sait attendrir;
Si, sans jamais faire rougir,
Sa gaîté fait toujours sourire;
C'est encor lui: rendez-le moi;
J'ai son amour, il a ma foi.

Si, passant près de sa chaumiere,
Le pauvre, en voijant son troupeau,
Ose demander un agneau,
Et qu'il obtienne oncor la mère;
Oh! c'ést bien lui: rendez-le moi;
J'ai son amour, il a ma foi.

Nu eens de geheele natuur als bezielende en in betrekking tot de liefde vertoonende,

zo als veel bij POOT, vooral in de *Maan bij Endymion*, en in zijn bevallig stukje: *Hier heeft mij Rozemond bescheiden enz*. Tot een voorbeeld zal ik u hier eenige onuitgegeven coupletten aanbieden:

Hoe vaak kwaamt ge in die stille dreeven,
O teder Westewindje! zweeven
  Als Doris aan mijn zijde zat;
Hoe vaak bleeft ge aan de takjes hangen,
Om 't wordend zuchtjen optevangen,
  Dat reeds een traan verraaden had!

Het Roosje, mild met daauw belaaden,
Ontsloot vergeefs de nuchtren bladen;
  Het dartel Roosje bleef alleen!
Gij wapperde om de schoonste hairen,
Belust de parels op de gaêren,
  Die langs den teêrsten boezem gleên.

Daar slonk het Roosje, neêrgezeegen,
Het uur van zijn verwelking tegen;
  Maar Doris gaf 't zijn blosje weêr.
Haar boezem wiegt natuur in 't leven;
De Roos voelt naauw dien boezem beven,
  Of Sephier strijkt op 't Roosje neêr.

Duld dat ik hier het allerliefste volgend versje van HOOFT, wien ik in zijne Minnezangetjes zo graag uitschrijf, nog bijvoege:

Klaare, wat heeft 'er uw hartjen verlept,
Dat het verdrietjes in vrolijkheidt schept,
En t'aller tijdt even beneepen, verdort,
Gelijk als een bloempjen, dat dauwetjen schort?

Anders en speelt 'er het windetje niet
Op Elzetakken en leuterigh riet
Als: lustighjes, lustighjes. Lustighjes gaet
Het watertje, daar 't tegen 't walletje slaet.

Ziet d'openhartighe bloemetjes staen,
Die u tot alle blijgeestigheidt raên.
Zelfs 't Zonnetje wenscht' u wel beter te moê,
En werpt u een lieffelijk ooghelijn toe. enz.

Dan weder schertsende en lagchende, zo als veel stukjes bij CRONEGK, en het volgende van den Heer STARING bij ons:

DE MIN.

Gij moeders,
Gij hoeders
Der bloeiende Jeugd,
Al kweekt gij, al preekt gij
De spijtige deugd:

Al keert gij,
Al weert gij
De listige Min
Van rijpende boezems,
Hij raakt 'er eens in.

De kruiper
De sluiper
Waart zoetjes en zagt
In velden, in steden,
Bij dage, bij nacht!

Geen vuuren,
Geen muuren,
Geen bergen van steen,
Weêrhouden den schalkert
Hij slipt 'er doorheen.

Al sluiten
Hem buiten,
Met grendel en boom,
Benagelde poorten,
Al keert hem een stroom:

Twee lachjes,
Twee achjes,
Hij 's binnen de guit!
En duizend sermoenen. . . .

Hij is 'er niet uit!Ik herinner mij hier een allerliefst antiek stukje over het eigen onderwerp, dat ons GÖTHE (zie *van Deutsch. Art und Kunst*) medegedeeld heeft en door hem voor een meesterstukje verklaard wordt. Vergelijk het een oogenblik met dat van STARING en gij zult uwen tijd, als Dichter, niet geheel nutteloos besteed hebben. Hier is het:

Ueber die Berge!
Ueber die Quellen!
Unter den Gräbern,
Unter den Wellen,
Unter Tiefen und Seen
In der Abgründe Steg
Ueber Felsen, über Höhen
Findt Liebe den Weg.

In Ritzen, in Falten,
Wo der Feurwurm nicht liegt!
In Höhlen, in Spalten,
Wo die Fliege nicht kriecht!
Wo Mücken nicht fliegen,
Und schlüpfen hinweg,
Kommt Liebe! sie wird siegen
Und finden den Weg!

Sprecht, Amor sey nimmer
Zu fürchten das Kind!
Lacht über ihn immer
Als Flüchtling, als blind!
Und schliesst ihn durch Riegel
Vom Tagstrahl hinweg.
Durch Schlösser und Riegel
Find Liebe den Weg!

Wenn Phönix und Adler
Sich unter euch beugt!

Wenn Drache und Tyger
Gefällig sich neigt!
Die Löwin lässt kriegen
Den Raub sich hinweg,
Aber Liebe wird siegen
Und finden sich Weg!

En eindelijk, om niets meer te noemen, schoon ik deeze soort in de eerste plaats

had moeten noemen, vol waare tederheid, maar door fijne zedelijke gevoelens veradeld. Onder de gedichtjes *aan Elize* van den Heer van ALPHEN vinden wij 'er eenigen, die hier toe behooren. Het volgende van GLEIM moge ons thans tot een voorbeeld verstrekken:

DORIS IM GARTEN.

Wenn Doris sich im Garten zeigt,
Singt Philomele, Zephir schweigt!

Wen sie an ihrem Blumen beet
Gedankenvoll spatsieren geht,
Stehn alle Blumen um sie her,
Als wenn sie Blumengöttinn wär,
Und sie in ihrer schönsten Pracht,
In der sie sie hervorgebracht,
Ihr huldigten. Balsamscher Duft
Erfüllt die kühle Morgenluft!

Die Lilge, die sich treuer glaubt,
Als Nelk' und Rose, hebt ihr Haupt,
Weit über Nelk' und Ros' empor,
Und steht in aller Blumen Chor
Weiss, wie der Unschuld in der Schaar
Der Tugenden.

Die Göttinn sieht
Mit einem Blick, wie alles blüht.
Die eitle Tulpe nimmt es wahr,
Beherzigt den empfangnen Blick,
Und denkt: ich bin das Meisterstück
Der Göttinn! als aus ihrer Hand
Ich stolz hervorgieng, o da stand
Die Göttinn selbst Gedankenvoll,
Und sah mich an, ich weiss es wohl!

Die Göttinn aber geht vorbey
Und sieht sie nicht, sagt nicht, sie sey
Ihr Meisterstück. Die Rose zieht
Die Augen auf sich. Aufgeblüht,
Wie eine junge Schöne, stand
Sie da, vor ihrer sanften Hand
Und bot sich an. Doch, Doris bricht
Die Königinn der Blumen nicht!
Ach*, sagt sie nur,* wie schön bist du!
Die andern Blumen hören zu!
Sie sieht den Königlichen Putz
Der Blätter, sie bemerkt den Schutz
Der Dornen um sie her! Der Duft,
Mit welchem sie die dünne Luft
Durchbalsamt, riecht ihr kräftiger
Als alles Oel der Indier.

Stillschweigend steht sie lang und sieht
Rund um sich her, wie alles blüht;
Im Weggehn aber thut sie nur
Drey kurze Seufzer: o Natur
Wie schön, ach! wie so schön bist du!
Und bald darauf setzt sie hinzu:
Wie gross dein Gott!

Und dann verlässt
Sie Ros' und Garten, und ein Fest
Der Freude nimmt sie auf, jedoch
Auch da denkt sie zuweilen noch:
Wie gross ist Gott!

Dein schön Gesicht,
O Doris! reizet mich so nicht,
Wie deine Tugend. Tugencusteht
Wie Marmor; Shönheit? die vergeht.

Maar welk eene gedaante deeze soort van Minnezang ook aanneme, altijd is hij kenbaar aan de rust, die in hem heerscht, en die eene ziel, vrij van eene heerschende hartstocht, aanwijst, schoon zij alle voorwerpen in betrekking tot de liefde beschouwe. Van hier dat hij eigentlijk niet tot het *Pathos*, maar tot het *ethos* behoore. ‘De Grieken, zegt SULZER *l.c. Art.* PATHOS., plaatsten over 't algemeen het *Pathos* wel tegen het *Ethos* over; maar ook in deeze tegenoverstelling zelve schijnen ze onder het *Pathos* alleen het groote der hartstochten te verstaan, en het louter zachte en aangenaame hartstochtelijke nog onder het *ethos* te rekenen. LONGINUS zegt met even zo veele woorden, dat het *Pathos* zo naauw met het *ver-*

hevene verbonden zij, als het *Ethos* met het *zachte* en *aangenaame*.

Maar welk een zedelijk nut brengen deeze soorten van Minnezangetjes aan? hoor ik, dunkt mij, hier een aantal menschen vraagen. Het eigen nut, mijne Vrienden! daar ik in mijnen voorigen brief reeds gewag van maakte. Zij brengen ons ongevoelig tot de natuur en tot de onschuld weder, ten minsten, zo 'er wederbrengen met ons aan is. ‘Hoe komt het, vraagt de straksgenoemde Wijsgeer *l.c. Art.* NAIV., dat de moreele naïfheid, eener Zilia b.v. of van de zegevierende Sunith, ons zo sterk en tot verrukkens toe bevalt? Ongetwijffeld wijl 'er niets schooners is, dan de waare onschuld eener ziel, die zich altijd ontblooten durft, zonder beschaamd te worden. Zulk een aanblik moet ons zedelijk gevoel noodwendig meer vermaak verschaffen, dan eenige andere schoonheid doen kan.’ Ik kan 'er nog bijvoegen, dat het voor een eeuw als de onze, zo rijk in vermaaken, als arm in waare vreugde van 't hart, altijd nuttig is tot de tafereelen dier wellust verwezen te worden, die, ja het hart levendig inneemt,

maar nimmer, zonder eene getrouwe aankleving der Natuur en eene onschuldige ziel, genooten kan worden. Ook kan deeze soort van Minnedichten oneindig veel tot veradeling der gewaarwording bijbrengen, en wanneer 'er ten laatsten ook niets anders dan de naïve uitdrukking eener onschuldige gewaarwording in te vinden ware, dan zijn ze ten minsten hoogst aangenaam.

De onschuldigste tijden en de beste harten hebben deeze liederen het meeste voortgebragt. SULZER roemt de oude duitsche Minnezangers van de 13de Eeuw in dit vak zo sterk, als de Franschen hunne *Poëtes Provençaux* doen. Hij zegt, dat ze, bij hunne eenvouwigheid en bescheidenheid, aartigheid en eene bevallige ongekunstelde betaamlijkheid bezitten, dat de meeste hunner gedichten door den geest der zedige en hartelijke liefde bezield zijn, en dat ze de taal der gewaarwordingen uit ervaaring kende. Gij kunt deeze antique stukjes voor een groot gedeelte bij BODMER vinden, in zijne *Proeven van de oude Dichtkunst der Schwaben*. De Baron van BIELFELD, die hier BODMER uitschrijft, schijnt de volle waarde deezer naïve stukjes niet gevoeld te hebben. Hij prijst ze echter, maar meer met den

van iemand, die het op zich genomen had om de duitsche Literatuur gunstig te doen kennen, dan met dien, welke zijne leezers overreeden kan, dat hij ze verstaan en gevoeld hebbe *Il faut une etude particuliere,* zegt hij, *(Progrès des Allemands dans les scienc. Belles-Lettr. & c. Tom. I p.* 78*.) pour comprendre l'ancien Germain. Je ne m'y suis jamais apliqué, & c'est qui me met dans l'impossibilité de juger sainement de toutes les beautés que d'autres trouvent dans ces vers. Mais autant que je puis m'y connoître, voici qu'el en est mon sentiment. - On y trouve beaucoup de naïveté, des images assez nobles & fort naturelles par ci par á des traits de morale, qui marquent du génie & qui tendent à inspirer la Vertu, plutôt que la Galanterie.* De in dit vak waarlijk groote GLEIM bewondert ze, en zijn lof doet hier wat meer af. *Versteht man erst die Sprache dieser Minnesinger, und bedent man, wie viel Werke der Dichtkunst verlohren seyn müssen, da nur eine solche Samlung gerettet ist, so verfällt man auf den Gedanken, die deutsche Sprache müsse ihr goldenes Alter schon gehabt haben.* Zie zijne *Sämmtl. Schr.* 4 *Th.*.

Over 't algemeen wordt het schoone van deezen zachten Minnezang, en vooral van den bepaald Anakreontischen, niemand door raisonnementen en theoriën aan 't ver-

stand gebragt; men moet het terstond gevoelen of men is 'er voor verlooren; het behoort tot die dingen, daar *Madame* DE SEVIGNE zo wel van zegt: *Il y a de certaines choses qu'on n'entend jamais, quand on ne les entend pas d'abord.*

De Schoonen, die na dit alles deeze soort van Minnezangetjes, zo als wij ze bepaald hebben, nog wraaken mogten, bieden zij ter nadere overweging het volgende versje van DORAT *Les Baisers. p.m.* 85. Elk zal, vertrouw ik, zien, dat dit versje door mij tegen de valsche eerbaarheid onzer Eeuw ingerigt is. Voor 't overige geloof ik, dat DORAT in deeze *Baisers* veel te vrij is; niet om dat ik niet met hem van oordeel ben, dat het nuttig zij, de denkbeelden eener waare wellust onder ons op te wekken, en hier door aan de weelde haare beste slachtoffers te ontrukken, maar om dat ik zeer overtuigd ben, dat de meeste van zijne tafereelen naar het diep verderf van onzen tijd niet genoeg berekend zijn. Zij zullen, schoon tegen zijn oogmerk, de driften alleen aanzetten, zonder ze daarom één graad nader aan de natuur te brengen. GLEIM heeft hier een beter weg betreden; ook hij zingt van scherts en kusch, ook hij biedt tafereelen van waare wellust aan; maar hij verbergt, wat onze oogen niet verduuren kunnen, en de wellust is bij hem altijd het gevolg, de vrucht eener edele gewaarwording. In een woord, deeze braave Man en groote Dichter zou met grond van zijne Minneliedjes kunnen zeggen, wat DORAT naar mijne gedachten zeer gewaagd van TIBULLUS zegt: *s'Ill étoit un être qu'offensât un aussi doux tableau, je le plaindrois d'avoir de tels scrupules, & ne me sierois pas à ses principes*. HEYNE, de Bewonderaar van TIBULLUS, en die hem over 't algemeen het recht laat wedervaaren van zijne versen van de misdaadige onreinheid (*flagitiosa impuritas*) die de voortbrengselen van CATULLUS zo dikwerf kenschetst, vrij te keuren, spreekt niet altijd zo ruimschoots van de onschuld deezer tafereelen. Zie hier onder anderen, om maar iets te noemen, wat hij van de 9de Eleg. des Isten B. zegt: *Cum tot praeclara vetustatis monumenta interierint, mirum est, tot alia esse seruata, quae tinteriisse malimus! Huius ipsius elegiæ iacturam nemo facile aegre ferret; in summa enim carminis elegantis & nitore pudet pigetque deterrimae istius aeui corruptelae foedaeque libidinis, ad quam eius argumentum comparatum est.*

aan, terwijl wij ons tot onze tweede klasse, evenwel in eenen volgenden brief, heen spoeden:

Pourquoi donc, Matrônes austères!
Vous alarmer de mes accens?
Vous, jeunes Filles trop sévères,
Pourquoi redoutez-vous mes chants?
Ai-je peint les enlévemens,
Des passions les noirs ravages,
Et ces impétueux orages
Qui naissent aux coeurs des Amans?

Je Célèbre des jeux paisibles,
Qu'envain on semble mépriser,
Les vrais bien des ames sensibles,
Les doux mystères du baiser.
Ma plume rapide & naive
Ecrit ce' qu'on sent en aimant:
l'Image n'est jamais lascive
Quand elle exprime un sentiment.

Mais qu'elle rougeur imprévue!
Quoi vous blâmez ces doux loisirs,
Et n'osez reposer la vue
Sur le tableau de nos plaisirs! . .

Profanes que l'Amour offense,
Qu'effarouche la volupté,
La pudeur a sa fausseté,
Et le baiser, son innoncence.
Ah! fuyez, fuyez loin de nous;
N'approchez point de ma Maitresse:
Dans ses bras quand Thaïs me presse
Thaïs est plus chaste que vous.
Ce zèle, ou votre Coeur se livre,
N'est quw le masque du moment;
Ce que vous fuyez dans un Livre
Vous le cherchez dans un Amant.

VIERDE BRIEF.

OVER HET NATIONAALE MINNEDICHT.

Die Minneliederen, welke ieder Volk op zijn eigen hand bezit, waarin wel de waare Liefde spreekt; maar de waare Liefde naar het karakter, de begrippen en zeeden van ieder Volk in 't bijzonder berekend, brenge ik tot mijne tweede klasse: *het Nationaale Minnedicht.*

Ik zal hier kort kunnen zijn, om dat gij de meeste aanmerkingen en voorbeelden, die hier toe behooren, in het voorige Deel mijner Brieven reeds vindt. Herinner u wat ik van de Liefde onder de Bergschotten, ten tijde der Ridderschap en vervolgens, gezegd hebbe. De uit elkander loopende bijbegrippen, die bij de eigen gewaarwording der Liefde, in het Oosten, in het Westen, in het Zuiden, in het Noorden, gevonden worden; de verschillende toon, die hier door in de Minnedichten van verschillende

Volkeren heerscht en natuurlijk heerschen moet; maaken het eigenaartige van het Nationaale Minnedicht uit.

Om u hier zo duidelijk te zijn, als mij doenlijk is, wil ik veronderstellen, dat wij, het zelfde van welke Natie, een Minnedicht lezen, waarin de Liefde alleen spreekt, zonder bijbegrip, zonder iets, dat naar den grond riekt, waarop het gebooren werd.

Dit vers zullen wij, zullen alle Volkeren, die de Liefde kennen, toejuichen, zonder eenige *critique* omtrent de wijze, op welke de Dichter de Liefde behandeld hebbe. Maar nu een Minnedicht naar de zeeden van het Volk, waaronder het vervaardigd werdt - daarin zullen wij terstond vallen juist op dat geene, dat het tot een nationaal Minnedicht maakt, en ieder Volk zal dit met ons doen, en meer, sterker, naar maate de onderlinge zeeden van elkander meer, sterker, verschillen. Zo zullen wij de Oostersche Minneliederen (mooglijk de minst *obsceenen*, die 'er bestaan) voor te *obsceen* verklaaren; de Griekschen en Romeinschen voor hoerenliedjes, ook waar het geen hoerenliedjes zijn; de Spaanschen voor rodomontade-deuntjes; de Italiaanschen voor louter onstoffelijke harsenschimmen; de Franschen voor geesti-

ge kwinkslagen; en die eigen Volkeren zullen op hunne beurt onze Minneliederen voor platte, boersche, geestelooze klanken keuren.

De groote vraag is hier maar: in hoe verre zal de Dichter bepaald voor zijne Landgenooten schrijven? Dit verdient in eene briefwisseling over het Minnedicht al onze aandacht.

Over 't algemeen kan men niet ontkennen, dat hij den hoogsten graad in zijne kunst bereikt hebbe, die voor 't Menschdom dicht. Maar behalven de verbaazende en dikwerf onverwinnelijke moeilijkheid, die dit in heeft, schijnt 'er ook dat nut niet uit voort te vloeien, 't welk men in den eersten opslag wel verwachten zou. Om ons van het eerste te overtuigen, behoeven wij ons maar te herinneren, hoe zeer de Liefde bij ieder Volk, dat in eene geregelde Maatschappij leeft, aan zekere bijbegrippen verbonden is, die 'er of schaars, of volstrekt niet, van afteschеiden zijn. Ik spreek hier altijd van de waare Liefde; want in mijne voorige brieven heb ik mij sterk genoeg uitgelaaten tegen die Liefde, die eigentlijk niets dan eene andere hartstocht onder haaren naam is. Maar ook op de waare Liefde vloeien zekere bijbegrippen in, die haar bijna

immer naar den grond doen rieken, waarop ze geboren werdt. Zo aast, bij voorbeeld, alle echte Liefde uit haare natuur op volmaaking; wie waarlijk bemint, poogt zich voor het Voorwerp zijner genegenheid geduurig voortreffelijker te maaken, en zeker waar deeze zucht in 't hart niet woont, woont ook de Liefde niet. Naar de flaauwheid of sterkte van de eerste is juist altijd de laatste groot of klein.

Maar denken nu alle Volkeren en Eeuwen altijd eenpaarig over voortreffelijkheid en volmaaking? De Bergschot zal, zo dra hij bemint, naar den roem van voor zijn Vaderland te sterven, naar den roem van in de Gezangen der Barden te leven, staan; de Ridder naar dien van vroomheid, dapperheid en trouwe; en zo overal. In de Minnedichten van beide deeze Volkeren zal dus altijd, gelijk wij reeds gezien hebben, de Liefde met deeze voortreffelijkheden hand aan hand gaan, en uit dezelve zal ieder, die met de zeeden deezer Volkeren bekend is, oogenblikkelijk ontdekken, in wat land en in welke eeuw ze gedicht zijn. Zo het nu al niet onmogelijk zij, deeze Nationaale bijbegrippen van de Liefde afteschеiden, zal men toch moeten bekennen, dat het zeer,

zeer moeilijk is. Men moet dan een' Wijsgeer veronderstellen, die boven al den indruk, welken gewoonte en zeeden, van onze eerste jeugd af aan, op ons maaken, verheven, de waare en eeuwige voortreffelijkheeden van den mensch, zo als die overal, onafhanglijk van zeeden en begrippen, dezelde zijn, kent en eenig voor wezenlijke volmaaktheden keurt. Maar dan weer mijne tweede zwarigheid? Zal uit de Dichtstukken van zodaanig een Dichter dat nut voortvloeien, dat men 'er in den eersten opslag uit verwachten zou? 't Is waar, (hij dicht dan voor 't menschdom; dat is, niet voor dit of dat volk alleen; maar gelijkelijk voor alle volkeren. Ondertusschen voelt gij reeds dat dit meer schijnt te zeggen, dat het, van nabij beschouwd, in de daad zegt; want wie zal hem lezen, wie hem voelen, en aanhangen uit dat Menschdom? Hier en daar een enkel, zeer enkel edelgevoelend wezen, die, even onbevooroordeeld als hij, even zeer boven eeuw en volksbegrippen verheven, zijne aangeprezen voortreffelijkheid kent en najaagt. En dus betekent in deezen zin den Dichter, die voor 't Menschdom dicht, gewoonlijk den Minnedichter, die voor een hand vol menschen dicht, welke hier en daar in een verschoven

hoekje over den aardbodem verspreid zijn Wat de Roem van een' Schrijver of Dichter betreft, ben ik het volkomen met den Heer ZIMMERMAN (*Einsamk.* 3. *Th.* 10 *Cap.*) eens, dat de goedkeuring van eenige weinige edele onbevooroordeelde Lezers meer waardig zij, dan de bijval van elke kleine stad, waarin de Schrijver woont, of van ieder, door vooroordeelen verblind, Land. Maar ik spreek hier niet van den roem, die een Dichter zich verwerft, maar van het nut, dat hij doen kan en in de eerste plaats gewis altijd pogen moet te doen; en dan schijnt het mij, dat de Heer ZIMMERMAN wat te veel aan de Eerzucht opgeofferd hebbe..

Maar hier komt meer bij. Elk Dichter is in de eerste plaats verpligt, nuttig voor zijne Natie te zijn. Deeze mist hem dan geheel, ten minsten bijna geheel. Heeft de ondervinding ons niet genoeg geleerd, dat alle voortreffelijkheden, die met den geest der Natie, daar wij onder leven, op dat oogenblik niet stemmen, voor overgedreven harsenschimmen verklaard, en, op zijn genadigst, belagcht worden Voor de zodaanigen, die thans zulke geheel buitengewoone verdiensten meenen te bezitten, wanneer ze den gewoonen toon tegen alle romaneskheid weten natepraaten, en, helaas! mooglijk in dit enkele geval maar, zelve romanesk kunnen zijn; voor deeze doolende Ridders op hun beurt, wilde ik hier gaarn de volgende, zo zeer waare, *passage* uit den straks genoemden Schrijver nog opgeven: *Einsamkeit und Philosophie machen Vorstellungsarten geläufig, geben Begriffe und Gesinnungen, über die gewöhnlich die Welt lacht, und die dann doch durch grosse Ideen die kleinen verdrängen. Wer grosse Menschen, und grosse Gesinnungen aus Büchern kennt, nimmt leicht etwas Romantisches an, das oft grossen Stof zum Lachen giebt. Romantische Köpfe möchten zwar immer alles anders haben, als es seyn kann und als es ist; aber will man immer das Grösste und Beste, so findet man auch keinen Gefallen am Schlechten, und liebet es nie. So behaupten denn auch solche Seelen eine Art von Adel, der sich freylich in die wirkliche Welt nicht passet, aber der doch immer Adel ist und bleibt. l.c.*?

De Dichter schrijve dus voor zijne Natie. De Minnedichter onder ons doe het in de eerste plaats, want in dit vak vooral kan hij het allergrootste nut doen. Nergens is de hervorming noodiger, om dat, naar mijne gedachten, alle onze rampen, zo wat onze bijzondere zeeden, als wat onze staatsgesteldheid betreft, oorspronglijk uit onze ongelukkige Echtverbindtenissen voortspruiten. Dit is de eerste bron van 't verderf, en zonder het begin der hervorming hier aan te vangen, zal al het overige dwaasheid zijn, en, op zijn best, op eene zeer kort-

stondige hervorming uitloopen. Wie voor het volgend geslacht zorgen wil, of, met andere woorden, wie de opvoeding der kinderen verbeteren wil, zonder eerst gelukkige huwelijken te bewerken, begaat juist dezelfde dwaasheid als hij, die waare Vaderlandsliefde predikt, zonder de Weelde aantetasten. Bewerk onder een Volk gelukkige huwelijken en de opvoeding der jeugd zal van zelve daar zijn; verlos een Volk van de Weelde, en gij zult van zelven een zeer Vaderlandlievend Volk voor uwe oogen zien. Maar nu tast niets de Weelde zo zeer in haaren oorsprong aan, dan de waare Liefde. Waar zij valt, zijn duizend nooden, duizend behoeften verdweenen; het goud heeft daar zijne waarde verlooren, en de geheele eerzucht is in het geluk en de wederliefde van het beminde voorwerp beslooten 't Geen ik hier zeg, zou voor een oordeelkundig en eerlijk Lezer mooglijk geene nadere verklaaring noodig hebben. Daar men mij echter zo dikwerf verkeerd verstaat, of verkeerd verstaan wil, verkieze ik mij nader uit te drukken. Ik ben zeer overtuigd, dat onze huwelijken niet in de maan, maar op deeze aarde geslooten worden, en dus dat 'er altijd een bestaan, en derhalven goud tot dezelve vereischt wordt; maar ik ben het niet minder, dat de waare Liefde zich juist hierin van de valsche onderscheidt, dat ze zich altijd liever behelpen, armoedig behelpen wil met het geliefde Voorwerp, dan in overvloed baaden, beroofd van die Eenigste; en in dit opzicht heeft het goud in den volsten nadruk zijne waarde verlooren; het wordt enkel om het geliefde Voorwerp geschat, daar anders, juist omgekeerd, het geliefde Voorwerp om het goud geschat wordt. en kent gij iets, dat meer rechtstreeks de weelde uit de hand werkt, dan eene gewaarwording in zijn hart te bezitten, welke slechts ééne, geoorloofde, zachte, edele, heerschende behoefte heeft, die alle andere behoeften verzwelgt, althans van derzelver pijnlijken prikkel berooft? Lees vrij de Geschiedenissen, gij vindt geen Vijanden hunnes Vaderlands onder dezulken, die de waarde en prijs van het huislijk geluk kende, die waarlijk Echtgenooten, waarlijk Vaders waaren. Wat toch zou de zodaanigen overhaalen? Rust, Vreede en Vrijheid is alles wat ze begeeren, en waar ze dit heil bezitten, is hun een gerichte van Groenmoes een Koninglijke maaltijd. Onder de Ongelukkigen alleen, die rijkdom of gezag immer als het hoogste goed najoegen, werden overal en ten allen tijde de vijanden van hun Vaderland en Volk gevonden..

Ik zal hier niets meer van zeggen. Ik heb dit genoeg op andere plaatsen gedaan. Ook ben ik verzekerd, dat gij met mij overtuigd zijt, dat de waare Minnedichter onder ons voor zijne Natie een zeer verdienstelijk werk verricht.

De vraag blijft maar: in hoe verre zal de Minnedichter zich naar den smaak zijner Landgenooten schikken, in hoe verre zal hij bepaald voor dezelve schrijven? Pogen wij dit nog te beantwoorden; want, zo als gij voelt, hier ligt de groote knoop.

Zal hij zich lijnrecht tegen de vooroordeelen kanten, die onder zijne Landgenooten omtrent de Liefde heerschen? Met dit te doen, zijn gewis alle zijne uitzichten op verbetering in eens verdweenen. Men zal hem bespotten of vervolgen; baardlooze Jongelingen zullen om hem lagchen, en hier mede zou al het nut, dat hij bedoelde, een einde nemen. Zal hij, daarentegen, de vooroordeelen, die hij vindt, blindelings involgen, en op het algemeen betreeden pad den gewoonen Schaapengang mede aannemen en met nieuwe drift voortzetten? Dit ware het verderf rechtstreeks in de hand te werken en optebouwen, althans te versterken, wat toch eenmaal voor het geluk des menschdoms afgebroken moet worden. Wat dan? Hij zal zich voor deeze beide uiterstens even zorgvuldig hoeden. Zijn heerschend doelwit, om nuttig te zijn, om te verbeteren, om meer tevredenheid, meer deugd en geluk om zich heen te verspreiden, zal hem

terstond een onderscheid leeren maaken tusschen vooroordeelen en vooroordeelen. De zulken, die lijnrecht de Liefde verdringen, die de valsche begrippen omtrent deeze groote bron van aardsche gelukzaligheid versterken, zal hij onbeschroomd, zonder de minste verschooning, aantasten. Hij zal zich nimmer gedragen als of hij rijke Echtverbindtenissen voor zalige Echtverbindtenissen hield; nimmer meer aan het goud toekennen, dan het goud geven kan; of aan het hart en gevoel ontnemen, wat deeze beiden waarlijk en uitsluitend bezitten. In zijne tafereelen zal hij de genoegens der waare liefde zo levendig voor zijne Eeuw ophangen, dat ze daaglijks harten aantrekken, die, om deeze tafereelen voor zich zelven bewaarheid te zien, innig genegen zijn, 'er alle de valsche voordeelen van rijkdom en aardsche grootheid duizendmaal voor opteofferen. De verstrooide Jongeling, het in de waereld verloren Meisje, zullen aan zijne gedichten blijven hangen, zijn daargesteld geluk begeeren, van hunne beuzelachtige vermaaken walgen, voelen hoe zeer weinig 'er van nooden zij, om waarlijk zalig te zijn, en, voor eene verstrooiende, eene alle zaaden van waare menschen-groot-

heid verdrukkende waereld, eene Eenzaamheid

Wie ZIMMERMAN *over de Eenzaamheid* gelezen heeft, zal ik wel niet behoeven te zeggen, dat ik hier door *Eenzaamheid* geen eigentlijk Anachoreten-leven versta. Ik versta 'er zelfs het eigentlijke Landleven nog niet door, hoe zeer ik anders de volgende schoone versen van LAMBERT (*Les Saisons Ch. I.*) hartelijk toestemme:

Amour, charmant amour, la Campagne est ton temple:
Là les feux d'un ciel pur, le penchant & l'exemple,
Le doux esprit des fleurs, le souffle du Zéphir,
Les concerts amoureux, tout dispose au plaisir;
Tout le chante, le sent, l'inspire, & le partage.
Les vergers, les hameaux, le chaume & le treillage,
Les bosquets détournés, les vallons ténébreux,
Tout devient un asyle ou l'amour est heureux.

De Eenzaamheid, die ik hier bedoel, kan in de woeligste Stad, even als op de afgezonderdste Landhoeve, genoten worden. Zij heeft maar weinig locaals en bestaat hoofdzaaklijk in den geduurigen en getrouwen omgang met zich zelven, en met die waare bronnen van 't geluk, die niet buiten ons, maar in ons zelven springen, en overal springen, waar wij ons dan ook bevinden. Deeze leert de Liefde meer kennen, of liever, zij helpt ons op het spoor om de eerste ontdekking te doen, dat 'er waarlijk zulke bronnen in ons zijn; in ons zijn, onafhanglijk van alle de voorwerpen, die ons omringen, onafhanglijk van alle de omstandigheden, daar wij ons in geplaatst vinden. En hoe doet ze dit? Door onze aandacht en genegenheid van 't geen buiten ons hart te vestigen. Zij leert ons eerst voelen dat wij waarlijk een hart hebben, en dat eene waare bevrediging van het zelve tienduizend vermaakelijkheden en alle de bedrieglijke genoegens der Weelde oneindig overtreft; dan, en dan ook alleen, komen alle uitwendige voorwerpen in betrekking tot het hart, daar anders ongelukkig het hart in betrekking komt tot alle uitwendige Voorwerpen. En wat is van beiden het gevolg? Tevredenheid, waar genot, ook van de mier en het stofje, in het eerste geval; - ledigheid, een akelig te rug wijken in zich zelven, zonder genot, en met het onaangenaam gevoel van bedrogen geweest te zijn, toen men met woede voorwerpen buiten zich naraasde, en zich een geluk van dezelve voorspelde, dat ze magtloos waren te geven.

De zulken onder ons, die deeze Eenzaamheid gram zijn, om dat ze noodig hebben zich voor zich zelven te verbergen, en 't zij door de jaaren, 't zij door hunne buitensporigheden, buiten 't geval zijn van door de Liefde verbeterd te kunnen worden, wil ik dezelve even zo weinig aanprijzen, als ZIMMERMAN in de volgende woorden doet:

Ich unternehme Einsamheit nur solchen Menschen zu empfehlen, denen Vergnügungen des Geistes, Klarheid der Begriffe, Tugend, und Ueberwindung noch etwas werth sind; die Kräfte haben zum Umgange mit sich selbst, und Empfindung von häuslicher und stiller Glückseligkeit. Hat die Welt diese Kräfte schon vernichtet; kennet der schale und lassige Tropf, zu seinem Glück und Vergnügen nichts als eine buntgedeckte Tafel und seine Karten, so braucht Er auch weiter nichts zur Befriedigung seiner Schalheit, denn nehmt ihm seine Karten so nehmt ihr ihm den Odem. Wer alle Geistesarbeit verschmähet, wer alle feinen Gefühle der Seele fur leere und dumme Emdfindeley hält; und sie dann, aus begreiflicher Brutalität, unter dem allbeliebten Schandnamen von Empfindsamkeit verlachet, findet freylich daheim

kein Vergnügen. Auch keine Dame vom guten Tone kann auf Gefühle, die nicht blos sinnlich sind, auf Gott, Gewissen, und Ewigkeit, so viele Zeit verwenden, als auf ihre Toilette.
verkiezen, die, om 'er geheel ge-

lukkig in te zijn, zo luttel rijkdom vereischt als zij weinig eene andere eerzucht, dan

die op waare zelfverbetering rust, kent.

De Vooroordeelen, daarentegen, die met de waare Liefde tot eenen zekeren graad zeer wel hand aan hand kunnen gaan, en uit den bijzonderen geest, die elk volk karakteriseert, voortvloeien, zal hij verschoonen, althans ontzien, om ze zo veel te zekerer te kunnen verbeteren. Hij zal bij de Italiaanen niet poogen eene nog veel onstoffelijker, bij de Franschen eene nog veel geestiger liefde te schilderen, dan alle zijne voorgangers gedaan hebben; dit zou het verderf

weder in de hand te werken zijn; maar hij zal zich in zo verre naar beiden schikken, dat hij bij de eersten, ja, eene meer onstoffelijke Liefde voorstaat, maar teffens in zijne tafereelen het waare genot overal zo duidelijk, zo beminnelijk boven het harsenschimmige gevoelen laat, dat elk van lieverlee het laatste vergeet, om het eerste alleen te bejaagen; en bij de Franschen, te midden van eene schijnbaare geestigheid

'Er is 'er, die geloven, dat de Liefde altijd geestig maakt. Zo zegt de straks genoemde Schrijver ergens: *Nichts in der Welt giebt so viel Geist, wo auch keiner ist, wie Liebe*. Omtrent de liefde van onze Eeuw moge dit intreffen, van de waare Liefde schijnt mij het tegenovergestelde waar te zijn. Zij zal, waar geest is, den geest weeren, en den Man van vernuft eene gedaante van stompheid bijzetten. Schoon zegt de Graaf van STOLBERG ergens:

Ein volles Herz giebt wenig Klang;
Das leere klingt aus allen Tönen.
Sie fühlet dennoch seinen Drang;
Und ach! versteht sein stummes sehnen.

, het verbazend verschil tusschen de warme taal van 't hart en de koude taal van 't vernuft zo levendig bemerken doet, dat eerlang geen Jongeling, geen Meisje, meer gevaaar loopt

van de eene voor de andere te nemen, of zelfs van de tweede te kunnen dulden, als zij eenmaal aan de eerste gewend zijn.

Staa mij toe, dat ik hier nog een oogenblik bij toeve; bepaald hier wenschte ik meer dan ergens recht en duidelijk verstaan te worden.

Onderstel, dat ik Minnedichter onder eene zeer zinnelijke Natie ben. Zal ik nu voor dezelve eene liefde schilderen, die naar louter intellectueele wezens berekend is, eene liefde, zo als die van Petrarcha voor zijne Laura? Zal ik enkel van de schoonheid der ziel, enkel van die hooge bekoorlijkheid spreken, die meer met de oogen des verstands onmiddelbaar ontdekt, dan door behulp der zinnen vernomen kan worden Eene uitdrukking van den grooten WINKELMAN, door WIELAND op de liefde van PETRARCHA voor LAURA toegepast. Zie Bevalligh. 5de B. dat hier geheel verdient nagelezen te worden.? Geenzins, al het voordeel dat mij onder mijne Landgenooten hier uit te wachten stond, zou zich tot den eertijtel bepaalen, bij de Vrouwen van eenen beminlijken, bij de Mannen van eenen belagchlijken Dweeper; en het nut - nut deed ik volstrekt

nergens. Den tegenoverliggenden weg dan? Alles zinnelijkheid? Zeker hier zoude een rijke oogst van toejuiching te verwachten zijn; ten minsten wat de menigte betrof. Eene Liefde, die geene hooger zaligheid dan de zaligheid der zinnen kende, zou ongetwijfeld de Liefde van het grootste aantal mijner Landgenooten zijn. Maar wij spraken van verfijnen, veradelen, in een woord, van nuttig te zijn; en gij ziet, dat ik hier, onder al het handgeklap, met de hoogste kunst, toch altijd een waar verderver mijner Natie zijn zoude; ik versterkte haar in haare valsche begrippen van de Liefde; ik vermeerderde zelfs deeze valsche begrippen, en naar maate mijne Minnedichten toverachtiger aantrekkelijk waren, naar de eigen maate werkte ik alle verbetering, die een volgend edeler mensch, en mooglijk grooter Dichter, in het eigen vak zou kunnen aanbrengen, meer lijnrecht uit de hand. Neen, dat de rechtschapen Minnedichter hier zinnelijk zij; dat hij waarlijk den toon, die voor zijne Natie berekend is, aanslaa; maar dat hij hem nooit aanslaa, dan om zijne Landgenooten uit de laagte tot de hoogte te verheffen, om hen van eene al te groote zinnelijkheid, al spelende en schertsende, onmerkbaar te

genezen; dat hij de genoegens der zinnen als waare, als wezenlijke genoegens schildere; maar dat hij teffens met al het vuur zijner kunst voelen, levendig gevoelen doe, hoe deeze genoegens alle hunne waarde, alle hunne duurzaamheid, van de edeler genoegens van het hart en verstand, van het waare Sentimenteele ontvangen; dat hij de Roos in alle haare schoonheid daarstelle, den wellust, dien zij aanbiedt, niet verkleine, maar voor eenen waaren wellust houde; alleen, dat hij zich hoede om deeze lieve bevallige Koningin der Lente eenen adel, eene duurzaamheid te verlenen, die ze niet bezit

De zinnelijke genoegens zijn waare genoegens, zo lang wij niet meer van dezelve verwachten, dan ze geven kunnen. Van het oogenblik, dat wij deeze laatste bepaaling uit het oog verliezen, veranderen ze in Beulen, die ons pijnigen, en naar maate onze begeerten buitenspooriger zijn, wordt deeze pijniging altijd duldloozer. Dus herschept onze dwaasheid in een gif, wat de goedertieren Vader des Menschdoms ons tot eene waare verkwikking verleende. Hoe veel Jongelingen zullen de volgende klagte de hunne kunnen maaken:

> Mijn Roosje was een Roos; zij bloeide en dorde heên.
> Zij schonk een waar genot, maar, ach! haar duur was kleen!
> Wie haar als Roos genoot, zag treurig haar verkwijnen;
> Maar voelde met haar' bloei zijn aanzijn niet verdwijnen.
> Mij slechts, mij werd ze een straf, een rijke jammerbron!
> Ik wachte van mijn roos, wat zij niet geven kon.
> Natuur had haar al 't schoon der schoonste bloem gegeven;
> Maar in haar rijkst sieraad verganglijkheid geweven.
> Dus had ze al wat het oog, al wat de zinnen vleit;
> Maar ik, ik leende een bloem een roosjen eeuwigheid!
> Daar slonk mijn hoop in 't stof. Vergeefs poogde ik te waaken,
> Vergeefs kon middagstraal, noch worm haar wortel raaken,
> Vergeefs kwam de avond met zijn daauw haar knopjes voên -
> Zij kwijnde, dorde, en viel, als alle roozen doen!

; dat hij hier veel eer haare kort-

stondigheid naar 't leeven maale, om met te meer aantrekkelijkheid het middel aan te kunnen bieden, dat deeze aanminnige Roos eenen adel, eene duurzaamheid geven kan, die zij uit haare natuur niet bezit; of liever, dat altijd dezelfde en teffens altijd meer nieuwe roozen op onzen weg doet ontluiken, en de naare walging eeuwig voorkomt. Dan, en dan ook alleen, zal hij, door zinnelijk te zijn, verbeteren, terwijl zijne jeugdige Landgenooten van lieverlee overtuigd zullen worden, dat de eenigste weg om de zinnelijke genoegens der Liefde zuiver, volop, en duurzaam te genieten, eenvouwig zij, meer rechtschapen, meer deugdzaam, meer

edel te worden. Zie daar den Minnedichter, die voor zijne Natie schrijft, en wiens nuttigheid, schoon hij in de daad niet van den kansel spreekt, voor den zedelijken toestand van het volgend geslacht onberekenbaar is.

Twee voorbeelden, die ik bij de hand heb, zullen mijn gezegde in 't volle licht stellen. Zie hier een zinnelijk Minnedicht, zo als ik geloof, dat ze voor eene zinnelijke jeugd allergevaarlijkst zijn, en het zedenverderf lijnrecht in de hand werken:

ALS IK KLIMEENNE ZAG SLAAPEN OP EEN KLAVERVELDJE.

Een zoel zacht windje spreide een geur van mirthe en roozen.
Verfrissende 't gebloemt, waarin ik mijn KLIMEEN',
Vermoeit door 't Zonnevuur, dat haar albast deed bloozen,
Zag slaapen, daar het Vee ging graazen om haar heen.
De plaats, daar ik haar zag, scheen zoo mij dacht, geschapen
Tot wellust, en vertoonde een enkel bloemsestoen,
Een bed, of Venus daar gewoon was op te slaapen,
Als zij Adonis trachte al kussend' te voldoen.

Zij had zich uitgestrekt op tijm en roozenbladen,
Doorvlogten met kamil; haar hoofd ruste op de hand;
Een hemelblaauwe keurs, gestikt met geelle draaden,
Bedekte 't wit albast; haar adem stookte brand;
Terwijl de Zwaantjes in de beek van liefde dartlen,
De Muschjes hunnen gloed vertellen op den boom,
Het liefdevuur den Vis van minnewee doet, spartlen
En kookt hem 't kille bloed in 't diepste van den stroom.
Dit 's, dacht ik, het Priëel, daar zich Diaan ging wassen,
Wanneer Actëon wierd herschapen in een hart.
De drift om mijn KLIMEEN', mijn Heilzon te verrassen,
Verbande al mijne vreez' voor diergelijk een smart.
Ik zag haar blanke borst, met adertjes doorweven,
Mij nooden op haar schoon, daar 't al van wellust bloost,
Zij speelde al op en neêr; ik zag ze woelen, leeven,
Terwijl mijn graag gezicht de minnesmart verpoost.
Een hooge Abeelleboom bedekte haar voor 't blaaken
Der Zonne en boven haar zat Filomeele en zong -

'k Riep: Zangster wek haar niet, 't verklikken u niet gepast;
Misgun niet dat mijn oog mag in haar boezem sluipen,
En gaan daar, weidende op dat hemelooft, te gast.
De wind begunstigde mijn innerlijk verlangen,
En lichte 't keursje eens op, daar ik haar dijtje zag,
En meer dat ik niet noem, mijn ziel wierd haar gevangen!
'k Trad toe, zeeg bij haar neêr, z' ontwaakte; en met een lach
Scheen zij mijn stout bestaan goedgunstig te gedoogen.
Wat wijde toen mijn hand! wat drukte toen mijn mond!
Hoe kleefde ik aan haar borst! hoe dartelden mijne oogen!
Daar 't alles Weelde scheen en Wellust wat ik vond.

Nieuwsgierigheid sloop in de topjes mijner vingren!
Ik taste, strookte, drukte, en vond het al fluweel,
Jaa vroete naar heur hart, hoe zij zich wist te slingren,
En trachte haare ziel te woekren uit de keel.
Maar toen ik dacht ten top van wellust te geraaken
Hieuw schaamte haar te ruch, terwijl mijn ziel, als wasch,
Voor haare lonken smolt, daar ik ze, fel aan 't blaaken,
Ontbeerende haar schoot, verloor in 't jeugdig gras;
Toen scheen ik in een zee van honing te verdrinken -
De Liefde sloot mijn mond - 'k bezweek door al mijn leên;
En Filomeelle deed haar schellen gorgel klinken,
En wiegde me in den slaap, in den armen van KLIMEEN H. VAN DEN BURGS Mengelpoëzij, I. D. Door zulke naakte schilderijen zal zich het schoonste Meisje, zo dra ze bij haare schoonheid den minsten adel van ziel bezit, volstrekt beledigd vinden; terwijl ieder weldenkend mensch hier geneigd is met WIELAND uit te roepen: Vereenig u, Danaé! met mij, om de beoeffenaars der kunst te verzoeken, dat het hun believen moge, hunne bekwaamheid in het naakte liever aan aardsche gedaanten, aan voorbeelden welke men niet ontheiligen kan, te betoonen; - indien zij anders niet voor gevoeglijker houden, ook de ondenkbeeldige schoonheid der aardedochteren - van welke juist deswegen geene geestige indrukken te hoopen zijn - van den sluijer, dien zij zo veel te danken hebben, niet zonder noodzaaklijkheid te berooven, en, bij voorbeeld, den voorhang voor de baadende schoonen enkel uit die gansch simpele reren niet wech te trekken, wijl deeze schoonen 'er zich geheel zeker op verlieten, dat ze buiten gevaar zijn, om van mannelijke oogen betast te worden. Bevallig. 2. Boek.
Hoe zeer moeilijk wordt het der Jeugd intusschen, onder het lezen van zulke Minnedichten, te geloven, zo als het waarachtig toch is, dat het hoogste zinnelijk genot der Liefde op zich zelven eene chimère zij, die sneller dan een rook vervliegt en altijd met verijdeling en een lang naberouw beloont. Ieder hart van de minste waarde, dat niet volstrekt louter dierlijk slaat, zal van den enkel zinnelijken wellust altijd zeggen, wat zekere jonge Vrouw in Zwitserland 'er den morgen na haar' trouwdag aan ZIMMERMAN van zeide, *sie habe die ganze vorige Nacht gedacht: ists nur das?*.

Maar zie hier ook een zinnelijk Minnedichtje, doch zo als ik beweere, dat het Minnedicht juist geschikt zij om de jeugd van laage zinnelijkheid te geneezen, en voor een hooger en edeler genot vatbaar te maaken. Wie eenmaal met deeze Fillis ingenomen is, zal zeker eer van louter zinnelijken wellust walgen, dan dat hem dezelve ooit aan zou trekken of verblinden. Een Phrine of Laïs heeft haare toverkracht voor zijn hart verlooren.

FILLIS.

O Liefde! stier gij mijn penseel
Om 't beeld van FILLIS aftemaalen,
Dan zal mijn nedrig dichttafreel
Met de eer der jonge Schoonen praalen.

Mijn FILLIS heeft een gul gelaat,
  Dat, met zijn vriendelijke trekken,
Den vuigen nijd, den stuggen haat
  Tot rede en menschlijkheid kan wekken.
Heur staatig voorhoofd, rond en hoog,
  Dat edel sieraad voor deVrouwen,
Vertoont, op zijnen zagten boog,
  Den zetel van het blank vertrouwen.
Heur tintlend oog is helder bruin,
  En schenkt mijn hart een blijder leven:
Zijn aanblik zou het norsch arduin -
  Gevoel aan 't kille marmer geven!
Heur kaakjes, waar de vreugde op lagcht,
  Zijn juist versierd met flaauwe bloosjes,
En zijn zo welgevuld en zagt
  Als pasontslooten lenteroosjes
Heur lipjes doen het schoonst koraal,
  Voor hunne schoone verw verbleeken.
Zij kunnen door de zoetste taal,
  De rust in 't woelend harte spreken.
Heur borst, door zedigheid bedekt,
  Doet mijn begeerten hevig blaaken,
Om, door verbeelding opgewekt,
  Dien troon der wellust aan te raaken.
Voorts is mijn FILLIS schoon van leest.
  Doch al de schoonheid van haar leden
Wijkt voor haar' lieven zagten geest,
  In luister van bekoorlijkheden,
Het vuur van haar doordringend oog
  Doet mij den jongen boezem gloeien,
Doch weet, stijgt mijne vlam te hoog,
  Met éénen wenk die drift te boeien.

Mijn FILLIS, wen de wellust lagcht,
  Blijft aan den hals der deugde hangen.
Haar rede stilt de woeste klagt
  Van 't al te vuurig minverlangen.
Mijn FILLIS kan de dartelheid
  Aan 't snoer der eerbre liefde binden.
De weelde, schoon zij streelt en vleit,
  Zal nooit heur wakend oog verblinden.
Zo schoon is FILLIS groot gemoed;
  Zo wijs, zo edel is haar denken,
Dat, daar de min haar hulde doet,
  De drift gehoorzaamt op haar wenken.
Mijn Lier, volg FILLIS voorbeeld na;
  Wil teedre minnelustjes wekken!
Doch, dat u nooit een toon ontgaa,
  Die 't schoon der deugde zou bevlekken *Gez. mijner Jeugd en naagel. Ged. door* J. BELLAMY, *bl.* 16 *en volgt.*!

Mogt de Lier van alle onze Nederlandsche Minnedichters deeze vier laatste regels tot een eeuwig opschrift voeren! En gij, bevallige Dichter, die dit Lied zongt! u wenscht mijn hart, wat HERDER *Geest der Hebr. Poëzie* 4 *st. bl.* 145. den ongenoemden Korahiet, die den 45 Psalm dichtte, toewenschte:

Een liefderoos bloeie op uw graf!

Mooglijk vraagt gij mij nu nog, welk een'

Dichter ik onze jeugdige Vernuften, die zich aan het Minnedicht wijden, het liefst aan zou prijzen? Uit alle goede Dichters, van welk eene natie dan ook, kunnen zij nut trekken en wezenlijke bloemen verzamelen; zij hebben alle iets, dat tot de liefde als liefde behoort Hier is de groote TASSO onder anderen ook niet te vergeten. De tafereelen bij hem van de Liefde tusschen *Olinde* en *Sophronia*, van *Tancredo* voor *Ciorinde*, vooral in haare laatste oogenblikken; van de ongelukkige, tedere *Herminia* - zo schoon contrasteerende met den verlaagenden hartstocht van *Reinaud* en *Armida* - zullen altijd een vruchtbaar veld voor den Minnedichter blijven, om de schoonste bloemen voor zijne kunst uit te verzamelen. Maar waarom, vraagt gij mooglijk hier, beveelt gij geene eigentlijke minnedichten aan? Om dat men het eigentlijke Minnedicht, gelijk wij reeds gezien hebben, toch door geen kunst leert vervaardigen. De Natuur en de Liefde zijn hier de eenigste Leermeesteressen. Ik beveel dus alleen zulke Dichtstukken aan, die den jonge Dichter hier eene kieschheid van gewaarwording en eenen rijkdom van gedachten, schilderijen en beeldtenissen kunnen mededeelen, welke naderhand hunne eigen nuttigheid bij hem staaven zullen, wanneer hij door de Natuur en door de Liefde waarlijk gedrongen wordt te zingen., al waren het dan ook maar hunne natuurtoneelen, die, gelijk wij

reeds gezien hebben, zo belangrijk voor den Minnedichter zijn. Alleen wachte hij zich zorgvuldig voor de zodaanigen, die de natuur verdrongen, of naar de gekunstelde overeenkomsten onzer Eeuw berekend hebben. Ondertusschen zoude ik over 't algemeen in de eerste plaats hier OSSIAN aanbeveelen. Het geen een groot kenner en bewonderaar deezer oude Dichtstukken van hem zegt, stem ik gaarn toe. ‘Bij eene lengte van andere schoonheden (dit zijn 's Mans woorden Zie *Noot* (d) onder *bladz*. 28 van den FINGAL; door DENIS; *Weenen* 1784.) behandelt OSSIAN vooral de liefde met zulk eene bijzondere kiesheid, dat zij eene aanmerking verdient. Bij de Grieksche en Latijnsche Dichters is deeze hartstocht eene zinnelijke behoefte
Ik zou dit zo stellig en zo algemeen niet durven verzekeren. WIELAND ondertusschen schijnt op sommige plaatsen (want in de daad hier is de groote Man zich zelven niet altijd gelijk) deeze gedachte ook toegedaan te zijn. Zie b.v. *Agathon* 8 *B.* 7 *Kap.* 't Is hier de plaats niet om dit breedvoerig te onderzoeken; veel minder om WIELANDs gezegden te toetsen en te wederleggen. Zeker hebben de Grieken en Romeinen zeer veel zinnelijks in hunne liefde gehad; echter zijn 'er ook genoeg plaatsen bij hunne beste Dichters voor handen, die duidelijk toonen, dat het beste en edelste gedeelte deezer Volkeren zeer wel eene liefde kende die iets meer dan eene louter zinnelijk behoefte was. En waarlijk, ging het gevoelen van WIELAND hier door, dan waren de Grieken in dit opzicht verre beneden die Volken zelve vernederd, die nog op den eersten trap der beschaaving staan; de Wenden, bij voorbeeld, die volgens het getuigenis van BONIFACIUS (*Epist.* 19 *in* SERRARIL *Biblioth. max. Patrum. T.* 13.) zo edel over de liefde dachten, dat eene Vrouw, die haaren Man verlooren had, geen oogenblik langer wilde leven, maar zich zelve met eigen handen ombragt, om op den eigen houtstapel met hem verbrand te worden. Het lust mij niet, om alles afteschrijven, wat zich hier bij de Grieken voor mij opdoet. Ik behoefde mij slechts bij den enkelen HOMERUS te bepaalen, om eene wolk van getuigenissen aantevoeren. Ik wil u eenige plaatsen alleen aanstippen, en zo gij lust hebt, kunt gij u zelven hier genoegzaam voldoen. Erinner u de schilderij die in de *Ilias* van het karakter van *Hector* en *Andromache* en van hunne onderlinge liefde gegeven wordt; en bedenk 'er dan bij dat *Hector* juist de Man is, van wien HOMERUS het meeste werk maakt, en wiens dood men misschien met meer recht voor de hoofddaad van de *Ilias* te houden hebbe, dan de gramschap van *Achilles* (verg. *de Prijsverh. bij* TEYLERS *Gen.* van J. DE BOSCH bl. 272). Hoe aandoenlijk is de ontmoeting van dit teder paar *L.* 6. *vs.* 394 *sqq!* Wanneer men hierbij de klagten der tedere *Andromache* over den dood van haaren Gemaal leest l. 22 vs. 477 en *l.* 24 *vs.* 725. *sqq*. dan kan ik niet begrijpen, hoe iemand, die gevoel bezit, zulk eene liefde, eene geheel zinnelijke noemen kan, of alleen voor een *instinct* houden, ten zij men met de woorden wil spelen, en alle deugd, alle edel gevoel een *instinct* noemen. De trouw van *Penelope*, zo als dezelve in de *Odyssea* geschilderd wordt, dient even zeer ter bevestiging van een beter gevoelen aangaande de Liefde der Grieken. Laat mij alleen aan uwe herleezing mogen aanbevelen het gesperk, dat zij met *Ulysses* hield, toen haare oogen nog gehouden werden, zo dat zij hem niet kende *l.* 20 *vs.* 105. *sqq*. en dan hunne saamenspraak toen zij hem eindelijk herkende *l.* 23. *vs.* 208*sqq*. waar ik vooral uwe aandacht verzoek op de tedere bezorgdheid (de geduurige Gezellin der waare Liefde) waarmede zij terstond vernemen wilde, welke rampen *Ulysses*, volgens de voorspelling van *Tiresias*, nog te wachten had, en niet eerder met een' geliefden Echtgenoot, die 20 jaaren van

haar afwezig geweest was, zich te bedde begeven, voor dat hij die zwarte voorzegging aan haar had medegedeeld.

Gun mij, dat ik, om het gezegde nog meer te bevestigen, hier eene aanmerking van CASPAR GEVARTIUS bijvoege (*Elect. lib.* 3. *p.m.* 114) '*Veteres, cum in rebus prosperis & ad voluntatem suam fluentibus* Θεων νεμεσιν, Deorum, *inquam ae* Fatorum invidiam *velut perpetuam felicitatis comitem semper extimerent, credebant morte alicujus amici sui aut propinqui, quem singulari amore prosequebantur, aut alia quavis calamitate, invidiam illam Deorum placari & leniri*.' Stervenden worden daarom door de oude Schrijvers ingevoerd, als zich verblijdende over hunnen dood, dewijl die dood strekken zou om de wraak der Goden te bevredigen, en het geliefde Voorwerp, dat zij achterlieten, te bevrijden van rampen, die het anders over 't hoofd hingen. Is dit ook edele Liefde? Dan al was 'er niets, dan het volgende gezegde van SOCRATES bij PLATO, den grooten Man van WIELAND, voor handen, het zoude mij nog overreden, dat de Grieken meer dan eene louter zinnelijke liefde gekend hebben. 'Ik geloof Diotima, spreekt daar deWijsgeer, en tracht ook anderen te doen gelooven, dat de Natuur van den mensch niet ligt iets kan vinden, dat meer naar het bezit eener gelukkige Onsterflijkheid voert, dan de wettige Liefde. V. PLATON. *Conv. p.m.* 331*; ubi & alia praeclara de Amore.* En bij de Latijnen zouden mij alleen de schoone versen, 't zij dan door TIBULLUS, 't zij door een' ander Dichter vervaardigd, die *Sulpicia* ten onderwerp hebben, al waren 'er geen anderen voor handen, levendig overtuigen, dat de Romeinen niet enkel eene zinnelijke behoefte voor liefde erkenden. De twee volgende proeven mogen hier genoeg zijn. *Sulpicia* is ziek - niet haare ziekte, maar de angst van haaren Minnaar voor haar, pijnigt haar hart, en zie hier hoe hem de Dichter vertroost:

Pone metum, CERINTHE*, deus non laedit amantes.*
Tu modo semper ama: salva puella tibi est.

Het andere Dichtstukje wil ik u geheel opgeven, en 'er dan HEYNE over laaten oordeelen:

Est ne tibi, CERINTHE! *tuae pia cura puellae,*
Dum mea nunc vexat corpora fessa calor?
Ah ego non aliter tristes euincere morbos
Optarim, quam te si quoque velle putem.
Nam mihi quid prosit, morbos euincere: ubi tu
Nostra potes lento pectore ferre mala?

En hoor hier de warme *commentaire van* HEYNE:

Ex febri laborans peulla vrice de Cerinthi sui amore sollicitam se esse ait. Est suauissimum poëmatium puellae dulcissimae. Quid enim amabilius esse potest hoc ingenio! hoc affectu in amantem! - Benne placideque quiescas!

Terraque securae sit super ossa leuis!

Mag ik u hierbij nu nog, om van de laatste *Elegie* van PROPERTIUS, en die van ALBINOVANUS *ad Liviam* te zwijgen, aan een der schoonste versen van STATIUS herinneren? Ik meen dat, waarin hij *Abascantius* over den dood zijner Huisvrouwe *Priscilla* troost. (Sylv. V. I.) Hoe aandoenlijk is reeds in het begin de beschrijving der tederheid van den ongelukkigen Man:

- auferre rogis umbram conatur, & ingens
Certamen cum morte gerit, curasque fatigat

Artificum, inque omni te quærit amare metallo.

Hoe roerend de schilderij der rouwe, die bij den dood zijner *Priscilla* in geheel het huis heerschte, *vs*. 18 & *sqq*. en van de troostlooze droefheid, die een jaar na haar gemis zijne oogen nog altijd van traanen deed overvloeien *vs*. 30 *sqq*. ‘God ziet deeze traanen (zegt hij) &

Hinc etiam documenta capit, quod diligis umbram
Et colis exsequias; hic est castissimus ardor.

Den volgenden regel wil ik niet afschrijven, om dat hij een van die laage vleierijen aan *Domitiaan* behelst, waardoor dit schoone stuk ontsierd wordt. Ook wil ik liever het geheele vers verder aan uwe eigen nalezing overlaten, dan u meer vermoeien. Alleen kan ik niet nalaaten 'er de volgende plaats, waarop ik boven reeds oogde, nog bij te voegen. *Abascantius* stond in blaakende gunst bij den Keizer, en bekleedde de aanzienlijkste ambten. Naar de oude denkwijze was zijn geluk te hoog geklommen. De *invidia fatorum* moest bevredigd worden, en zie nu, hoe de Dichter *Priscilla* invoert, zich verblijdende, dat haar dood die bevrediging uit zou werken, en haar' Man vervolgens van rampen bewaaren, *vs*. 183. *sqq*.:

- vidi omni te pridem in flore nitentem,
Vidi altæ propius, propiusque accedere dextrae,
Non in te fatis, non jam coelestibus ullis
Arbitrium: mecum ista fero: *tu limite coepte*
Tende libens & c.
En nu geen woord meer hiervan.

Tot dus verre was deeze noot reeds afgezet, toen men mij een werkje zond, dit jaar te Hannover uitgekomen, onder den titel: *Geschichte der Weiber im heroïschen Zeitalter von* CARL. GOTTH. LENZ. In de derde afdeeling van het zelve, die tot opschrift heeft: *Liebe und Ehe*, wordt juist betoogd, wat ik in deeze noot betoogen wilde. Ik wijze 'er mijne Lezers derhalven heen; zij zullen 'er volkomen voldoening vinden.
;

bij de Italiaanen is zij metaphysisch, bij de Franschen geestig, bij OSSIAN van eenen

aart, die aan geen van deezen gelijk is. zij grondt zich op gewaarwording en hierom is

zij teder en spreekt geene geestige, maar eene roerende taal. Zij werkt door de zin-

nen, maar zij verkiest de fijneren, welke het gezicht en gehoor zijn; hierom is zij noch

geheel onstoffelijk, noch geheel dierlijk; maar natuurlijk en edel. Meenig Dichter

wanneer hij voorwerpen beschrijft, die het obsceene nabijkomen, verraadt eene gemoedsbeweging, die zich met den enkelen aanblik niet te vergenoegen schijnt, OSSIAN staat hier altijd stil. Zijne liefde is bescheiden en van een ongedwongen ingetoogenheid.

Terwijl de geheimzinnige terughouding van

anderen dikwerf meer tot een prikkel, dan tot een teugel dient, wijdt hij met eene onschuldige vrijheid over al de deelen van het zichtbaare schoon uit, en vertoeft 'er zo natuurlijk bij, dat hij ons zelfs niet eens verdacht wordt. Hij gaat niet verder, wijl hij niet gelooft, dat men verder gaan kan. En dus is, zo als ik reeds gezegd heb, zijne grootste kunst, de Natuur te verfraaien, zonder haar te verstommelen.'

Men zou deeze lofrede op Ossian door eene menigte van treffende plaatsen uit zijne Dichtstukken staaven kunnen. De FINGAL, de TEMORA zijn 'er vol van. CARRICTHURA, CALTHON en COLMALA, ITHONA kunnen overal de schoonste voorbeelden hier aan de hand geven; vooral in DARTHULA (daar BLAIR met zo veel vuur van zegt: wie deeze geschiedenis zonder vertedering lezen kan, moge zich zelven geluk wenschen, als hij 't goed vindt; hij is voor alle sympathetische aandoening voor eeuwig verlooren) komt Ossian den gegeven roem in den volsten zin toe. Wilt gij intusschen een paar proeven uit de duizend, waarin hij de Liefde zo kiesch, zo teder, zo pathetisch behandelt, dat men 'er bij andere Dichters schaars één voorbeeld van

vinden zal, lees dan de volgende schoone plaatsen.

De eerste is uit ITHONA. Deeze bevallige Dochter van NUATH was de Geliefde van GAUL. Haar Minnaar, door FINGAL ten strijde opgeroepen, had haar bij zijn vertrek beloofd, zo hij den krijg overleefde, op een' bestemden dag weder te keeren. Zij bleef inmiddels eenzaam en verlaaten, ook van haaren Vader en Broeder, te Duthiathmon, de woonplaats van haar Geslacht. DUNROMMATH, de gebieder van Uthal; wiens liefde zij in voorige dagen versmaad had, nam de afwezendheid haarer Vrienden waar, en ontvoerde de ongelukkige ITHONA met geweld. Hij bragt haar op een woest eiland, *Tromathon* genaamd, en verbierg haar daar in een hol. De rampzalige GAUL keert ten bestemden dage weder, verneemt de ontvoering, en zeilt, van haare schande echter nog onbewust, haar ter wraak na. Zie hier een gedeelte van de tedere saamenkomst der Gelieven:

'GAUL verhief zijne zeilen. De Winden bruischten nederwaards van den heuvel. De golf overreikte hem aan de golf door de Diepte. In 't midden der wateren vertoonde zich *Tromathon*, op den derden dag, als

een blaauw schild. De witte baaren brulden tegen haare rotsen. De treurige ITHONA zat aan den oever. Zij beschouwde de rollende golven, en haare traanen vloeiden. Maar toen zij GAUL in zijne wapenen zag, rukte zij zich op, en wendde haare oogen weg. Haare aantrekkelijke wang is rood en van schaamte ter aarde gebogen. Haar bleeke arm beeft aan haare zijde. Driemaal poogt zij hem te ontvluchten, en driemaal missen haare krachtelooze treeden.

'Dochter van NUATH, sprak de Held, waarom ontvliedt gij mijnen blik? Zijn het vlammen des doods, die uit mijne oogen branden? verdonkert haat mijne ziel? Gij zijt mij de straal van den Morgen, verrijzende in een vreemd gewest! Maar gij hult uw aanschijn in jammer - is ITHONA'S vijand in den omtrek? Mijn ziel brandt om hem aantetreffen. Het zwaard siddert aan mijne zijde, en smacht om in deeze vuist te bliksemen. Spreek, Dochter van NUATH! ziet gij mijne traanen niet?' -

'Jonge Gebieder van Strumon, antwoordde het Meisje, waarom doorploegt gij de donkerblaauwe baaren voor NUATHS treurige Dochter? Ach! ware ik heimlijk vergaan, als de bloem aan de rots, die haar

lieflijk hoofd ongezien opheft en haare verwelkte bladeren in den wind verstrooit! - GAUL! waarom kwaamt gij om mijn stervend zuchten te hooren? Ik verdwijne in mijne jeugd; mijn naam wordt niet vernomen, of hoort hem iemand, zo zucht hij 'er bij. Dan rollen de traanen van NUATH, en dan smart ook u ITHONA'S verloren naroem! Maar zij zal in het graf slapen, verre van de stemme des rouwklagers! - Wat bragt u, Gebieder van Strumon! tot de, van de Zee geslagen, klippen *Tromathons* over?'

'Ik kwam om uwe Vijanden te treffen. Mijne ziel voorgevoelt den donkeren dood van DUNROMMATH, of ik zelf, ik zal vallen! - ITHONA! als GAUL nederligt, zo richt zijn graf op aan gindsche slijmige Rots. Doorploegt dan eene verre Kiel de baaren, roep de Zoonen des Meirs, roep ze, en geef hun dit zwaard, om het naar de Gewelven van Morni overtevoeren. Dan zal de grijze Gebieder ophouden naar de terugkomst zijns Zoons in de Woestijne uittekijken.'

'Zou NUATHS Dochter dan leven? (gaf zij met eenen luiden uitbarstenden zucht tot antwoord) zou zij leven in Tromathon als

MORNI'S Zoon geveld is? Mijn hart is niet uit gindsche rots gehouwen, mijn ziel is niet zorgloos als deeze Zee, die haare blaauwe golven op elke windvlaag verheft, en onder de stormen zich omwentelt! De wind, die u ter neder stort, zal te gelijk ITHONA'S takken ter aarde strooien. Wij willen te saamen verwelken. De enge wooning bekoort mij, mij bekooren de graauwe steenen des doods; want nimmer, o Tromathon! nimmer zal ik uwe, door de Zee omspoelde, klippen verlaaten!'

(Hier verhaalt ITHONA aan haaren Minnaar, hoe zij door Dunrommath ontvoerd wierd, die onder dit verhaal met zijne benden aan komt rukken. GAUL schikt zich tot den strijd, terwijl hij zijne Geliefde aanraadt, in de Grot de uitkomst van denzelven te verbeiden. De Geweldenaar valt, en zijn laf hartig volk neemt de wijk naar de schepen, en verlaat het Eiland. GAUL haast zich naar de Grot. Hij ziet een' Jongeling tegen de rots leunen. Een pijl had hem de zijde doorboort. Zijn oog rolt flaauw onder zijnen helm. De ziel van GAUL wordt treurig, hij nadert en spreekt den Ongelukkigen dus aan):

'Kan GAULS hand u heelen, o Jonge-

ling met het treurige voorhoofd? Ik heb kruiden der bergen gezocht; ik heb ze aan de verborgen oevers hunner stroomen verzameld. Mijne hand heeft de wonden der Dapperen geslooten; hunne oogen hebben mij gezegend. Waar woonden uwe Vaderen, o Krijgsheld? Waren zij van de Zoonen der Magtigen? Aan de stroomen van uw moederlijk Land zal jammer als nacht nederzinken. Gij zijt in uwe jeugd gevallen!'

'Mijne Vaderen, antwoordde de Vreemdeling, waren van het geslacht der magtigen; maar zij zullen niet treuren, wijl mijn roem verdweenen is, als de nevel des morgens. Hooge muuren verheffen zich aan den oever van *Duvranna*, en beschouwen hunne bemoste toorens in den stroom; achter hen verrijst eene rots met hangende kruinen. Haar kunt gij in de verte zien. Daar woont mijn Broeder. Hij is in den strijd beroemd: geef hem deezen blinkenden Helm.'

De Helm ontzonk aan de hand van GAUL. Het was de gewonde ITHONA! Zij had zich in de Grot gewapend, en kwam om den dood te zoeken. Half zijn haare zwaare oogen gesloten; het bloed ruischt

uit haare zwellende zijde. ‘Zoon van MORNI; sprak ze, richt mijn graf op. Slaap giet zich als schaduwen over mijne ziele. ITHONA'S oogen zijn treurig! o Ware ik te *Duvranna* in den glanzenden straal mijnes roems gebleven! dan waren mijne jaaren in vreugde weggevlogen, dan hadden de Maagden mijne gangen gezegend! Maar GAUL! ik val in de jeugd; mijn Vader zal in zijne Halle over mij bloozen!’

Zij viel verbleekt aan de rots van Tromathon neder. De treurige krijgsheld richte haar graf op. Hij kwam naar Merven te rug; wij zagen de schaduwen zijner ziel. OSSIAN greep de Harp om ITHONA te prijzen. Vreugde schemerde weêr op het gelaat van GAUL. Echter ontvoer hem temet in 't midden zijner Vertrouwden een zucht, de windvlaag gelijk, welke, na dat de storm zich gelegd heeft, de wiek nog schudt.’

De tweede proef, die ik u aan wilde bieden, is de schoone Episode van COMAL en GALBINA, uit het *2de Boek van den Fingal*. Dus luidt ze:

‘COMAL was een Zoon van Albion, een Gebieder over honderd heuvelen. Dui-

zend stroomen drenkten zijne Herten; duizend rotsen weergalmden van de stemmen zijner Honden. Zijn gelaat was de zachtheid der Jeugd, zijne vuist het verderf der Helden. Hij beminde een eenig meisje. Zij was een glans van schoonheid, en dochter des magtigen CONLOCHS. Als een Zonnestraal blonk zij onder de Maagden. Heur Hair was de vleugel van de Raaf. Geen wild bleef haare honden op de jagt verborgen. De pees van haaren boog huilde in de winden. Haare ziel was aan COMAL gebonden. Dikwerf waren hunne verliefde blikken op elkander gevestigd. Zij gingen vereenigd ter jagt. Gelukzalig waren hunne heimelijke gesprekken.

Maar ook GRUMAL beminde het Meisje, de donkere Gebieder van het stormachtig Ardven. Hij beluisterde haare eenzaame treeden op de Heide. Eens dat de Nevel hen, van 't jaagen afgemat, voor het oog hunner Gezellen verborg, troffen COMAL en GALBINA zich in Ronans Grot aan. Zij was de gewoone wijkplaats van COMAL. Haare wanden waren met zijne wapenen versierd. Daar bevonden zich honderd schilden van dierenhuiden, honderd helmen van klinkend staal, ‘Rust hier, sprak hij, mij-

ne geliefde GALBINA; gij licht van Ronans Grot! Ginds op de toppen van Mora vertoont zich een Hert; ik vlieg het te gemoet en ijlings keer ik weder.' - 'COMAL! was haar antwoord, ik vrees den donkeren GRUMAL, mijnen vervolger. Ook hij bezoekt de Grot van Ronan. Onder de wapenen wil ik hier rusten; doch keer, mijn Dierbaare! keer spoedig weder!' - Hij ijlt op Mora het Hert te gemoet.

Intusschen neemt GALBINA het besluit om de liefde van haaren Minnaar te beproeven. De bevallige leden met Krijgstuig bedekt, verlaat ze de Grot. Nu gelooft COMAL den Vijand te zien. Zijn hart klopt hem; zijne gelaatsverf verandert zich; 't wordt donker om hem heen. Hij belaadt den Boog. De Pijl sist. - Ach, Galbina! - Zij zinkt in haar bloed. Nu vliegt hij woedend naar de Grot en roept de Dochter van CONLOCH - Geen antwoord van de eenzaame rotsen. - 'O mijne Geliefde! waar zijt gij? geef antwoord!' - Eindelijk ontdekt hij haar lillend hart, nog kloppend tegen zijn' geworpen pijl. 'Mijne GALBINA! U heb ik geveld!' Hij zonk op haaren boezem ter neder.

De Jagers vonden de Ongelukkigen. Hij doolde

naderhand nog wel op den Heuvel; maar talrijk en zwijgend waren zijne treden om de donkere woning zijner Geliefde. Schepen des Meirs bereikten den Oever. Hij streed. De Vreemdelingen vloden. Hij zocht den dood op het slagveld; maar wie kon den magtigen COMAL vellen? Nu wierp hij zijn donkerbruin schild van zich. Een pijl trof zijne mannelijke borst. Hij rust met zijne Galbina bij het geloei der bruischende golven. De Schipper beschouwt hunne graven, wanneer hij de noordelijke baaren doorploegt.'

Is het nu wel te verwonderen, dat de kundigste en fijnste kenners van het schoone de liefde, zo als OSSIAN ze gebruikt heeft, wegens haare tederheid en kieschheid, als met eenen adem geprezen hebben? BLAIR *Kritisch. Abhandl. über die Gedicht*. OSSIANS. verheft ze boven alles wat de Ouden ons hier aan kunnen bieden. 'De geboren Krijgshelden van OSSIAN, zegt SULZER *Allgem. Theor. der schön. Künste.* 3 *Th. Art*. OSSIAN., laaten niet na voor vrouwelijke schoonheid bij uitstek gevoelig te zijn. Een blanke

vrouwelijke arm, zwarte, over eene blanke borst golvende, lokken, eene schoone stem, verwekken in hun een zoet, maar daarbij zeer zedig gevoel. De menigvuldige toneelen van Liefde, die in OSSIANS gedichten voorkomen, zijn altijd op de aangenaamste en zedigste wijze behandeld.' MACPHERSON Zie 's Mans Noot onder CATHLODA. gaat nog verder. Hij beschuldigt onzen Bard van partijdigheid voor het gantsche Vrouwelijk Geslacht, bij gelegenheid dat deeze zelfs de Dochter des gruuwzamen ANNIRS, de Zuster des wraakzuchtigen en bloeddorstigen HARNO'S, van de gebreken, aan haaren stam eigen, vrij schildert, en met een hart, vol gevoel en tederheid, ten tooneele voert. Gelukkige Bergschotten, die u geen denkbeeld van eene wraakzuchtige en bloeddorstige Vrouw kondet vormen!

Eene enkele aanmerking nog, en ik kan deeze brief besluiten. Zo gij mijn gezegde omtrent het Nationaal Minnedicht doorgedacht hebt, zult gij reeds overtuigd moeten zijn, dat het bij mij eigentlijk niets anders is, dan eene voorbereiding tot het hooge Minnedicht bij uitnemendheid. Immers

mijnen raad volgende, verbetert de Minnedichter onder zijne Landgenooten van lieverlee de valsche begrippen, door de weelde, en het daar uit ontstaane zedenverderf, omtrent de Liefde ingesloopen. Hij brengt dus alles weder nader aan de waare Liefde. Door dit middel komen ongetwijffeld de Minnezangen van verschillende Volkeren tot elkander. De Liefde zal tastbaarer bij de eene Natie zijn, wat ze bij de andere is; haare taal zal dus niet meer kunnen verschillen, en eindelijk moet gewis het Minnedicht bij uitnemendheid 'er uit geboren worden, daar ik u in eenen volgenden nog nader over onderhouden moet.

VIJFDE BRIEF.

OVER HET MINNEDICHT BIJ UITNEMENDHEID.

Door deeze laatste en verhevenste soort van Minnedichten, verstond ik den *zucht der waare, onverdeelbaare, zich zelve altijd gelijkblijvende, Liefde*.

De edele neiging, die deezen Minnezang voort zal brengen, bestaat door haar zelve. In haaren eersten oorsprong was zij Liefde, onder aller Volksbegrippen en vooroordeelen bleef zij Liefde; de Voorspoed kon haar nimmer een nieuw of meerder vuur bijzetten; de Tegenspoed kon haar nooit doen verflaauwen. Op den Troon vindt ze haaren glans en zaligheid in zich zelve; op het Veld is zij het, die de Lente haare schoonste bloemen leent, en alle de jaargetijden in eene eeuwige Lente herschept; in de Hutten, met riet gedekt, weet ze de

zorgen en den kommer te weeren. Zo dra zij 'er woont, woont 'er het waar geluk tevens; de Armoede gaat 'er hand aan hand met zalige tevredenheid, en de broodkorst en waterteug ontvangen 'er eene waarde, die alle de lekkernijen der weelde, vereenigd, nimmer bezaten. De Minnaar in het Hoogelied, de Herders van GESSNER, en de onbeschaafde armoedige Laplander, dien wij in onzen eersten brief hoorden zingen, zijn door dezelfde Liefde even zalig.

Traun, der Mann ist Neides werth,
Dem sein Gott ein Weib bescheert,
Schön und klug und tugendreich,
Sonder Falsch, den Täublein gleich!

Seiner Wonne Maasz ist grosz!
Seine Ruhe wechsellos!
Denn kein Kummer nagt den Mann,
Den solch Weiblein trösten kan!

Gleich des Mondes Silberblick,
Lächelt sie den Gram zurück;
Küszt des Mannes Thränen auf,
Streut mit Blumen seinen Lauf.

Wenn ihn jäher Mut empört,
Er nicht mehr des Freundes hört,
Wenn von Zorn die Brust ihm glüht,
Und sein Auge Feuer sprüht;

O! dann schleicht sie weinend nach,
Sänftigt ihn mit einem Ach!
Also kühlt der Abendthau
Die versengte Blumenau!

Keine Mühe wird ihm schwer!
Keine Stunde freudenleer!
Denn nach jeder Arbeit Last
Harret sein die süsse Rast!

Engel fördern ihre Ruh,
Drücken beider Augen zu!
Ihrer keuschen Ehe - Band
Knüpfte Gottes Vaterhand!

Gott schenkt ihren Söhnen Mut,
Für die Tugend reges Blut!
Stärket ihren jungen Arm,
Macht ihr Herz für Freiheit warm!

Mit verschämten Reizen blühn
Ihres Bettes Tochter! glühn
Mit der Mutter Unschuld, rein
Wie ein Quell im Sonnenschein!

Drob erfreut der Vater sich,
Drob die Mutter inniglich;
Ihr vereintes Dankgebet
Preist den Geber früh und spät!

Gold hat keinen noch beglückt;
Falscher Ehre Lorbeen drückt;
Wer nach Würden hascht, greift Sand;
Wissenschaft ist oft ein Tand:

Aber Weiber giebt uns Gott!
Ohne sie ist Leben Tod!
Weiber leichtern jedes Joch!
Lieben uns im Himmel noch! Ged. der Brüd. C. und F. L. Graf. zu Stolberg. p.m. 32.

Over 't algemeen kan men van deeze Liefde zeggen, dat ze terstond iets onsterflijks in haare natuur vertoont. Waar ze zich immer aan het hart kennen deed, vereenigt ze voor altijd, en brengt met een scheppend vermoogen eenen adel in het zelve voort, die de laagere driften aan band legt, naar volmaaktheid streeft, en het denkbeeld zelfs van scheiding niet dulden kan. Dit laatste is zo karakteristiek in de waare Liefde, dat men ook bij Volkeren, die of volstrekt geene, of althans zeer oppervlakkige en twijffelachtige begrippen van de onsterfelijkheid der ziel hadden, dezelve echter altijd eene onsterflijkheid droomen ziet, om 'er een geheel leven naar te dorsten en op te mikken. Hoe donker deeze gewaarwordingen voor het verstand dan ook zijn mogten, het hart gevoelde 'er de waarde genoeg van, om 'er eene verkwikking uit te trekken, die, buiten deeze zoete begochelingen, de ge-

heele Natuur niet in staat was te geven. Van hier de wellust bij Lijkbussen en op Graven zo menigmaal gesmaakt. Wat was het anders dan dit donker voorgevoel van Onsterflijkheid, dan deeze liefelijke droom eener laatste hoope, die de tedere Minnaaresse of Echtgenoote eene waereld met alle haare heerlijkheid en vermaaken vrolijk deed vaarwel zeggen, om haare jeugd bij de asch en het gebeente van den Man, dien ze bemind had, te verteeren; die haar daar, met zijne lijkbus of grafzerk aan haar hart gekneld, onder het plengen van traanen, die onmiddelijk uit haare ziel voortvloeiden, in haare treurigheid zelve een genoegen deed vinden, 't welk haar met het leven op nieuw verzoende en dat haar gewis de gantsche Schepping niet vervullen kon? Het eigen, dat bij de woeste Malabaaren de overgeblevene Echtgenoote met meer vreugd levendig in den brandenden houtstapel deed springen, die het dierbaar overschot van den Vriend haarer ziel verteeren zou, dan langer op eene aarde, daar hij geen bewooner meer van was, om te doolen Zij, die zich hier *La Veuve du Malabar* van LE. MIERRE of de *Lanassa* van PLÜMICKE herinneren, zullen mooglijk vreemd vinden, dat het geen zij in beide die stukken als een vooroordeel, der menschlijkheid onwaardig, hebben zien bestrijden, door ons aan een veel edeler oorsprong toegekend wordt; maar zij gelieven in 't oog te houden, dat het hier mede, als met de meeste soortgelijke dingen gegaan zij; wat eerst door het hart, en zelfs door een edel hart uitgevonden en verricht wierd; wat in zijn doel toen waarlijk groot en verheven was; werd eerlang enkel eene koude nietsbetekenende plegtigheid, daar het hart voor niets in deelde, maar daar de eerzucht de meeste slachtoffers aan leverde. Intusschen mag men veilig geloven, dat 'er onder de duizenden, die zich aan de dwinglandij der gewoonte ook voor een Man, dien ze nimmer bemind hadden, uit valsche schaamte onderwierpen, altijd nog eene enkele zal geweest zijn, die door de Liefde bestierd, dit uit de oude edele bron, vrijwillig en met vreugde verrichtte. Het gezegde van den Abt MONGAULT geldt ook hier: *Si les honneurs funebres ne sont quelquefois que des marques de la vanité des vivans, ils sont aussi souvent des preuves de leur attachement & de leur tendresse.* Wilt gij iets van deeze plegtigheid zelve weten, zie hier hoe zij in den *verkorten Staat en Geschiedenis van alle Godsdiensten* 1 *D. bladz.* 97. verhaald wordt: ‘De Priester doet eene Lijkrede, en vraagt aan de Weduwe, of zij met haar' Echtgenoot begeert verbrand te worden? Indien zij zulks weigert, wordt ze genoegzaam voor eerloos verklaard. Maar de voorslag der verbranding inwilligende, verzekert haar de Priester, dat zij, na haaren dood, daadlijk haaren Echtgenoot zal ontmoeten, en in eeuwigheid gelukkig met hem leven. Nabij het huis van den Overledenen wordt een groote houtstapel opgericht en het lijk daarop gelegd. De Priester en Bloedverwanten geleiden de Weduwe naar den brandstapel. Hier wascht zij zich en legt haare sieraaden af. De Priesters bidden met haar, en na dat zij hun eenig geld gegeven heeft, doet zij een geel doodkleed aan, giet een pot met olij over haar hoofd, en laat zich verbranden. De asch der Overledenen wordt zorgvuldig vergaderd, en in de Rivier de Ganges geworpen..

Ondertusschen is het niet te ontkennen, dat deeze troost bij de Heidenen met zeer

veel nevelen omtoogen is geweest. Hij was en bleef ook daar voor de waare Liefde de beste en eenige troost, maar hij bezat die klaarheid en zekerheid niet, welke zij zo graag vordert. Het geen wij uit OSSIAN reeds opgegeven hebben, zal elken gevoeligen Lezer eer akelig maken, dan dat het hem die donkere toekomendheid zal doen aanhangen, ik laat staan, 'er de genoegens eener aardsche verkeering vrolijk aan doen opofferen.

Gij zult u hier zeker den treurigen CICERO bij het overblijfsel zijner geliefde TULLIA herinneren. En gewis, zijn voorbeeld

bewijst aan den eenen kant, hoe duldloos het ten allen tijde voor het hart ware, te moeten denken: ik ben voor eeuwig gescheiden van het geen ik boven alles beminde; en aan den anderen kant, hoe gemaklijk wij het onzekerste gevoelen voor de waarheid zelve begroeten, zo dra ons lijdend hart 'er de minste verligting door ontvangen kan Zie hier over de *Remarques sur le* FANUM *de* TULLIA, *Fille de* CICERON, par *M. l'Abbé* MONGAULT; te vinden in het 2de Deel van de *Memoires de Litterat. tirez des Regîtres de l'Acad. Royal, des Inscript, & bell. Lettr*. De plaats, daar ik hier voornaamlijk op doel, is de volgende: *Pour Cicéron, quoique selon l'esprit sceptique de la Philosophie des Académiciens, dont il faisoit profession, il ne paroisse point avoir eu de sentiment fixe & assuré sur l'immortalité de l'ame; on voit néanmoins qu'il panchoit fort de ce coté là. Mais dans le Livre de la Consolation, il n'en parloit plus comme d'une chose douteuse; sa douleur étoit trop interessée a regarder cette opinion comme certaine; il ne pouvoit se resoudre à penser qu'il étoit séparé pour toujours de sa chère Tallia. Il étoit dans cette disposition d'esprit qu'il exprime ainsi dans le premier livre des Tusculanes en la personne d'Atticus: Cette opinion me fait plaisir, je souhaite qu'elle soit véritable, & quand elle ne le seroit pas, je souhaite du moins qu'on me persuade qu'elle l'est.* me vero delectat, idque primum ita esse velim, deinde, etiamsi non sit, mihi tamen persuaderi velim..

De Romeinsche Redenaar moest zich bij het lijk eener beminde Dochter (en wat zijn nog alle de banden des bloeds, vereenigd, bij den enkelen band, die waare Liefde knoopt?) eene Onsterflijkheid droomen of van smart vergaan. Inmiddels, altijd donkere onzekerheid! troost, die op eene verbeelding rust, welke men zich niet altijd als eene verbeelding ontveinzen kan! In de daad het is een noodtroost, die nimmer vooraf streelt, nimmer vooraf de ziel verheft; maar enkel dan, wanneer de scheiding werkelijk daar is, noodzaaklijk wordt, met die duizenden van beuzelingen en verbeeldingen, welken wij in eenen wanhoopigen toestand gewoon zijn aantegrijpen, om niet van weedom des harten te stikken.

De beter Godsdienst, die ons bestraald heeft, biedt hier alleen een volkomen troost. 't Is door denzelven, dat de onsterflijkheid aan 't licht gebragt, en de tijd in den volsten zin aan de eeuwigheid is verbonden geworden. Hoe verbaazend moet het tooneel der Liefde door zijnen gelukkigen invloed

veranderen! welke heerlijke, onverwelkbaare bloemen moeten niet alom voor den Christen Minnedichter ontluiken, bloemen, schooner en duurzaamer, dan ze de grootste Vernuften onder de Grieken en Romeinen immer op hunnen weg vonden! Zou dus onze Minnezang niet edeler, niet verhevener zijn, dan die der Ouden? Zou ze de Deugd en het waar Geluk niet lijnrecht in de hand werken? Gewis, indien de waare Liefde, zo als wij gezien hebben, overal en ten allen tijde naar volmaaktheid streefde; dan moet ze onder Christenen, die de waare volmaaktheid kennen, geheel in haar eigen element zijn; dan moet ieder Minnedichter onder ons den Adelaar gelijken, die de Zon te gemoet stijgt, en tot bijschrift voert: Niets laags ontvlamt mij!

Ik ben verzekerd, mijn Vriend! dat gij opgeklaard genoeg denkt, om het niet *Profaan* te keuren, dat ik u hier eenige oogenblikken over den weldaadigen invloed van den Christelijken Godsdienst op de Liefde onderhoude. De ongelukkigen tijde zijn toch voor het grootste gedeelte afgedreven, waarin men denzelven binnen de prachtige muuren van eenen Tempel, of tot de eenzaame wanden van een Bidcel, bepaalde.

Wij zijn thans vrij algemeen overtuigd, dat hij op den geheelen Mensch in alle zijne betrekkingen en daaden, in zijne voor- en tegen-spoeden; zelfs in zijne vermaaken en uitspanningen, in moet vloeien, zal hij waarlijk de Godsdienst van den verheven Insteller zijn, naar wiens naam wij ons noemen. Deeze is toch niet anders, dan de kennis van de middelen, die de menschen tot de moogelijkste Gelukzaligheid kunnen brengen. Hoe vreemd zou het derhalven aan een onbevooroordeeld denkend hoofd terstond reeds voor moeten komen, indien men beweeren wilde, dat een Godsdienst, die uit zijnen aart tot het geluk leidt, en daarom op alles invloeit, alleen geenen wezenlijken invloed op de Liefde had, op de Liefde, zo niet de grootste, althans zeker een van de grootste bronnen van geluk en ongeluk in dit en een volgend leven. Maar, gelijk ik zeide, gij zij boven deeze bekrompen denkwijze verheven.

Om nu deezen invloed van den Christelijken Godsdienst in eenige bijzonderheden nader doortedenken, zo als gij waarschijnlijk van mij begeeren zult, biede ik u de volgende aanmerkingen aan. Zij zullen 'er u mooglijk toe op het spoor brengen.

Zeker, indien het waar is, dat 'er geene ondraaglijker gedachte voor de waare Liefde zij, dan die eener eeuwige scheiding ‘Wie de blijdschap der opstanding nog niet kent, wie haare vertroosting nog niet gesmaakt heeft; die zie slegs eenen Vriend of wel eene Beminde sterven, en hij zal ze leeren kennen.’ KLOPSTOCK., en 'er nimmer een eenig sterveling oprecht en vuurig beminde, die niet, bij den dood van het geliefde voorwerp, al het geluk, dat hij hier ooit bezat, of immer voor hem nog te verkrijgen was, met de grootste blijdschap zijner ziel zou gegeven hebben, zelfs maar voor de flauwste hoop van wederzien, van wedervereeniging; dan spreekt het van zelven, dat een Godsdienst, die dit wederzien, deeze wedervereeniging predikt, hier door reeds den grootsten invloed op de Liefde moet hebben, hier door reeds uit zijnen eigenen aart een zeer beminlijke Godsdienst voor de Liefde zijn moet.

So freute nie der nahende Früling dich
Von jungen Blüthen duftend und Thaugeruch,
Nicht so das helle Laub der Aeste,
Schwankend von wiegenden Nachtigallen.

O Wiedersehen! Lieblich,wie Sonnenschein
Nach Regen, schön und freundlich, wie Abendroth,
Erwünscht, wie Morgensonnen, Vorschmack
Ewiger Freuden nach lezter Trennung! Ged. der Graf. zu STOLBERG. n.m. 126.

Dan het is hier niet alleen, dat hij zijnen wezenlijken dienst verricht; van het oogenblik dat hij op de Liefde invloeit, weert of vermindert hij met de eene hand alle die rampzaligheden, die ook uit de edelste liefde, in harten, door het zedelijk kwaad van hunnen oorspronglijken adel beroofd, voort kunnen vloeien; terwijl hij met de andere alle haare wezenlijke genoegens zuiverer en duurzaamer maakt, en niet rust, voor dat hij haar in de onveranderlijke Gewesten van geluk en waarheid overgebragt heeft.

Tot welke eene verhevenheid moet de waare Liefde, in de eerste plaats, niet opklimmen, zo dra ze zich van den engen omtrek deezer aarde, van den naauwen kluister des Tijds ontstlagen ziet? Waarachtig te beminnen en uitzichten eeuwig als de ziel zelve te hebben, en dan nog bovenmaate aan het stof verkleefd te zijn, is, voor het hart, dat zijne waarde gevoelt, onmooglijk. Elke gedachte, ieder woord, elke daad staat

hier in betrekking tot onveranderlijke gelukzaligheid, en wordt enkel voor zo ver genot als deeze betrekking duidelijker en voelbaarer voor het hart is. De Liefde zelve is hier de geduurige Herinnerster, en de minste van haare herinneringen is een wezenlijk genot ‘Menschelijke Vriendschappen zijn van geringe waarde, indien zij niet strekken, om een verlangen naar de onsterflijkheid in ons te ontsteeken; en zij zijn ons, buiten twijffel, ook daar toe gegeeven. Want wanneer verlangt toch de ziel daar vuuriger naar, dan aan den boezem van eenen Vriend, dien men voor eeuwig wenscht te bezitten. Zeker, mijn Geliefde! geen uuren van mijn leven zijn zaliger verloopen, dan die, welke ik welëer met twee Vrienden, waar van de één nu reeds een Engel is, onder zulke gewaarwordingen, heb doorgebragt. Mijne gantsche ziel word helder en ontvlamt, wanneer ik de gedachtenis van deeze uuren te rug roepe.’ *Nagelaten Schriften van* MARG. KLOPSTOCK, *bladz.* 74.. Nu wordt dit leven in den volsten zin niets dan eene voorbereiding, eene kweekschool voor den Hemel, en wat zegt de langste scheiding op aarde voortaan? Waar Deugd en Pligt haar beveelen, wordt zij zelve een bron van heil, grooter dan louter stoffelijke Liefde, in den vollen oogst haarer vlugtige genietingen, immer kende. Zelfs die

des Doods heeft alle haare akeligheid voor haar verlooren. Zij is haar, wat die van eenige weinige uuren voor twee reizende Vrienden is. Zij gaan eenen verschillenden weg; maar de Avond vereenigt hen in hun algemeen Vaderland, en nu verlaaten zij zich nimmer weer.

Schouw den Christen Echtgenoot op Kerkhoven en bij Graven na. Welk eene taal vloeit hem daar uit de van vreugde bevende lippen! Hij staart het graf aan, daar zijne geliefde Gade in nederzonk; geene hooplooze traanen bevochtigen zijne wangen; zo hij schreit, schreit hij van weemoedige blijdschap, en zijne traanen vergezellen dit Zegelid: Uwe Dooden zullen leeven - ook mijn dood ligchaam - zij zullen opstaan. Juicht gij, die in het stof woont!

In deinen Armen selbst, vortreffliche Zemire!
Fühlt ich den stillen Zug, den ich jezt heftger spüre.
Weil mir bey deinem Reiz ein Wunsch noch übrig blieb,
So war die Ewigkeit der Seele stiller Trieb.
Die Schwermuth lehrte mich erst diesen Trieb ergründen,
Und mein zukünftig Glück in bessern Welten finden,
In einer Welt, wo dann mein Geist, vom Wahn entfernt,
Vom öden Körper frey, sich selbsten kennen lernt,
In einer Welt, wo nicht die Laster mehr regieren,

Wo unsre Sinnen nichts, als edle Triebe, rühren;
In einer Welt, wo nicht die Tugend unterthan
In Wüsten einsam seufzt, weil Bosheit herrschen kann;
Wo keine Priester mehr, mit blutgem Aberglauben,
Die Freyheit unsers Geists und die Gemüthsruh rauben;
In welcher kein Sejan die stille Tugend drückt,
In der kein Laster sich mit schönen Farben schmückt.
Nach dieser bessern Welt treibt uns ein still Verlangen.
Dort werd ich einst verklärt, Zemire! dich umfangen:
Die Glut, die mich erhitzt, war allzeit himmlisch rein;
Dann trennt kein Glück uns mehr; dan bist du ewig mein VON CRONEGK, *Einsamkeiten,* 2*ter Gesang*..

Welk eene veel grootere drijfveer moet ze, ten anderen, nu niet in zich zelve vinden tot volmaaktheid? Stel u twee Echtgenooten voor, die zich vuurig beminnen, maar die hunne verbindtenis enkel in betrekking tot deeze waereld beschouwen. Zullen ze immer moeds genoeg bezitten, om hun onderling geluk aan hunnen pligt opteofferen, waar deeze pligt hen aan eenen enkelen wellustigen kusch ontrooft, ik zwijge waar hij aan een leven van ellende verbonden is? Met den dood neemt hunne verkeering een einde; dus wordt natuurlijk het hoofddoel van dezelve, om hier al het

heil te smaaken, dat 'er binnen den engen kring van een aardsch huuwlijksleven gesmaakt kan worden, en waar dit immer door een' pligt dreigt verstoord te worden, zal deeze pligt gewis gemaklijk te overtreden zijn, en zonder beraad overtreden worden. De grooter adel, die de Liefde bij de Bergschotten en in den Riddertijd bezat, is ze alleen aan den Godsdienst (hoe gebrekkig of vermengd toen ook) daar ze in betrekking mede geraakt was, verpligt. Maar nu een paar Echtgenooten, die aan de Onsterflijkheid der Christenen gelooven? Welk eene drijfveer tot volmaaktheid ontdekt zich hier, en zelfs altijd grooter, naar maate de Liefde zuiverer en sterker is! Hoe zeer zal hier de een de Deugd van de andere in de hand werken! Welk eene zalige gedachte zal elken avond met hun insluimeren, zo dikwerf zij zich herinneren mogen, dien dag iets tot het waare geluk van elkander toegebragt te hebben! Rust van 't geweten in voorspoed; kalme tevredenheid onder rampen; blijmoedige uitzichten aan geene zijde des grafs bij scheiding; goddelijke troost op het jongste leger; zie daar de roozen, die hier voor de Liefde ontluiken, en zou ze voor dezelve de kort-

stondige vermaaken eener ongeregelde levenswijze niet gemaklijk kunnen opofferen; vermaaken, die toch nimmer geheel zuiver zijn; die eene geduurige bedwelming veronderstellen, om niet reeds onder het genot te kwijnen, of met het berouw en de wroeging vergezeld te gaan, die 'er vroeg of laat de zekere en duurzaame straffen van worden, en verwijtingen voortbrengen, waar men zegeningen verwachten zoude.

Zij onderwerpt, in de derde plaats, de Zinnen aan het Hart en aan het Verstand. De Zinnen, geheel aan haar zelven overgelaaten, zijn de gevaarlijkste Vijandinnen, die de waare Liefde heeft. Zij voorspellen altijd meer, dan ze in staat zijn te kunnen geven, en de Ongelukkige, die op haare dwaaze beloften vertrouwt, oogst eindelijk teleurstelling in. Ondertusschen is haar gevlei zo streelend, haar genot zo betooverend. De Liefde schijnt 'er in den aanvang zo zichtbaar door te vermeerderen. Is het te verwonderen, dat zij 'er zich geheel aan toevertrouwt, en in die ijlhoofdige dronkenschap van een altijdduurend Paradijs droomt? Hoe menig edel en waarachtig rechtschapen Mensch is in deeze bedwelming uit de handen der Deugd onmerkbaar en als langs roo-

zen in die der Ondeugd nedergegleden, alleen om dat hij deeze Syreenen blindelings vertrouwde, en te onschuldig, te onervaaren was, om, gelijk zich een zeer menschkundig Schrijver VEIT WEBER. *Zie Sagen der Vorzeit* 3*ter Band, pag.* 176. uitdrukt, ter juister uure intezien, dat, in de beste zinnelijke Liefde, verzadiging walging; walging koelheid; koelheid ontrouw voortbrengt; dat de hoogschatting van zielsvoortreffelijkheden, welke alleen der Liefde duurzaamheid en zegen geeft, in gevaar is, nog uitbottende, verstikt te worden, en dat dan een gebouw gewis instorten moet, dat enkel op den zandbodem van ligchaamlijk genoegen gegrond is. Wat kan dit gevaar meer bestrijden, dan de zekerheid eener gelukkige Onsterflijkheid, die voor de Deugd alleen openstaat? Hoe kleen worden dan de beste zinnelijke genietingen, die toch bij ieder herhaaling reeds iets van haare waarde verliezen, en eindelijk onder de geduurig opklimmende jaaren zich zelven geheel vernietigen, bij het kleinste genot, dat ons de verbetering van ons hart of van ons verstand aanbiedt? Hoe nietig wordt de louter zinnelijke kusch, al ware hij ook de

schoonste Vrouwe des aardbodems op de lippen gedrukt, bij dien edelen kusch der ziele, welken eene verheven gewaarwording of eene deugdzaame daad ons ontweldigde of verwierf; die de zinnen niet minder streelt, maar teffens het hart en het verstand eer aandoet, en den geheelen mensch een genot schenkt, dat met den kusch zelven niet daarheenen vliegt, maar eenen nieuwen prikkel tot deugd en volmaaktheid achterlaat, die ook op een doodbed denzelven nog met vreugde herdenken en zegenen doet! Wie die waarlijk bemint, en het geluk heeft van een' Christen te zijn, zal immer de duurzaamheid, de rust, den voortgang en de eindelijk volkomen en onafgebroken genieting zijner Liefde aan het vlugtig genot van een aardsch oogenblik beraaden kunnen opoffe-

ren '*Voor deeze waereld voor eeuwig*, mijne META! Ja, het eeuwige deezer waereld is kort, zeer kort. Hoe *schielijk* werdt gij mij ontnomen! Hoe *snel* was uw tijd, en met u zo *veel gelukzaligheid voor mij* voorbij! Maar nooit, nooit wil ik klaagen! ook daar niet over, dat mij dit eeuwige deezer waereld zo vaak geheel niet kort voorkomt! Hoe zou *ik* mogen klagen? Hoe de vertroosting, hoe de genaderijke verkwikkingen vergeeten, die mijne ziel verfrischten, daar mijn weg de ruuwste, daar de woestijn mijner Vreemdelingschap aan dat duister dal, daar gij doorgingt, het meest gelijk was! - Ach META! gij bemint mij dan ook nu? Gij bemint mij zo, dat uw hart, zelfs in den hemel, naar mij verlangt? Hoe zoet, hoe onuitspreeklijk zoet is deeze gedachte! Ja, gij zijt voor eeuwig de mijne, mijne voor mij geschapene, mijne nu *geheel* hemelsche Beminde! Ach! kwam nu het uur van *wederzien*, kwam dat uur vol vreugde zonder naam!' KLOPSTOCK?

Eindelijk heeft de zekerheid van een leven, na dit leven, dien invloed op de waare Liefde, dat zij de genoegens, zelfs de geoorloofde genoegens deezer aarde, als zo veele beuzelachtige hersenschimmen, bij die der eeuwigheid, beschouwt. Uit haare eigen natuur beeft ze op geene gedachte meer, dan op die van scheiding, en ook de kleinste zou haar hier ondraaglijk vallen, indien ze 'er dikwerf geene grootere door voorkwam. Hoe zeer moet haar dit natuurlijk aanzetten, om vooral haar oog te vestigen op de tooneelen van onveranderlijkheid, die aan de overzijde des Grafs blaauwen! Alles, wat hier niet zichtbaar in verband met dat duurzaam geluk staat, moet zijne waarde voor haare oogen verliezen;

alles, wat het verhinderen zou, eenen stelligen afkeer in haar hart verwekken, eenen afkeer, gelijk aan dien welke de zinnelijke Mensch gewaar wordt, wanneer de Dood ijlings zijn akelig bleek over de eigen kaaken verspreidt, die een oogenblik te voor onder zijne kusschen nog gloeiden. Hoe ligt wordt waare Liefde hier de deugd! hoe gemaklijk de zwaarste overwinning! Duizend struikelblokken, die rijkdom, eerzucht, aanzien, gewoon zijn den Sterveling in den weg te werpen, zijn voor haar, die niets dan een hut en zich zelve begeert, geen struikelblokken meer. Om geen dier verblindende waterbellen, die hier voor de Ondeugd en het Misdrijf pleegen te werven, zal ze immer een' stap uit haar effen natuur-pad waagen. Wat zou haar hier toe aanspooren? Het genot van zich zelve is alles, wat zij noodig heeft, om gelukkig te zijn; maar ook om dit te behouden, om het te volmaaken, om het eenmaal boven alle verwisselingen en toevallen verheven te zien, zal zij geene pooging zwaar, geene opoffering moeilijk, schatten, en - gelukkige betrekking! - 't is de Deugd zelve, de Deugd alleen, die haar hier de hand biedt, die ze geheel volgt, geheel aankleeft, wanneer ze

zich zelve en haare eigen zaligheid alleen waant te volgen, alleen waant aantekleeven!

Alles bij elkander genomen, vertoont zich de Liefde, door den Godsdienst geheiligd, in het hart dus. De Jongeling, daar ze in ontvlamt, voelt zijne geheele natuur zich eensklaps verheffen; hij beminde vooraf de deugd, maar nu voelt hij eene nieuwe kracht Van de waare Liefde kan men in waarheid zeggen, dat ze een zeker innerlijk genoegen in onze ziel verspreidt, 't welk, om mij van WIELANDS woorden te bedienen, met huppelende vrolijkheid door onze aderen stroomt, uit onze oogen blinkt eene lagchende helderheid over ons gelaat giet, aan alle onze beweegingen eene nieuwe levendigheid en bevalligheid geeft, alle de krachten onzer ziel stemt en verheft, het spel der verbeelding en des vernufts bezielt, en alle onze denkbeelden, om zo te spreken, in den glans en de kleur der Liefde kleedt. Een Minnaar is in dit oogenblik meer dan een gewoon mensch; hij is, zo als PLATO zegt, van eene Godheid vol, die uit hem spreekt en werkt; en 'er is geene volkomenheid, geene deugd, geen heldendaad zo groot, waartoe hij in deezen toestand van verrukking en onder 't oog van 't geliefde Voorwerp niet bekwaam ware.', om elke deugd met de daad te betrachten. Hij ziet niet enkel de verganglij-

ke roozen van schoonheid en bevalligheid in zijne Vriendinne; zijn hoofddoel is niet, om, zachtkens op dezelve uitgestrekt, dit leven nutteloos wegtedroomen; de hoogere begaafdheden haarer ziel gaven aan haare ligchaamlijke bekoorlijkheden de beste waarde in zijne oogen; het waren de toveraars, om mij van eene uitdrukking van PETRARCHA te bedienen, die, door eene onwederstaanbaare bevalligheid over alles wat zij sprak of deed uit te storten, hem verwandeld hadden. Hij zocht eene Lotgenoote in dit leven, aan wier hand hij den moeilijksten en hobbeligsten weg met vreugde bewandelen kon; in wier schoot hij alle zijne nooden en bekommeringen veilig uit kon storten; die hem ondersteunen kon, waar hij wankelen zou; toejuichen, waar hij zijne bestemming getrouw bleef; beloonen, waar hij grooter en edeler was geworden. Maar elk deezer oogmerken gaf juist aan de zinnelijke genoegens der Liefde eene nieuwe zaligheid. Hij drukt in het bevallig ligchaam de schoonste ziel aan zijn hart; zijn minste kusch gaat met de inwendige rust van 't geweeten vergezeld, en voorzegt hem altijd een' nog veel zaliger kusch, zo lang hij moe-

dig op den weg der Deugd voorttreedt. Geen naberouw schenkt hier de Roos ooit doornen; geen walging doet ze immer verflenzen. Ontrouw en verleiding hebben haar lokaas voor hem verlooren.Op louter ligchaamlijke schoonheid aasde hij nimmer, en wie zou nu schooner in zijne oogen zijn, dan de Getrouwe, die alle zijne behoeften met hem gedeeld heeft, en aan wier liefde hij de volle adel zijner ziel verpligt is?

Alle deeze genoegens ontluiken reeds hier voor hem; ze ontluiken voor hem, ook onder de grievendste rampen. Echter zijn ze zijn laatste uitzicht niet. Zijne bevallige Lotgenoote in dit leven is teffens zijne lieve Reisgezellinne naar de Eeuwigheid. Daar strekt zijn weg heen, en daar alleen beschouwt hij zijn waar, zijn duurzaam geluk. Zijne ongeveinsde liefde ontvlamde de begeerte naar die zalige gewesten geduurig meer in hem. De vrees voor scheiding pijnigde hem nimmer. Waar deugd en pligt dit hier voor oogenblikken vereischten, zag hij in elk dier oogenblikken den zekeren waarborg eener eerlang onafscheidbaare vereeniging. Zo nadert hem de Ouderdom onmerkbaar; zijne krachten verminderen, maar zijne liefde is

dezelfde, en haare uitzichten raaken de vervulling. Hoor hem op zijne jongste legerstede! Hij zal God voor den Engel, dien hij hem hier tot Gids schonk, als voor zijnen grootsten weldaad danken; geen moedeloosheid waart om de sponde; traanen moogen 'er vloeien, maar uit elk dier traanen blinkt hoop en zaligheid.

De Overgeblevene behoeft niet wanhoopig op graven en kerkhoven rondtedoolen. Niets is verlooren! - Eene korte, niet noemenswaardige scheiding slechts! - *Zaad, van God gezaaid, om rijp te worden tegen den dag des Oogsts*, en dan - vereeniging voor de Eeuwigheid, en duurzaam, onveranderlijk genot voor elken kortstondigen traan, hier voor de Deugd geplengd! Wie, die immer waarachtig beminde, voelt hier de waarde van den Godsdienst voor de Liefde niet? Wie zoude een geheel leven van aardschen wellust niet willig opofferen, om eenmaal, hart aan hart gekneld, deeze woorden met vertrouwen tot de Deelgenoote van zijn aanzijn te mogen stameren:

Dann wird ein Tag seyn, den werd ich auferstehn!
Dann wird ein Tag seyn, den wirst du auferstehn!
Dann trennt kein Schicksal mehr die Seelen,
Die du einander, Natur! bestimmtest.

Dann wägt die Wagschaal in der gehobnen Hand
Gott Glück und Tugend gegen einander gleich;
Was in der Dinge Lauf jetzt misklingt,
Tönet in ewigen Harmonien!

Wenn dann du dastehst jugendlich auferweckt,
Dann eil' ich zu dir! säume nicht, bis mich erst
Ein seraph beij der Rechten fasse,
Und mich, Unsterbliche, zu dir führe Oden von KLOPSTOCK, 2*tes B. an* FANNY..

Zal ik nu wel noodig hebben veel van het *Minnedicht bij uitnemendheid* onder ons te zeggen, wanneer gij u voorstelt, dat het de reine zucht van deeze verheven Liefde is? Het moet uit zijne natuur immers dan wel een Zededicht worden, en zelfs, daar de Liefde toch de algemeenste hartstocht der menschen is, het meest algemeen nuttige Zededicht, dat wij bezitten kunnen. Welke schoonheden biedt hier de Godsdienst den Dichter aan, die de Ouden nimmer bezaten, en die wij ook vruchtloos in hunne, anders zo uitmuntende, voortbrengselen zoeken zouden. Al het schilderachtige, dat zij hier bezitten, bezitten wij ook, althans kunnen wij bezitten; maar het verheven van ons mist hun geheel. Wilt gij een volmaakt voor-

beeld van den edelen Minnezang, dien ik bedoel, ik weet u niets beters aantebieden, zelfs weet ik 'er geen tweeden zoo De Gedichten van KLOPSTOCK op CIDLI, van VAN ALPHEN op ELISE, sommigen van BELAMI op FILLIS, om niets meer te noemen, behooren ongetwijffeld mede tot den edelen Minnezang. Maar ik wilde hier een voorbeeld hebben, dat alles, naar mijn inzien, afdeed, en dan zeker ken ik geen Minnelied, dat ik, van alle soortgelijke Dichtstukken, die ik immer in eenige taal las, liever wilde gemaakt hebben. Mijn smaak kan mij hier bedriegen, maar niemand kan het mij euvel neemen, dat ik naar denzelven oordeel., dan den volgenden van den allezins grooten GLEIM. Verbeeld u bij denzelven, dat gij eene dierbaare Wederhelft of Minnaaresse betreurde, en voel dan de onderscheiden gewaarwordingen, die gij bij deeze voortreffelijke versen, en bij de lectuur van het beste, dat hier OVIDIUS en TIBULLUS hebben, ondervinden zult. Zeker zal geen gevoelige ziel hier GLEIM lezen, zonder den wensch van beter en edeler te worden!

AN DORIS.

DORIS, *ja, Du magst mich hassen,*
Mich verstossen, mich verlassen,

Wisz, es blutet zwar mein Herz,
Doch, es ändert es kein Schmerz.
Unter meinen edlen Trieben
Ist kein Trieb veränderlich;
Doris! willst Du mich nicht lieben,
O so lieb ich dennoch Dich.

Doris*, kannst Du mich verlassen?*
Schönste, sprich, sollst Du mich hassen?
Mich, den nichts, als Du, betrübt,
Mich, der Dich so zärtlich liebt?
Mich, der jüngst die Welt noch schätzte,
Weil Du zu der Welt gehörst,
Welchen nicht darinn ergötzte,
Wenn du nicht darinnen wärst.

Deine Weisheit, Deine Tugend
Uebertrift noch Deine Jugend,
Dein holdseliges Gesicht
Gleicht der schönen Seele nicht.
Rosen blühen auf den Wangen,
Lilien glänzen rund umher:
Doch sie würkten kein Verlangen,
Wenn Dein Geist nicht schöner wär.

Freundlichkeit in allen Mienen,
Eifer, jedermann zu dienen,
Edelmuth, Verschwiegenheit,
Menschenliebe, Zärtlichkeit;
Jede Tugend ist Dir eigen,
Jede hast Du dir erwählt,
Und kein Lästrer kann mir zeigen,
Dasz dir auch nur eine fehlt.

Du gebietest meinen Trieben,
Dich allein kann ich nur lieben,
Tausend nennt man reich und schön,
Und ich mag sie doch nicht sehn.
Keine Schöne, keine Reiche
Ist Dir an Verdiensten gleich:
Wenn ich sie mit Dir vergleiche,
Dann ist keine schön und reich.

Lasz mich meinen Kummer sagen!
Wirst du mich gleich nicht beklagen,
So beklagt ein andrer mich,
Der Dich minder liebt als ich,
Zeig ihm dieses Tuch voll zähren,
Das mein Auge voll geweint,
Prüf ihn, DORIS*! lasz Dir schwören*
Ob ers halb so redlich meint.

Sein verklagendes Gewissen
Wird die Treue loben müssen,
Die er zwar mit namen nennt
Aber die sein Herz nich kennt.
Glück und Dich will ich ihm gönnen,
Wenn er nur die Wahrheit spricht.
Wahrheit, zwing ihn zu bekennen:
Solche Triebe kenn ich nicht!

Nein, ich kann den Trieb nicht hindern,
Nein, ich kann mein Leid nicht mindern,
Was ich rede, denk und thu,
Setzt mein Herz doch nicht in Ruh.
GANITZ *rief die schnellen Stunden,*
Und verging, wie sie, im Schmerz;
Was sein blutend Herz empfunden,
Das empfindet itzt mein Herz.

Denk an seine Trauerode!
DORIS*! ringt noch mit dem Tode:*
Folge dieser DORIS *nach,*
Sprich, was einst ihr Schatten sprach:
Nur drey Worte darf ich sagen,
Ich weisz, dasz du traurig bist,
Folge mir, vergisz dein Klagen,
Weil dich DORIS *nicht vergiszt.*

Säh ich dich in letzten Zügen
Sterbend auf dem Lager liegen,
Sprächest du, dasz deine Treu
Mir im Tode sicher sey;
Könnt ich dann wohl Abschied nehmen,
Wie einst NALLER *Abschied nahm?*
Nein! ich würde mich nur grämen,
Denn so stürb ich erst für Gram.

Freunde, DORIS *laszt mich sterben!*
Seht, ich will den Ruhm erwerben,
Den sich jedes Herz erwibt,
Welches liebt, und liebend stirbt.
Dasz man einst von moir noch spreche,
Seht mein Leid und sagt es nach!
Tausend andre Thränenbäche
Würke dieser Thränenbach!

Dichter sollen mich bedauren!
Schönen sollen um mich trauren!
Denn ich weisz, es rührt mein Lied
Jedes zärtliche Gemüth.
Weint bey meinen Trauertönen,
Weint, gerührte Herzen, weint!
Sagt eins: Hier zerflosz in Thränen
Ein Verliebter und ein Freund

DORIS, *bist Du zu erweichen;*
O so denk an jene Leichen,
Die der treuen Liebe Macht
Vor der Zeit ins Grab gebracht!
Soll ich mich zu Tode grämen?
Sage ja. Es soll geschehn.
Lasz mich nur beym Abschiednehmen
Dich noch einmal freundlich sehn.

Hörst du, was die Liebe fodert?
Wann einst dis Gebeine modert,
Dann erwache Dein Gehör:
Doch, dann fodert sie nichts mehr.
Ruf einmal bey tausend Zähren
Weine Asche aus der Gruft.
Doch, vielleicht wird sie nicht hören,
Wenn Dein Mund gleich selber ruft.

Aber wenn ich noch im Grabe
Kräfte zu empfinden habe,
Wenn man dorst noch sieht und hört,
Wenn mich dort Dein Gram noch stört;
O, was werd ich dann verspühren,
O, wie wird es dich gereun!
Wie wird mich Dein Jammer rühren,
Wenn ich nicht kann beij Dir seijn.

Sorgen, die das Herz verletzen,
Thränen, die die Wangen netzen,
Nachreu in der zarten Brust,
Seufzer über den Verlust,
Werden mich erwecken sollen.
DORIS, *ändre Deinen Sinn;*
Dann wirst du mich lieben wollen,
Wann ich halb verweset bin?

Werd ich Dir mit dürren Beinen,
Künftig in der Nacht erscheinen,
Komm ich als ein Geist zu Dir,
So erschrick nur nicht vor mir.
Nein, mein Geist soll Dich nicht quälen
Wenn 'er Dich gleich quälen kann!
Wird ihm Ruh im Grabe fehlen,
O so bist Du schuld daran.

Ach mit tausend edlen Thränen,
Wirst Du meiner Lieb erwähnen,
Und zur Lindrung Deiner Noth
Rufst Du wol noch selbst den Tod.
Wünsche Dir kein Sterbebette,
Warte bis der Tod Dich ruft:
Doch, nimm Deine Ruhestädte
Nur nicht weit von meiner Gruft.

Dann werd ich beym Auferstehen
Dich an meiner Seite sehen!
Dann mischt sich in meiner Brust
Liebe zu der Himmelslust.
Dann wirst Du mich erst erquicken,
Wenn Du nicht mehr irrdisch bist.
Dann wird mich Dein Kusz beglücken,
Wann mich erst ein Engel küszt.

Welcher Donner, welche Freude,
Stöhret mich in meinem Leide!
Hört den lauten Freudenthon,
Seht! die Erde zittert schon.
Welten fallen aus der Höhe,
Sterne werden Sonnen gleich.
Dort, wo ich die Schaaren sehe,
Dort entsteht das Himmelreich.

Engel jauchzen in den Lüften,
Menschen steigen aus den Grüften,
Fromme werden schon verklärt,
Und mir wird mein wunsch gewährt.
DORIS*! nun will ich Dich führen,*
Sieh, dort ist Dein Vaterland!
Komm, Du sollst den Himmel zieren,
Zier ihn nur an meiner Hand Geen wonder, dat het edel Meisje, daar dit Gedicht aan houdt, zelve hier uitroept: *Ja, ich musz diesen vollkommenen Liebhaber lieben, und ick liebte ihn schon, ehe mich das zärtlichste von seinen Gedichten, und sein Kusz, bewegte, mein Herze zu verrathen. Konnte ich ihm wol widerstehen? Mahlte er mir nicht zu schön sein Leiden ab?* Voor het overige stave dit teder gevoelvolle Minnedicht, dat de waare Liefde niet verwijfd, niet indolent maake! De Vervaardiger van het zelve was een der dapperste Soldaaten, die onder den grooten FREDERIK in het slagveld verscheenen; een Man, die het grootste gedeelte van zijn leven onder de wapenen en den krijgstrommel sleet..

Ik stem gaarn toe, dat de Minnezang bij uitnemendheid, of de enkele onvermengde taal der waare Liefde, waar wij dezelve ook vinden, altijd iets hebbe, dat haar aantrekkelijk maakt, en voor een gevoelig hart boven alle andere soorten van Minnezangen doet verkiezen; maar het blijft niet

minder waar, dat de Godsdienst dan nog eene waarde aan deezen Minnezang geeft, die hem zo ver boven zich zelven verheft, als hij uit zijne natuur boven de overige soorten verheven is. Wilt gij eenige van deeze voordeelen opgegeven hebben, de twee volgenden zullen u alle de overigen van zelven herinneren.

Veelen hebben tegen Minnezangen van onze laatste soort, dat ze het hart te veel vertederen, en hierdoor de oorspronglijke krachten der ziel verslappen, en dus den mensch tot de pligten deezes levens ontstemmen. Men kan in de daad niet ontkennen, dat de natuurlijke en gewoone toon der Liefde de klaagtoon zij, en hoe meer die van den Nachtegaal, hoe dieper hij in de ziel dringt. Zo zullen maar weinigen, die voor soortgelijke aandoeningen vatbaar zijn, de volgende *pathetique* regels, zonder eene sterke roering lezen kunnen:

JADIS.

J'avois jadis une douce amie. AMIRE *étoit son nom. Elle étoit belle comme la rose du matin, douce comme le miel de la diligente abeille, fraiche comme la rosée.*

Elle m'aimoit ma douce amie, & je l'aimois bien aussi. J'étois heureux jadis.

Sitôt que la lune paroissoit, nous nous rendions là-bas sous ces ormeaux touffus; là, assis sur l'herbe, nous nous disions: pouissions nous toujours être ainsi! & dans le feuillage l'oiseau chantoit, le ruisseau doucement murmuroit. Nous nous interrompions pour l'entendre; il s'arrêtoit pour nous ecouter. Nous étions heureux sous ces ormeaux touffus!

Maintenant le boccage est solitaire; l'oiseau s'est envolé; le ruisseau murmure encore, mais son murmure est une plainte. Quelques cyprès pariossent ou s'élevoient les ormeaux. AMIRE *est morte. Et moi . . . . je ne vois plus dans le boccage Par. Mr. le Prince* BARIS *de* GALLITZIN.*v. l'Espr. des Journ. Juin.* 1789..

Maar weet gij nu iets, dat dit akelig, neêrslagtig-maakend, gevoel meer wegneemt, dan het lagchend uitzicht op de Onsterflijkheid, dan de troostrijke gedachte, dat de tijd aan de eeuwigheid verbonden zij, en Liefde en Vriendschap, met alle edele gewaarwordingen, daar voortgezet worden, zo

als ze hier een begin namen? Voelt gij niet terstond, dat eene levendige schilderij hier van roozen door de grafzerk doet breeken, en treurzangen in juichttoonen verandert? Het *pathetique* (dit verzelt den waaren Minnezang als de schaduw het ligchaam) zal blijven; maar het zal niet meer neerslagtig maaken; het zal aanspooren tot deugd en volkomenheid, en enkel daar van de aarde en het stof losmaaken, waar het zo zeer tot ons geluk behoort,los van het zelve te zijn. Men zal dan veilig in het Boschje kunnen gaan, schoon AMIRE in het graf rust; men zal 'er, ja, weenen; maar elk dier traanen zal eene gelofte aan de Deugd zijn, welke weêr naar AMIRE voert; een hulpmiddel tegen de ondeugd, welke voor altijd van haar verwijdert. En hoe veel zijn zulke traanen aan het menschlijk hart waardig! Mag ik hier iets van mij zelven aanvoeren? Vindt gij mijne FANNY ergens edeler, dan waar ze, onder traanen, op het graf van haaren Minnaar zegt:

Ik schrei niet, edel Mensch! geen traan
Voegt bij uw zaligheid -
Waar EDUARD gelukkig was,
Heeft FANNY nooit geschreid.

Maar dit, dit zweer ik op uw stof;
Zo lang ik hier nog kwijn
Zult gij niet bloozen om uw min,
Zal FANNY deugdzaam zijn!

Zou zulk eene liefde *indolent* of pligtverzuimend maaken?

Maar nog een voordeel wilde ik u opgeven. De Minnezang bij uitnemendheid heeft uit haaren aart iets eentoonigs. Altijd klaagende, wel schoone, maar toch dezelfde klagten. Zo dra 'er de Godsdienst op invloeit, ontvangt hij eene nieuwen rijkdom van gedachten en gewaarwordingen. Alles wat tot de Deugd behoort, behoort dan mede tot zijnen inhoud. De schoonste zedekundige lessen veranderen hier onder de handen der liefde in zo veele bloemen, die den Minnezang versieren. Zelfs de strijd tusschen de Deugd en de Ondeugd, en de moeilijkste opofferingen van aardsche en zinnelijke genoegens aan het duurzaam en onveranderlijk geluk der Liefde, kunnen hier bronnen van nieuwe schoonheid, en van waare verhevenenheid, worden. Heeft de volgende onuitgegeven *Elegie* niet iets van dit laatste:

AAN CEFISE.

CEPHISE, Zielsvriendin! blijf aan de Deugd getrouw! -
Zie daar den jongsten raad, dien u een hart zal geven,
Dat duizendwerf den dood voor u verduuren zou,
Waarin uw Beeldtenis voor eeuwig staat geschreven.
De jeugd snelt ras voorbij: de schoonheid volgt haar schreên:
Wat nu uw zinnen streelt, zal ras uw hart verveelen,
En 't oogenblik rukt aan, waarin de Deugd alleen,
Waar alles zwicht en wijkt, uw ziel zal kunnen streelen.
De vleiende Ondeugd steekt zich vaak in 't roozenkleed,
Om 't onervaren hart der Onschuld te belezen -
Geliefde! zo ze op u haar toverkracht besteedt,
Denk, denk dan aan uw' Vriend, ook schoon hij stof mogt wezen!
Zo dan uw teedre ziel nog vriendschap voor hem voelt,
Dat zijn gedachtenis u bij uw deugd bewaare,
En 't vonkje van Gods Beeld, dat in uw' boezem woelt,
Een wis verderf ontrukk'en voor een Hemel spaare! -
Dan, Teêrgeliefde! zal 't herdenken aan dien stond,
Waarin mijn staarend oog voor 't eerst u mogt ontdekken;
Waarin uw teder hart zich aan mijn hart verbond,
U in het zweet des doods nog tot verkwikking strekken.
Dan, mijn CEPHISE! dan vinde ik u eenmaal weêr,
Onschuldig, deugdzaam, groot, en waardig God te beiden;
Dan vlieg ik in uw' arm, en 't is geen misdaad meer! -
En niets, Geliefde! niets kan ons voortaan weêr scheiden! -

Nu rust, mijn kloppend hart! en gij, mijn brandend oog!
Weerhoud dien traanenvloed - ras daagt een eedler leven!
De Aartsgoedheid schikte uw lot, schoon zij 't met nacht omtoog,
Wees aan uw' pligt getrouw, en tracht Haar na te streeven! -
CEPHISE leeft - maar leeft voortaan niet meer voor mij
Dan om haar heilig als een' Engel Gods te minnen . . . . .
O zalige Eeuwigheid! uw uitzicht blijft mij bij -
Daar zal de heilstaat van dit lijdend hart beginnen!

Ik zal deezen brief met eene gedachte van SULZER *Allg. Th. der Sch. Künst.* 3*ter Th. art.* LIED. besluiten. Hij opent hier den Dichter een nieuw veld van Minnezangen, die ook tot onze laatste soort gebragt kunnen worden, en door hem onder de nuttige en deugdbevorderende Dichtstukken gerangschikt worden. Gij moogt zelf beslissen, in hoe verre onze Dichtkunst 'er door te verrijken zij. Zie hier 's Mans woorden:

'Eene gantsch bijzondere bevalligheid, en kracht om gewaarwordingen in te planten, konden zodaanige Minneliederen hebben, in welke twee persoonen afwisselend zingen, en met elkander om den voorrang van fijne

en edele gewaarwordingen strijden. Men weet hoe zeer SCALIGER door de Ode van HORATIUS: *Donec gratus eram tibi*

Ik heb van dit lieve Versje in mijn leven mooglijk twintig vertaalingen en navolgingen gezien, maar geene, waarin, naar mijn oordeel, meer van de Horatiaansche Genie gebleven was, dan in de volgende van KLEIST (*Sämtl. Werk. I. Th. p.* 47. *Berl.* 1766.) die gewis aan iemand, welke in het Latijn onervaren is, een denkbeeld van het oorspronglijke geven kan:

DAMOET *und* LESBIA.

DAMOET.
Du liebtest mich! Kein Glück war meinem gleich;
Durch dich hatt ich ein irdisch Himmelreich.

LESBIA.
Du liebtest mich! Es floh Gram und Beschwerde;
Durch dich war ich die Glücklichste der Erde.

DAMOET.
Anitzt weiss ich bey Phyllis nichts von Qual;
Für sie liess ich mein Leben tausendmal.

LESBIA.
Anitzt find ich mein Glück in Thyrsis Treue;
Für den ich mich auch nicht zu sterben scheue.

DAMOET.
So schön, wie du, ist Phyllis auch; allein,
Verliess ich sie, würd ich dir Thyrsis seyn?

LESBIA.
Er weiss, wie du, sich Liebe zu erwerben; -
Mit dir wünscht ich zu leben und zu sterben!

,

geroerd wierd, en toch is zij in den grond bloot *naïf*. Dus zou uit KLOPSTOCKS *Elegie*: SELMAR *en* SELMA; een voortreffelijk Lied van deeze soort vervaardigd kunnen worden, en dus zou men twee, in elkander verliefde, Persoonen in afwisselende *strophen* kunnen doen zingen, zo, dat elk op eene hem eigene wijze, ongetwijffeld natuurlijke, maar teffens fijne en edele gewaarwordingen voortbragt; of twee Jongelingen invoeren, die wetijverende de lievenswaardige hoedaanigheden hunner schoonen bezongen. Openbaar is 't, dat Soortgelijke Gezangen, wanneer de Dichter verstand en gevoel genoeg had, van 't grootste nut zouden kunnen zijn. Alleen moest men zich, aan de eene zijde, niet enkel bij louter zinnelijke dingen, bij een kuiltje in de kin b.v. of bij eenen schoonen boezem ophouden, en altijd met Cupido en de Gratiën, onder kusschen, spe-

len; noch, aan de andere zijde, zijne gewaarwordingen in 't phantastische drijven en van louter hemelsche verrukkingen spreken. Het gevoel, dat men uit, moet natuurlijk, en niet in de dichterlijke vervoering ingebeeld zijn; niet op louter voorbijgaande opborrelingen, maar op duurzaame en in rechtschapen gemoederen voor altijd ingedrukte karaktertrekken gegrond zijn. Hier was dus voor jonge Dichters van eenen edelen zielsaart nog roem te verwerven; want dit veld is, bij de gedrochtelijke menigte onzer Minneliederen, nog maar weinig bebouwd.'

ZESDE BRIEF.

NUTTIGHEID DER MINNELIEDEREN.BESLUIT.

Zo ik mij niet bedrieg, mijn Vriend! zult gij thans genoegzaam in staat zijn, om over de genie van het Minnedicht onder ons te kunnen oordeelen, en 'er die regels voor u zelven uit te verzamelen, die u in staat zullen stellen, om aan uwe dichterlijke vervoering de juiste wending te geven.

Tot welk een vak gij u hier ook bepaalen moogt, ieder der drie soorten, u door mij opgegeven, heeft haare eigen dichterlijke schoonheid, haare eigen zedelijke waarde.

De eerste is het Lentebloempje der Liefde, en gewoonlijk dat der uitbottende Dichtkunst. Natuur, onschuld, eenvouwigheid en naïfheid maaken 'er het schoone van uit, en indien het hart onder de lectuur van deezen lieven Minnezang gedrongen wordt, om de liefde, als een zegen Gods, zichtbaar

over de gantsche natuur verspreid, aan te merken; indien het levendig gevoelt, dat de liefde en onschuld hand aan hand moeten gaan, zal de eerste hier waarlijk den zegen, in haar opgeslooten, mededeelen, dan heeft hij teffens zijne, hem eigen, zedelijke waarde. Ondertusschen is dit Minnelied meer voor de Jeugd geschikt; het behelst voornaamlijk die gewaarwordingen, welke wij in de eerste vormende jaaren onzes levens ondervinden, wanneer ons de geheele natuur nog zo nieuw, nog zo kinderlijk belangverwekkend is, dat wij bij een grasbloempje juichen, en voor een enkel zonneschijntje alle onze zorgen en wederwaardigheden vergeten kunnen. Een bezaadigder leeftijd zal het echter bij poozen ook met genoegen lezen. De natuur is toch voor alle jaaren en voor elken leeftijd. Zo herinnert men zich met blijdschap de dagen zijner jeugd, wanneer dezelve geen zaaden van naberouw in zich verborgen hielden. Zo ziet men ook in zijnen ouderdom nog met eene zekere wellustige weemoedigheid de plekjes, daar men zijne kindsche jaaren in doordartelde, en daar men naderhand de liefde het eerst op leerde kennen. Hoe menig een vond daar, na een in zorgen en kommer doorgezwoegd leven,

de rust en het geluk weder, en bereidde 'er zich, ver van het gewoel der steden verwijderd, onder stille landlijke genoegens, voor een kalm en vreedzaam sterfbed! Gij herinnert u hier zeker met mij de gevoelvolle regels van den ouden Franschen Dichter RACAN:

Heureux qui vit en paix du lait de ses brebis,
De leur simple toison voit filer ses habits;
Qui soupire en repos l'ennui de sa viellesse,
Aux lieux ou pour l'amour soupira sa jeunesse;
Qui demeure chez lui comme en son élément,
Sans connoître Paris que de nom seulement;
Et qui, bornant le monde aux bords de son domaine,
Ne croit point d'autres mers que la Marne ou la Seine.

De tweede rust op meer waereld- en menschen-kennis. De Dichter zingt niet slechts de liefde als liefde, zonder bepaald Voorwerp - hij bezingt haar wezenlijk genot. Waarheid van gewaarwording, kracht en bevalligheid van uitdrukking, rijkdom van beeldtenissen, geven aan deezen mannelijker Minnezang zijne dichterlijke waarde, en naar maate hij medewerkt, om de denkbeelden omtrent de liefde, onder de natie, daar hij 't huis hoort, te verbeteren en te verheffen, om dezelve nader in verband te brengen met de deugd, de vaderlandsliefde, de dapper-

heid, de kunsten en weetenschappen, en alle de overige prijzenswaardige hoedaanigheeden en sieraaden van het hart en verstand, naar die eigen maate is zijne zedelijke nuttigheid hooger te schatten.

De derde soort vereenigt al het schoone en nuttige der twee voorgaanden in zich, maar zij bezit 'er dien adel nog bovendien bij, dat ze den sterveling meer dan iets anders aan zijne wezenlijke bestemming helpt getrouw maaken, en de jeugd, de hier zo ligt verleidbaare jeugd, tot het beste zedendicht verstrekt, om haar juist daar staande te houden, waar ze anders het meest geneigd is om te vallen. Al het verheven schoon, dat de Godsdienst aan een Dichtstuk immer vermag bij te zetten, kan in deezen Minnezang op de bevalligste en aandoenlijkste wijze aangebragt worden.

Ik zal niets zeggen over de meeste Minnezangen, die wij tot nog toe bezitten. In hoe verre ze Deugd, Godsdienst, waar Geluk, in de hand werken; in hoe verre ze de Weelde bevorderen of bestrijden; moogt gij zelf beslissen. Maar ik kan niet nalaaten aan te merken, dat mooglijk geen Natie zo veel Huuwlijkszangen bezit, dan wij. Zij maaken eene geheele Bibliotheek

uit. Ondertusschen, welk nut hebben ze immer aangebragt? Kunnen ze onze Jeugd de waare liefde leeren kennen? Vertoonen ze haar derzelver genot en zegen onafscheidelijk van de Deugd

Onschuld en reinheid des harten staan in het naauwste verband met het geluk van den Echt. Waar naberouw en wroeging in het hart van Man of Vrouw woonen, vliedt het huuwlijks-geluk van de treurige sponde. Schoon wordt het heil van den Echt, in verband met de Godvrucht, bezongen door den Dichter van den 128sten Psalm:

> Gelukzalig hij, die Jehovah eert,
> en bewandelt zijnen weg!
> Gij zult genieten uwer handen arbeid,
> geluk en heil is met u!
> Uwe Huisvrouw bloeit als een Wijnstok,
> die vruchtbaar uwes huizes muur omvangt;
> Als spruiten van jonge Olijfboomen
> zijn uwe Zoonen rondom uwen disch;
> En gij zult zien uwer kinderen kinders;
> Rust in Israël!

Ik haal hier dit Lied te liever aan, om dat de Dichters van dit Volk de waare Liefde zo schoon gekend hebben. Ze is bij hen noch te ziellijk noch te zinnelijk, ofschoon, gelijk HERDER zich uitdrukt, de Platonische liefde, gelijk ook eene kloosterheiligheid in den Echt, der Poëzie van dit Volk vreemd zij.
? Hebben ze im-

mer gelukkige huuwlijken helpen bevorderen? Of is hunne voornaame inhoud een schilderij van zinnelijken wellust? De vleiende Dichters misbruiken hunne goddelijke Kunst, voorspellen en schilderen geluk, waar geen geluk is, geen geluk zijn kan, en versterken de jeugd dus in de ongelukkige gedachte, dat getrouwd en gelukkig te zijn, 't zelfde zegge; of met andere woorden, en hoe onbeschaamd wordt dit nog bovendien bij veelen uitgedrukt

Ook hier kunnen de Hebreên tot een model verstrekken. Tot een proef biede ik u een gedeelte van den 45 Psalm aan, die ten opschrift heeft: *Een Lied der Lievenden*, en door HERDER *de schoonste Bruiloftzang van zo vroege tijden* genoemd wordt. De Dichter beschrijft daar des Konings Bruid als geheel in Ophirs goud uitgedoscht. ‘Vleiend, 't zijn de woorden van HERDER, treedt het gezang nader. Het brengt haar onder 't oog, dat zij niet slechts in opschik schoon is, maar dat zij haare grootste behaaglijkheid in haar zelve heeft; en dat zij door haare eigene schoonheid alle haare edele gesteenten in luister overtreft; doch hier weerhoudt zich de dichter en zet dit beeld (dit konden de kuische zeeden van het Oosten niet duiden) in geene bijzonderheden voort. Maar straks wordt de Bruid, weder rijk uitgedoscht, naar het Paleis geleid; zij raakt den Dichter onder gezang en speeltuig uit het gezicht, en hij wenscht haar met dezelfde wijze zedigheid den huuwlijks zegen na.’

Dit laatste is zo kiesch behandeld, dat het elk, die hier een fijn gevoel bezit, treffen moet:

> Des Konings bruid
> is geheel schoonheid! is in 't verborgene
> veel luisterijker dan haarer kleederen goud,
> dan alle edele gesteenten in haare versierselen.
>
> Die rijkgesierde! Thans wordt zij geleid
> naar den Koning; de Jonkvrouwen volgen haar,
> haare geleidsters, haare speelgenooten.
> Zij worden ingeleid met vreugden-geschal,
> met jubel-dans; zij gaan nu in
> in 's Konings paleis. -
>
> In plaats van uwe vaderen zullen,
> O Koningin, o uwe zoonen zijn!
> Tot Vorsten zult gij zetten hen,
> in uitgestrekten lande rondom.
>
> Maar ik melde,
> uwen lof van geslachte tot geslachte;
> door mijne liederen zingen u de Volkeren
> in eeuwigheid! in eeuwigheid!

! dat de hoog-

ste zaligheid hier gelegen zij, in onder kusch en scherts in elkanders armen weg te zinken.

Nu nog een woord over het nut, dat ik, bepaald voor ons, van goede Minnezangen, indien wij ze meer bezaten, verwagte. Door de waare liefde meer in haare onafhanglijke

zaligheid te kennen, zouden 'er meer onder ons naar begeerig worden, en dus zouden alle die laage en verachtelijke hartstochten, die haar nu in den weg staan, of in het hart niet verrijzen, of, waar ze verreezen ter goeder trouwe en gemaklijk bestreden worden. Geen Jongeling zoude immer van den wellust of van den rijkdom verwachten, wat liefde alleen vermag te geven, of ooit liefde in een hart zoeken, dat de deugd niet vooraf in bezit genomen had. Geen Meisje zou immer haare hand aan uitwendige bevalligheid of gaven, waar rechtschapenheid en deugd in het hart missten, schenken. Beiden zouden ze overtuigd zijn, dat, zonder onschuld, de liefde geen heil bezit, en dat het gelukkigste Huuwlijk, zonder grondbeginselen in beider harten, op zijn best een vlugtig zonneschijntje is, dat door het eerste wolkje geroofd wordt, en dan voor eenen duurzaamen donkeren hemel plaats maakt, dien men nog voor draaglijk moet keuren, wanneer hij maar geen bliksemschichten uitwerpt.

Door den invloed van den Godsdienst op de Liefde levendig in te zien, zou waare Liefde onder ons altijd tot Godsdienst leiden. De laatste zou eene behoefte van de

eerste worden, die alle derzelver andere behoeften in eens vervulde. En hoe natuurlijk! Die hier waarlijk door de Liefde gelukkige was, zou alles blijmoedig opofferen om dit geluk voor de eeuwigheid te bezitten; om, boven alle vrees van scheiding en dood verheven, met de eigen Lotgenoote, daar men hier zijne reis door dit moeilijk leven mede afgelegd had; die hier op den weg der deugd en des geluks waarlijk eene hulpe tegen ons over geweest was; ook een volgend, onveranderlijk gelukkig, aanzijn te mogen deelen.

Hoe bloedt mijn hart, wanneer ik hier onze bejammerenswaardige Echtverbindtenissen inzie! Het leven van den Minnaar en van de Minnaaresse maakt het volkomenste contrast met dat van den Man en van de Vrouw uit. Zo veel vreugde en geluk men bij de eersten waant te zien, zo veel akelige verveelendheid en ellende vindt men waarlijk bij de laatsten. En, ach! de eerste tijdkring behelst oogenblikken, de laatste een geheel leven! En dan nog de invloed van dit alles op deugd, op geluk; op de opvoeding der kinderen, daar het volgend geslacht zijn bloei van afhangt; op den roem des Vaderlands!

Wie gij ook zijn moogt, bevallige Maagden onder ons! het zij gij naast den troon zweeft, of de hut versiert; zonder waare liefde in zijn hart voor u te gevoelen, zonder ongeveinsden Godsdienst in zijne ziel te bezitten, kan geen Man, al vereenigde hij dan ook alles in zich, wat Verstand, Rijkdom, Eerambten immer geven kunnen; al begeerde hij u Hoe geneigd zijn onze Schoonen om *dit begeeren* voor *beminnen* te houden, en echter kan het voor een Meisje plaats hebben, daar men ook geen vonkje liefde voor gevoelt. Tot hoe menig, in dien zin aangebeden, Meisje onder ons, zou men kunnen zeggen, wat WIELAND aan de schoone CELIA in zijne *Sijmpathien* zeide: Uwe aantrekkelijke gedaante heeft een' zwerm van kruipende zielen om u verzameld; maar zij beminnen - niet u! Hoe weinig moest gij uwe waarde kennen, indien gij hoogmoedig op hun waart! Zij beminnen u niet, CELIA! Zij begeeren u. Elk van uwe bekoorlijkheden belooft hun eigen vermaak eigen verrukkingen. Deezen beminnen zij, gelijk Eva de vrucht beminde, die haar lieflijk om te aanschouwen, en nog lieflijker om te proeven scheen!, zo als Tantalus het water begeert, u ooit op den duur waarlijk gelukkig maaken. Aan zijne hand zult gij niet wijzer, niet beter; niet nader aan uwe wezenlijke bestemming geraaken. De oogenblikken van

begoocheling zullen als een nevel voorbijvliegen; gij zult levendig, maar, helaas! te laat, ondervinden, dat men, omringd van overvloed en eer, van ellende weg krimpen, en het lot van den Daglooner onder zijn strooien dak hem, bij zijne zalige tevredenheid, misgunnen kan. Voor u, mijne Vriendinnen! zijn de volgende lessen eener tedere Moeder aan haare Dochter geschreven. O mogten ze altijd in uwe gedachten zweeven, want van uwen kant moet de verbetering hier beginnen!

'En gij, gij wilt het waagen, een' man te nemen, dien gij bijkans geheel niet kent, enkel om dat hij van uwen stand is, en u nog rijker kan maaken? Hoe kunt gij het huwelijk zo ligtvaardig beschouwen? 't Huwelijk bepaalt uw lot, mijne Dochter. Uw geheel voorgaande leven is slechts eene voorbereiding tot dit langer, dit belangrijker. Uw geheel tijdelijk geluk hangt af van uwe keuze omtrent eenen Man, en o hoe naauw is het eeuwige daar mede verbonden, Wat weet gij van den Man, dien gij - beef! dien gij reeds bereid zijt, uwe hand te geven? Hebt gij het dan wel overwogen, MELISSA! zal dit de Man zijn - aan wiens hand gij uwen krommen weg gaan wilt?

zal hij u ééns voor den troon des Almagtigen leiden, en zeggen: Zie daar de Vrouw, die gij mij gegeven hebt? o MELISSA! kan dat een Man doen, die nooit aan de eeuwigheid denkt? Een Man, die de laatste helft van den dag met ulieder kleine tijdverdrijven verkwist, en voor wien de eerste helft een zo zwaare last is! Die dwaas! Zelfs zijn ligchaam, verteerd door buitenspoorigheden, herinnert hem niet eens, dat zijn tijd zeer kort zal zijn. En die Man zal mijne MELISSA ten deel worden? Gelooft gij, dat gij hem verbeteren zult? o MELISSA! dat is het dwaaze vertrouwen, dat zo veelen van ulieden op haare kragten zetten! Een Man, die zo ligt van alles walgt, hoe spoedig zal hem eene *Vrouw* verveelen? Een Man, die geen ernst kent, hoe zal hij dien van eene Vrouw verdraagen? En zal hij wel tijd hebben, om u te hooren? Een Man, die de eenzaamheid vliedt, dien zelfs een gesprek met eenen ernstigen Vriend onverdraaglijk is, die in gezelschap zijn *moet*, zal die met zijne Vrouw spreken willen over dingen, die de ziel betreffen? MELISSA! gij bedriegt u. Uw zagt hart zal u niets helpen. Hij weet niets van 't hart!

En wanneer eene Vrouw haar zagt karak-

ter niet helpt, wat kan haar dan helpen? De Godsdienst? Gelooft gij, MELISSA! dat een Man van zulke zeden, Godsdienst kan hebben? Neen, hij heeft 'er geen. Hij zal zelfs zoeken, u den uwen te ontnemen: en als gij dien behoudt, zal hij u eens zelfs voor uwe kinderen daar over belagchlijk maaken. Gij beeft, mijne Dochter? Ja, gij hebt 'er reden toe. Denk, voor welke ellende een onbezonnen stap u blootstelt. gij offert uw tijdelijk heil op, en stelt het eeuwige in gevaar. Wat geluk kunt gij met een' man hebben, die niet denkt? die gelooft, dat hij u gelukkig maakt, als hij u in zijn gezelschap medesleept? Met wien gij niet van God, van de eeuwigheid, van rust, van stilte, van vergenoegen, van vriendschap, en derzelver hoogeren trap, de huislijke en echtelijke tederheid, van het vormen uwer onnozele kinderen, en duizend soortgelijke verrukkelijke onderwerpen, spreken kunt *Nag. Schr. van* M. KLOPSTOCK *bl.* 99 *en volg.*?'

Neen, geen huuwlijksleven, ook het beste niet, kan, zonder den Godsdienst, op den duur gelukkig zijn. 'Er zijn tallooze ram-

pen aan dit ondermaansche leven verknogt, die enkel door den Godsdienst verzagt moeten worden, of al het overige geluk van ons aanzijn medogenloos verslinden. Beschouw dien Jongeling zonder Godsdienst. Alles schijnt aan hem te leven en te genieten. Aan de zijde van zijn Meisje heeft hij geene nooden; en zorgen voor het toekomende kent hij niet. Beschouw hem na eenige weinige jaaren weder. Hij is nu door den Echt aan die eigen Vrouw verbonden, wier bezit hij als de hoogste zaligheid begeerde. Waar is zijn Paradijs nu? Zijne zinnelijke dronkenschap heeft uitgewerkt, zijne bedwelming is verdweenen. Zonder leven, zonder vreugde kwijnt hij weg, en zijne naamlooze ellende staaft openlijk, dat 'er geen huuwlijksheil zonder Godsdienst te vinden zij, en dat niemand den verachter van Denzelven zwaarer straft, dan de Ongelukkige zich zelven doet! Het volgend tafereel is naar 't leven getrokken. Het doet van schrik te rug deizen, en, gave God! dat wij het onder ons minder natuurlijk mogten vinden:

‘Verbeeld u een Huisgezin zonder Godsdienst! welk een vervaarlijk tooneel! - Hier zit de verdervende Ondeugd op een'

vreeslijken troon. Hier woont de vloek, de medgezel der godloosheid. Hier woeden raazende furiën - de schuimende toorn, de bijtende twistgierigheid, de rustlooze tweedracht, het schadelijk wantrouwen, de verteerende trouwloosheid. Zij woeden alle tegen den vrede, het steunsel van den huislijken welvaart. Hier is de Heer een vijand van menschen, de Man een tijran, de Vader een zondendienaar. Hier staat de Vrouw op tegen den Man, de Zoon tegen den Vader, de Knecht tegen den Heer. Hier zijn Heer en Vrouw onrechtvaardig, en de Dienstboden onvergenoegd, vol streeken en trouwloos. Hier is het huuwlijk ongelukkig, de opvoeding der kinderen slecht, en het gantsche huiswezen in eenen ellendigen toestand. De gevolgen raaken niet enkel het Huisgezin zelf, zij raaken ook dikwerf den Staat. Een misnoegd huuwlijk verhindert den Man, om zijne openlijke bezigheden te verrichten. Het maakt hem verdrietig, traag, gemelijk tegen zijne vrienden, en onverschillig omtrent zijne pligten. Het brengt hem op doolwegen. Het verhaast zijnen dood, en ontbloot menigmaal den Staat van den bekwaamsten en nuttigsten Burger. Een slechte, verzuimde,

of onvoorzichtige opvoeding bezwaart den Staat of met ondeugende of met onbekwaame leden, met doorbrengers of lediggangers, of met trotsche, of booze, of onwetende Burgers *Bewijs dat de Godsd. de ziel van een Staat zij*, door C. F. WEGENER. Zie de Nederduitsche Vertaal. door den Heer BARKEY 2 *Hoofdst*. 2. *Afdeel*. § 58..'

Ja, vervaardig Minnezangen, mijn Vriend! dat de Jeugd onder ons op de waare Liefde verlieve! Dit zal het middel zijn, om het groot aantal dier ongelukkige Ouderen te bestrijden, die, enkel eene rampzalige grondstelling der Weelde volgende, voorgeven, en mooglijk blind genoeg zijn om ter goeder trouwe te beweeren, dat ze een bevel van den Godsdienst aandringen, wanneer ze van hunne onervaren kinderen gehoorzaamheid vorderen, in de menigvuldige gevallen, waarin ze dezelve voor een hand vol gouds verkoopen, zonder op Verstand, Deugd, en Godsdienst te zien; zonder iets meer van den Man, aan wien ze eene bevallige en veel beloovende Dochter voor de eeuwig-

heid toevertrouwen, te weten, dan dat hij rijk en vermogend is

Zie daar wel het karakteristieke kenmerk van eene Eeuw, door de Weelde bedorven. Alles, wat niet in betrekking tot het goud staat, heeft geene waarde; waar daar en tegen goud is, vindt men alles. Zo is het bij ons; zo was het onder de Regeering van Augustus te Rome:

Dummode sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea nunc vere sunt saecula. Plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor;

Zong OVIDIUS *l.* 2 *Art. Amat. vs.* 276 van zijne Landgenooten, en van alle volkeren, daar de weelde heerscht.

Als ik bij dit stuk alleen maar een oogenblik nadenk, verwondert het mij niet, dat men bij ons een noodkreet tegen het *Sentimenteele* hebbe aangeheven. In de daad, het stoot het geheele plan dier baatzuchtige Ouders om ver, die niets met hunne kinderen beoogen, dan om ze rijk uit te trouwen, en dus, waar ze rijkdom zien, alle deugden en verdiensten gemaklijk onderstellen. Men was onder ons reeds zo ver gevordert, dat het niet alleen tot de opvoeding der Meisjes niet meer behoorde, haar duidelijke en opgeklaarde denkbeelden van de pligten te geven, die haar volgend huuwlijksleven, als Echtgenoote en Moeder van haar eischte, schoon dit in de daad haare groote bestemming hier uitmaakte; maar dat men het zelfs voor *indecent* rekende, immer met haar over zulke onderwerpen te spreken. Zeker eene gelukkige uitvinding - niet om zijne kinderen eenmaal gelukkig te zien - maar om ze, zonder nadenken, den eersten den besten man de hand te doen geven, dien men haar aanprees. Daar komt nu dat fataale sentimenteele tusschen beiden, en leert, dat de waare liefde, die alleen gelukkig maakt, aan den eenen kant niets gemeens hebbe met goud en aenzien; aan den anderen kant niet bestaan kan zonder deugd en Godsdienst. Ik vergeve het die tedere bezorgde Ouderen, dat ze zich openlijk tegen mijne wijze van denken verklaaren; dat ze angstig op gaan zoeken de enkele voorbeelden, die door al te sentimenteel te denken en te handelen ongelukkig zijn geworden - alleen wenschte ik, dat ze, tegen éénen Werther (om nu al eens voor een oogenblik toetestemmen, dat hij, door al te sentimenteel te zijn, rampzalig zij geworden) de duizenden van ongelukkige Huuwlijken eens in aanmerking geliefden te nemen, die overal onder ons te vinden zijn, en het alle door de fraaie *morale* geworden zijn, die zij zo ijverig prediken.

. Gewisselijk al

zo is het van den beginne niet geweest! Zonder hier eene verbetering te maaken, zullen wij geen Natuur, geen Vaderland, geen Godsdienst over 't algemeen bezitten.

Nog eens, vervaardig Minnezangen, mijn Vriend! op dat onze Jeugd van beide Sexen den wellust leere schuuwen en haaten als

de pest; als een' adder, die den doodsteek aan het geluk van haar geheel volgend leven geeft

Schoon is dit uitgedrukt in den volgenden Lierzang van BÜRGER, *Männerkeuschheit* tot opschrift hebbende:

Wer nie in schnöder Wollust Schoos
Die Fülle der Gesundheit gos,
Dem ziemt 's dasz 'er sich brüsten kann;
Ihm ziemt das Wort: ich bin ein Man!

Die edelsten der Jungfraun blühn,
Die blühn und duften nur für ihn.
O Glükliche, die er erkiest!
O Selige, die sein geniest.

Die Fülle seines Lebens glänzt,
Wie Wein, von Rosen rund umkränzt.
Sein glücklich Weib, an seiner Brust,
Berauscht sich draus zu Lieb' und Lust.

Frohlockend blikt sie rund umher:
'Wo sind der Männer mehr, wie Er?'
Fleuch, Zärtling, fleuch! Sie spottet dein.
Nur Er nimt Bett und Busen ein.

Sie steht und fodert auf umher:
'Wo ist, wo ist ein Man, wie Er?'
Sie, ihm allein getreu und hold,
Erkauft kein Fürst mit Ehr und Gold.

Wie, wann der Lenz die Erd' umfäht,
Drob sie mit Blumen schwanger geht
So segnet Gott durch ihn sein Weib,
Und Blumen trägt ihr edler Leib.

Die alle blühn, wie Sie und Er,
Sie blühn und duften um ihn her;
Und wachsen auf, ein Zedernwald,
Vol Vaterkraft und Wolgestalt. -

So glänzt der Lohn, den der geniest,
So das Geschlecht, das dem entspriest,
Der nie in schnöder Wollust Schoos
Die Fülle der Gesundheit gos.

; op dat ze de waare Liefde leere kennen, als het beste behoedmiddel tegen zijne aanransingen en bedwelmend ver-

gif, en onbepaald tegen alle verleiding, die ons in dien lossen en toverachtigen leeftijd dreigt aan te trekken, en nooit nalaat aan deezen of geen grondslag van ons volgend geluk te wroeten. Zie daar den raad, daar ik mede eindige. Hij vertoont u teffens het geheele oogmerk, waarmede ik u deeze Brieven schreef. Ik zal ze allen met

de volgende *coupletten* van den Graaf van STOLBERG besluiten:

Ich warne dich, flatternde Jugend:
Oft grenzet die Freude der Tugend
An giftiger Laster Genusz.
So schleichet, im freundlichen Schatten
Der Pappel, auf blühenden Matten,
Die Natter, und sticht dich in Fusz.

Drum merke dir, was ich dich lehre;
Auf dasz dich der Feind nicht bethöre,
So suche dir heut noch ein Weib!
Statt länger zu flattern, erwähle
Ein Mädchen mit lieblicher Seele,
Und eben so lieblichem Leib!

Es halte sich jeder zur Schande,
Zu fliehn die holdseligen Bande,
Womit uns ein Weibchen umschlingt!
Sie führt uns am rosigen Bändchen,
Mit samtnen liebkosenden Händchen,
Bis sie in den Himmel uns bringt!